KEMALETTİN ŞÜKRÜ

[redacted]

Mütareke Acıları

İstanbulda Mütareke arifesinden İsgale kadar geçen kara günlerin acı hatıraları.

Selâmet Matbaası
İSTANBUL
1930

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/mutarekeacilari0000kema

KEMALETTİN ŞÜKRÜ

Mütareke Acıları

İstanbulda Mütareke arifesinden İsgale kadar geçen kara günlerin acı hatıraları.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
WITHDRAWN

Selâmet Matbaası
İSTANBUL
1930

Maarif Vekâletinin eser hakkında takdiri

KEMALETTİN ŞÜKRÜ B. f.
MUHİT Mecmuası Tahrir Müdürü
İstanbul

Ankara, 16/4/1930

"İkdam" gazetesinde tefrika suretinde neşredilen "İşgal Faciaları" tetkîk ve mutalaa edilmiştir. Vatanın uğradığı felâketli günleri, kuvvetli bir görüşle tasvir eden eserinizin, kitap şeklinde Millî kütüphanemize maledilmesi memleket ve gençlik için büyük bir kazanç olacaktır. Bu eserin bütün kütüphane ve Okuma Odalarımıza memnuniyetle tâmim ve tavsiye edileceğini, hürmetlerime terdifen arzeylerim efendim.

M. T. T. H. Reisi
M. EMİN

BAŞLANGİÇ

İSTANBUL İŞGAL EDİLİRKEN

Korkunç toplarını çıkararak mağrur ve galip bir azametle Çanakkaleden gelip Saray Burnunu dönen İngiliz filosu amiralı Galata kulesinin üzerindeki Türk bayrağını görünce kudurmuş gibi ulumuştu:

— Bu kırmızı paçavra burada halâ mı sallanıyor, halâ mı yaşıyor ?

İSTANBUL İŞGALDEN KURTULURKEN !..

Bir kaç sene sonra aynı amiral, aynı korkunç filonun başında, fakat bu sefer maglup ve hasir yine Saray Burnunu Çanakkale istikametinde dönerken top başındaki İngiliz neferine şu emri veriyordu:

— Selâm topunu ateşle !..

Amiral gemisinden başlayan ve tekmil diritnavtlar tararafından tekrarlanan bu top sesleri Selimiyenin üstünde bütün haşmeti zaferi ile dalganan sevimli ve muzaffer Türk bayrağını selâmlayorlardı...

Türkün süngüsü düşmanın beyninde çakmış.. Türkün çıplak bağrının içinde yanan vatan aşkı İngiliz gurur ve haşmetini çelik zırhlar arasında tam can alacak yerinden vurmuştu !..

İşgal ordusunun İstanbula girişi!..

İşgal ordusunun İstanbuldan çıkışı.

Yazılışı ve söylenişi pek sade olan bu iki hadisenin, bu iki vak'anın arasında bütün bir milletin tarihi, bütün bir memleketin iztirabı, ve bütün Türklüğün destanı zafer ve şerefi saklıdır.

Millî ordu Anadoluda vatan ve istiklâl uğrunda kanlarını dökerken İngilizlerin çizmeleri altında, zulüm ve işkence içinde inleyen esir İstanbul da hissesine düşen vatan vazifesini yapıyor.. Vatan borcunu ödüyordu... Hem de ne asîl ve vakur, ne mütevazı' bir şekilde..

Evet... Viski kokan pis ağızların kustukları ölüm.. işkence.. emirlerine göğüs geren ve ırkının asîl duygularından başka amir tanımayan İstanbul halkının da kurtuluş tarihimizde çok şerefli, çok kuvetli bir yeri vardır.

Sakaryada Memetçiğin patlayan tüfengi kadar Kâathane deesini arabası ile geçen bir Ali reisin beygirlerine şaklattığı kırbaç aynı kuvvetle millî zaferde amil olmuştur.

Çünkü o kırbaç, İngilizlerin gözü önünde ve zulmü altında millî orduya silâh götürüyordu.

Afyon Kara Hisarda parlayan kahramanların süngüsü ile gece yarısı boğazdan çıkıp Karadenizin coşkun dalgaları üzerinde sessiz hareketlerle işleyen ufak takaların kürekleri aynı maksat için, aynı millî ve vatanî gaye için işlemişti, çünkü bu takalar Anadoluya İstanbul hediyesi olan cephaneyi taşıyorlardı.

Tumlu pınarda Yunan beyninde patlayan Türkün bombası ile bir İstanbul genci olan (Cevat) ın İngiliz haydutları reisi (Maksvel) in suratında patlayan (tokat) arasında bir kahramanlık farkı yoktur.

Çünkü biri yunanın küstah tecavüzünü, öbürü İngilizin vahşî gururunu kırmıştır.

Bu fedakârlık, kahramanlık, istihkarı hayat misalleribugün Türkün tarihini, tarihî istiklalini baştan başa doldurmaktadır.

İşte yazdığım bu eser, bütün bir tarihi yaşamış ve yaratmış Türk milletinin düşman elinde çektiği zulmün ve düşmana karşı yaptığı kahramanlık misallerinin bir aynasıdır.

Fedakâr İstanbul halkı bu aynanın içinde, mütareke ve işğal senelerinde (millî tarih) için yaptığı vatan vazifelerinin bütün şekillerini, tekmil safahatını ayrı ayrı ve hakîkî misallerle bir daha yaşayacaktır.

Bu eseri okurken hepimizin göğsü derin bir gururla, vazifesini yapmış insanların his edecekleri haklı gururla şişecek, aynı zamanda i'tilaf kuvetleri altındaki feci' işkencelerin tafsilâtı ile o kara günleri hatırlayarak bu günkü istiklalimizin kıymeti daha ziyade takdir edilecektir.

Bir nokta daha: Bir çok kimseler *Mütareke* ve *İsgal* i birbirine karıştırıyorlar ve hatta bunların ikisini de bir cepheden görüyorlar. Halbuki Mütareke ayrı bir acı, İsgal ayrı bir faciadır. Bu itibarladır ki eserimi iki fasla ayırdım. Birinci kısma *Mütareke acıları*, ikinci kısma da *İsgal faciaları* ismini verdim.

Karilerimden rica

Bu muazzam eseri milli bir vazife şeklinde iftiharla yazarken belki unuttuğum, yahut tetkîkine imkân bulamadığım noktalar olacaktır. İstanbulun millî mücahede esnasındaki tarihini yazmak bütün İstanbul halkının ayrı ayrı hayat ve menkıbelerini tetkîkle kabildir.

Bu ise mevzuun vüsati karşısında maddeten imkânsızdır.

Binaenaleyh bu noktadan görülecek kusurların ihmalime değil, fakat maddî imkânsızlığa bağışlanmasını rica ediyorum.

KEMALETTİN ŞÜKRÜ

1

Mütareke Arifesinde

Harbi umumî son günlerini yaşıyordu.

İstanbul halkı derin bir ye'is içinde idi.

Telât paşa hükümeti her gün gazetelerin baş sütunlarında zafer tebliği resmileri neşrediyordu.

Fakat halk artık bu tebliğlerin mânasını çoktan anlamıştı.

Her zafer müjdesinin bir yeni inhizam mânasını ifade ettiğini bilmeyen kalmamıştı.

Her gün yeni bir şayıa çıkıyor.. her gün yeni bir kara haber geliyordu.

Bütün cephelerdeki inhilâl havadisleri gittikçe artan bir kuvvetle en yüksek mahafilden ta mahalle kahvelerine kadar aksediyordu.

Günün muhavere mevzuu hep... hep yaklaşan korkunç akıbetin endişesi etrafında cereyan ediyordu.

Şayıalar..

— Ordu bozulmuş!...

— İngilizler Adanaya yürüyorlarmış!..

— Alman bizden habersiz sulh yapacakmış..

— İtilaf donanması Çanak Kaleden geçmiş!..

— Hindenburg intihar etmiş...

— İttihatçılar kaçmaya hazırlanıyorlarmış...

Bütün bu yalan yanlış şayialara, dedi kodulara mübalagalar da karışıyor, esasen vahim olan vaziyet halkın haleti ruhiyesi üzerinde daha elim te'sirler bırakıyordu.

Sabah ve akşam gazetelerinde umumî karargâhın muntazaman neşrettiği tebliğler milletin dudaklarında beliren acı bir tebessümle karşılanıyordu:

(Vaziyette tebeddül yoktur. Bütün cephelerde) sükûn hükümfermadır...)

Zavallı halk!... Vatan derdinden başka bir de boğaz derdine.. iaşe derdine düşmüştü.

Su'i istimal rezaletleri bütün iğrençliği ile meydana çıkmıştı. Halkın ihtiyacını düşünebilecek namuslu bir iaşe nazırı arandığı halde bulunamıyordu. Berbat bir idarenin temizlenmek imkânı olmayan pürüzlerinin mesuliyetini kimse deruhte etmiyordu.

Sarayda.. Babıalide hummalı bir faaliyet vardı.

Geceli gündüzlü içtimalar aktediliyordu.

Senelerce süren keyfî bir idarenin müsebbiplerini korku.. ve telâş almıştı.

Doktor Nazım, Telât paşa, Bahattin Şakir, İsmail Canbulat, Mithat Şükrü, küçük Telât,

Şükrü, Kara Kemal, fırka merkezi olan kızıl binada toplanmışlar, vaziyetin vahameti karşısında ta'kip edilecek hattı hareketi müzakere ediyorlardı. Artık saltanatlarının son günleri gelmişti:

Bu vaziyet içinde yeni bir kabinenin re'si kâra geçeceği muhakkaktı.

Ancak, meselenin en mühim, en nazik ciheti yeni gelecek olan hükûmetin kendilerinden hisap sormamasının têmini ciheti noktası idi.

Milletin kanını, canını, malını senelerce israf ederek harcayan ittihatçılar, hisap günüden çok korkuyorlardı. Bunun içindir ki kendilerini istihlâf edecek hükûmeti de yine kendileri intihap etmek istediler. Fakat aralarında çıkan bir ihtilâf yüzünden buna muvaffak olamadılar.

Halkın gittikçe artan aleyhdar tezahuratı, ve harbin müsebbibi addettikleri ittihatçılara karşı olan kinleri fırka rüesasını haklı olarak korkutuyordu.

Istanbul vatana kastedenler için tehlikeli olmuştu.

Bu büyük hailenin aktörleri, fırkanın elebaşları (Berlin) de buluşmak... tehlikeden uzaklaşmak, ondan sonra vazıyete göre haraket etmek üzere birer ikişer dağıldılar.

Kanlı ve çıkılmaz bir badireye attıkları milleti korkunç mukadderatı ile karşı karşıya ve yalnız bırakarak savuştular.

2

Mütareke nasıl oldu?

Halkta:

— Sonumuz ne olakak endişesi, memleketin her tarafında asayişsizlik, açlık, sefalet ve bütün bunların neticesi olan derin bir ahlak buhranı, cemiyetin her tabakasına doğru pençe salmağa başlamış bir sukutu ahlak başlangıcı efkârı umumiyeyi şaşırtmıştı.

Gazeteler hiç... hiç bir şey yazamıyorlardı.

Her gün gazete idarelerine harbiye ve dahiliye nezaretlerinden sık sık telefon ediliyor...

— Sakın bir şey yazmayın.

Tehdidi gazetecilerin karşısında bir heyula gibi nöbet bekliyordu. Mamafi matbuatın da çok bir şey bildiği yoktu.

Orta da bir fevkaladelik, bir gayrı tabiilik vardı. Nihayet Telât paşa kabinesi bir gece sabaha kadar süren içtimadan sonra her ne olursa olsun evvelâ düşmanla mütareke akti lüzumuna karar verdi.

Bu kararı düveli itilafiyeye tebliğ için de bütün harp müddetince İstanbulda kalmış olan

Amerika sefiri (Morgentav) a müracaat edildi, *(Türkiyenin Bulgaristan gibi mütareke talebinde bulunduğunun)* düşmanlara tebliği rica edildi.

Morgentavın Istanbulda olması çok işe yaramıştı.

Aksi takdirde böyle bir tavassutu yapacak kimse bulunmayacaktı.

Amerika sefiri hükûmetin müracaatını hüsnü telâkki etti.

Derhal Amerika reisi cumhuruna bir telgraf yazdı... imzaladı.

Ancak bu telgraf gönderilemedi. Çünkü... kablo bozuktu Avrupa devletleri ile rabıtası olan hiç bir vasıta mevcut değildi. Mütareke isteyorduk, fakat işin feci tarafı bu talebimizı düşmana bildiremiyorduk.

Nehayet, iki gün sonra, Mütareke talebi «Morgentav» imzası ile İngilterenin Akdeniz filosu amıralı (Galtrop) a tebliği edildi ve Telât paşa kabinesi de istifa etti.

İzzet paşa, sessiz ve adeta boynu bükük bir halde hükûmeti teslim aldı.

Babıâli heyecan içinde iki gün yaşadı.

Acaba İngilizler mütareke talebimize nasıl bir cevap vereceklerdi.

Nihayet... iki gün sonra Babıâliye gelen Amerika sefiri Morgentav:

«Düveli itilafiyenin teklifimizi kabul ettiklerini ve bu hususta amiral (Galtrop) a ta'li-

mat verildiğini, mütareke şartlarının müzakeresi için Türk murahhaslarının «Mondoros»a gidebileceklerini» İzzet paşaya tebliğ etti.

. . . . . .

Gönderilen murahhaslar avdet ettiler. Mütareke aktolunmuştu..

Fakat nasıl?.. Ne gibi şartlarla?.. Bunlar halktan gizleniyordu.

Her kes, memleket endişesi içinde gazetelere, gazete idarehanelere baş vuruyor.. fakat buralardan da sadra şifa verecek bir cevap alamıyordu.

Memleketin hayat ve mukadderatının mevzuu bahsolduğu bu nazik anda bile her şey halktan ve gazetecilerden gizli tutuluyordu.

. . . . . .

Vakît akşam, hava kararmış!.. Halk Babıâli caddesini, matbaaların önlerini kesif bir kalabalık halinde doldurmuş.. haber bekliyordu.

Birden,. gazetelerin telefon zilleri çaldı.

Hariciye nazırı Reşat Hikmet bey tahrir müdürlerini Babıâliye davet etti.

Hariciye binasının karanlık koridorlarında bütün mêmurlar sessiz adımlarla dolaşmakta idiler. Hepsinin de yüzlerinde derin elem çızgileri yer etmişti. Reşat Hikmet bey gazetecileri odasında kabul etti.

Nazırın hüzün ifade eden çehresi elektirik ziyaları altında göze çarpıyordu.

Bütün gazete tahrir müdürlerinin toplu olduğu odada matemli bir sükût vardı.

Nazır, titrek ellerinde bir kâat, Türk gazetecilerine hitap etti:

— Beyler!.. Mütarekename okunacak. Dikkatle not ediniz.

Hariciye nazırı bitkin bir halde, adeta düşer gibi koltuğuna oturdu. Mütarekenameyi hariciye memurlarından bir zat okudu. Gazeteciler yazdılar.

O gün akşam gazeteleri ikinci tabı olarak tekrar intişar ettiler. Sabah gazeteleri de yazdılar.

Halk artık mütareke şartlarını öğrenmişti. İstanbul birden bire değişti. Senelerce devam eden harpten, sui istimallerden, idaresizlik ve zulümden halk o derece bıkmış, o derece usanmıştı ki... mütareke aktini sevinçle karşıladı.

Senelerin yüklediği sefaletten bunalan ahali, gözü kararan millet, harbın hitam bulması ile beraber harpten evvelki refahın avdet edeceği zehabına düşmüştü. Hadisat ve vakayiin hazırladığı feci akıbetleri kestiremiyor, tahmin edemiyor.. daha acı günlerin pek yakında olduğunu anlayamıyordu.

Başına buna benzer bir felâket gelmemiş olan İstanbul halkı, cephelerde top ve tüfek seslerinin sustuğuna sevinirken mütarekeyi sa-

dece kâat üzerinde bir merasimden ibaret zan etmişti.

Bunu yalnız halk değil, hükûmet de böyle tahmin etmekte idi. Ne acı gaflet!...

Aradan çok geçmeden millet bu gafletin cezasını çekerek husran içinde kalacaktı. Çünkü mürareke şartları tatbikatına başlanacaktı.

Sabık müttefiklerimizin siyasî ve askerî mümessilleri İstanbuldan uzaklaştılar ve yerlerine düveli itilafiye mümessilleri birer ikişer gelmeğe başladılar.

3

İlk düşman filosu

Bir akşam matbuata hükûmet bir tebliğ gönderdi.

Bu tebliğ tek bir satırdan ibaretti.

"Yarın düveli itilafiye donanması limanımıza gelecektir.."

Bu kısa ve tafsilâtsız haber derhal derin bir heyecan uyandırdı. Dedi kodular, şayialar yine aldı yürüdü:

— Mütarekeyi bozmuşlar..

— Çanak Kaleyi geçmek için plan çevirmişler..

— İstanbulu topa tutacaklarmış.

Sözleri dillerde dolaşmağa başladı. Gazeteciler Babıâliye müracaat ettiler. Aldıkları cevap şu oldu:

— Mütarekename mucibince harp gemileri limanımıza geliyorlar. Bir kaç saat kalacaklar.. Karadenize gidecekler.. Endişe edecek bir şey yok...

İzzet paşa hükûmetinin resmî ifadesi olan bu *(bir kaç saat)*... beşeriyet ve medeniyet ta-

rihinin bir mislini daha kaydetmediği ve tam beş sene süren bir devrei şeamet olmustur.

«Yarın düveli itilafiye donanması limanımıza gelecektir...»

İşte bu kısa yazıdan, çok büyük ve elim mânalar ifade eden bu küçük haberden başka hiç bir tafsilât yoktu.

Ne olacağını hükûmet de bilmiyordu.

Millet, eli kolu bağlı bir halde artık mukadderatına teslimi mevcudiyet etmişti. Halkın ağzını pıçak açmayordu. Herkesin kalbinde ölen bir sevgilinin taze matemi yaşayordu. Vatan ölmüş... öldürülmüştü.

Çaresizlik içinde kalan millet için yetimler gibi boynunu bükmekten başka bir şey kalmıyordu.

Istanbulun Türk gazeteleri Babıalinin bu küçük ve meş'um tebliğini feci bir felâket muhbiri şeklinde ufak yazılarla dercederlerken Beyoğlu matbuatı en büyük harflerle ilk sahifelerinde adeta bir müjde gibi bildirmişlerdi.

Bu, gayrı müslimlerle İstanbul Türkleri arasında ve bütün mütareke ve işgal facıası esnasında görülen ayrılığın başlangıcını teşkil etti.

Beyoğlu matbuatının bu ilk yaygarası rum, ermeni, yahudi taşkınlıklarına bir işaret oldu.

Bir gece içinde bütün İstanbul sihirbaz değneği temas etmiş gibi değişti.

İstanbul ve Üsküdar cihetleri matemî bir

manzara arzederken Galata, Beyoğlu düğün evine benzedi. Rumlarda Ermenilerde... Yahudilerde bir faaliyet başladı.

Barlar, sefahathaneler tıklım tıklım dolmuş.. Beyoğlu caddeleri.. zito!.. nâralarından geçilmez olmuştu.

Türk milleti, felâket karşısında öz evlatları ile beraber yene yalınız kalmıştı.

Sabahleyin erkenden Galata rıhtımı, Köprü, Saray Burnu, Haydar paşa ve Kadı Köy sahilleri halk ile dolmuştu.

Hava güneşli ve güzel... deniz rakitti.

Kiz kulesi açıklarında liman idaresinin kılavuz romorkörü... bacasından hafif dumanlar çıkararak nöbet bekliyordu..

Denizde zabita motorları mütemadiyen dolaşıyordu.. Sarayburnu, kız kulesi, Tophane müsellesinin teşkil ettiği boş meydanda resmî haraketlerden başka faaliyet mevcut değildi.

Galata gümrüğünün rıhtımında itilaf donanmasını istikbale! gelmiş Babıali me'murları ve vaziyeti anlamak için koşmuş gazetecilerden bir grup vardı. Rıhtımı ayıran parmaklığın cadde tarafında ise yüzleri göz bebeklerine kadar gülen bir halk kesafeti görülüyordu.

Göz yaşlarını için için kalplerine akıtan bet-baht İstanbulun matemzede Türk kitlesi karşısında sırıtan bu sürü... bu iğrenç sürü, Beyoğlu sürüsü... gayrı müslimler sürüsü idi.

Bütün gözler hep aynı noktaya cevirilmişti.

Sızlayan yürekler, hıçkırmak isteyipte boğazlarda tıkanan sesler, kindar lem'alı vahşi bakışlar, sıkılan yumruklar.., kaynamaya başlayan mel'un ihtiraslar hep... Hep aynı noktaya müteveccihti: Marmara...

Saat on bire doğru...

Istanbul afakında bir gulgule yükseldi:

— GELİYORLAR!...

Halk, muazzam dritnotlarla heybetli bir filo gelecek zan ediyordu.

Marmara ufkunda beliren hafif dumanlar yavaş yavaş koyulaştı..

Ve nihayet üç küçük torpito.,. Fransız bandıralı üç küçük harp gemisi Saray Burnunu döndü ve Galata gümrüğü rıhtımına doğru teveccüh etti.

İtilâf donanmasını alkışlamak ve istikbal etmek için ta gecedenberi hazırlanan Rumlar, Ermeniler şaşkın şaşkın birbirlerinin yüzlerine baktılar.

Bu ne demekti?

O kadar büyük ümitlerle bekledikleri, bu üç küçük torpito mu idi?

Yahudiler ise gelen filonun bu kadar az olmasını hayretle karşılaşmışlar, akşamki taşkın hareketlerinin kendi aleyhlerine fena ve makûs bir netice vermesi ihtimalinden korkmuşlardı.

— Böyle oyuncak gibi filomu olur be.. Haydi buradan yidelim.. başımızı belâya sokmayalum...

Diyerek kurnazca ortadan sıvışmışlardı.

Memnun olan yalnız İstanbulun Türk halkı idi.

Akşamdan beri çektiği ölüm heyecanlarıyle üzülen ahali, öyle şayi olan dedi kodular hilâfına üç küçük geminin gelmesinden derin bir nefes aldı.

Adeta ağır ve korkunç bir kâbus yükünden kurtuldu.

Hele gemilerin Fransız gemileri olması, hissedilen memnuniyeti sevince bile tebtil etti.

Çünkü, avam tabakasından en yüksek zümreye kadar her keste Fransızlara karşı, düşman olmasına rağmen bir muhabbet vardı.

Halk zannediyordu ki (Pierre Loti) lerin, (Claud Farrer) lerin vatandaşlarından Türke fenalık gelmez.

Ne gaflet!.. hem de ne acı gaflet.

Bu gaflet yalnız Türkler için değil, Fransız idaresi, Fransız siyaseti için de acı olmuştur.

Sırası geldiği zaman tafsilen yazacağımız veçhile Fransızlar, işğal devrelerinde Türklere karşı fena bir siyaset tatbiki yüzünden yaptıkları zulüm ve hakaretlerle seneler ve asırlardan beri Şarkta kazanmış oldukları manevî mevkii ilelebet gaybetmiş oldular.

Fransızlardan bir yardım göreceğini kuvvetle ümit eden İstanbul halkı, ikinci vatan dedikleri Fransanın kendi üzerlerine Senegalli ve elleri kırbaçlı vahşî siyahlar sürülerini hiç düşünmeden saldırdığını asla unutmayacaklardır.

Fransa, İngilizi gururunun gölgesinde pek aptalcasına yaptığı siyasetsizlik yüzünden bir daha ele geçirmemek üzere Şarkı kaybetmiş oldu.

. . . . . .

Kılavuz romorkörün delaleti ile fransız torpitoları bir biri arkasına gümrük rıhtımında, köprüye pek yakın bir yere rampa ettiler. En baştaki torpitonun ucunda şu isim okunuyordu:

(Majini)

Fransız bahriyelileri güvertede toplanmışlar, endişeli bakışlarla sokaklara dökülmüş halkı tarassut ediyorlardı.

(Majini) nin merdiveni indirilmişti.

Fakat ne gemiden rıhtıma inen ve ne de rıhtımdan gemiye giren yoktu...

Rıhtım parmaklığı önüne birikmiş bir kaç rum ağzından.

— Zito!..

Sesi yükseldi. Bu sesi bir çok serkeş zitolar tâkip etti.

Harp gemilerindeki bahriyelilerin rengleri sap sarı kesilmişti.

Fransızlar, palikaryaların yaygalarını İstanbul halkının kendi aleyhlerinde bir nümayişi zannederek korkmuşlardı.

Bu gayrı tabiî vaziyeti, rıhtımda dolaşan ve havadis almak için gelmiş olan dört Türk gazetecisi düzeltmek üzere (Majini) nin indirilmiş merdivenine doğru yürüdüler.

Dört Türk gazetecisinin yanında birde (Dikran Hantanyan) isminde ermeni vardı. Bu adam Harbı umumide alamanlar tarafından İstanbulda neşredilen (Osmanişer Loyit) gazetesinin mümessili idi.

Dört Türk ve bir Ermeni gazetecisinin Fransız torpitosuna girmeleri bir hadise oldu.

Merdivenin başında nöbet bekleyen silâhlı bir nefer gelenlere sordu:

— Kimsiniz?

— Gazeteci...

Bahriyeli nefer zabitine haber verdi.

Güvertenin ucunda toplanmış korkak ve endişeli nazarlarla rumların yaygaralarına bakan zabıtan gurubunda bir hareket oldu.

Beş gazeteci (Majini) torpitosunun salonuna alındılar.

Bir kaç dakika sonra da bütün zabıtan salona girdiler. Hepsi de merasime mahsus parlak üniformalarını labis idiler. Aralarında yalnız bir tek sivil vardı.

Her kes ayakta duruyordu. Salonun içinde emniyetsizlik kokan barit bir hava esiyordu.

Fransız Bahriyelileri gazetecilere yaklaşmadan uzakta durmağı daha ihtiyatlı görmüşlerdi.

Topları, tüfenkleri, zırhlıları ve ellerinde bütün bir milleti kendilerine toptan esir eden meş'um mütarekename olduğu halde yine bir kaç Türkün karşısında bulunmaktan çekiniyorlardı. Belli idi ki Çanak Kalede şimşek gibi çakan Türk hamaset ve kahramanlığı Fransızları adam akıllı sindirmişti.

Gazeteciler arasında bir ermeninin bulunması zabitleri biraz teskin etti.

Mademki içlerinde bir ermeni vardı, Türk gazetecileri fena maksatla gelmemişler demekti.

Torpito kumandanı doğrudan doğruya ermeniye hitaben gazetecilerin ne istediklerini sordu.

Dikran Hantanyan, bozuk bir şiyve ile fransızca olarak maksadı ziyareti bildirdi:

— İstanbul halkına muhterem! İ'tilaf kuvvetlerinin ne gibi hayrıhahane gayelerle teşrif ettiklerini tepşir etmek isteyoruz!..

Ermeninin bu tabasbuskârane ifadesi Majini kumandanının gözlerinde gurur ve memnuniyet ışıkları meydana getirdi.

Fakat, olduğu yerden kımıdanmadı. Aynı uzak mesafeyi muhafaza ederek cevap yerdi:

— Zabitlerim, size istediğiniz izahatı vereceklerdir, yalnız daha evel size ben bir sual soracağım.

— Buyurun..

— İstanbulda tabiî bir hükûmet var.

— Tabiî.

— Bu hükûmetin bir de polis müdürü mevcuttur.

— Evet.

— Böyle olduğu halde nasıl oluyor da mütareke şartlarını tatbika gelen askerî bir hey'ete karşı halkın aleyhtar nümayiş yapmalarına müsaade ediyor.

— Hangi nümayiş efendim.

— Görmiyormusunuz? Daha yanaşmamızı bile beklemeden rıhtımda toplanan halk ellerini kollarını sallayarak avaz avaz bağırmağa başladılar. Bu memlekette polis yok mu? Bunları niçin menetmiyorlar. Yoksa torpitoların bütün tobları ile şehri yakmamı mı istiyorlar?

Kumandanın hafiften başlayarak gittikçe artan, hararetlenen sesi kudurmuş gibi nehayetlendi.

Bu anî ve hiç beklenmeyen hiddet karşısında Dikran Hantanyanın yüzü sap sarı kesildi, eli ayağı titremeğe başladı.

Ceketinin ilikli düğmesini tekrar ilikler gibi bir harekette bulundu.

Cebrî bir tebessüm ızharına çalışarak:

— Aman kumandan efendi... dedi. Siz ne söyleyorsunuz.. Bütün bu halk, İstanbulun gayri müslim tabakasıdır. Bağırıp çağırmaları tehdit değil, bilâkis alkıştır. Senelerden beri hasretini çektikleri Fransız bayrağını görünce sevindiler ve size hoş geldiniz!.. diyorlar.

Kumandan hem sevindi hem de boş bir vehme kapıldığı için utandı. Bu mahcubiyetini izale için yanındaki zabitan kümesine döndü.

— Tehlike yok.. Zabitandan isteyenler şehre çıkabilirler. Neferler silâh başından ayrılmayacaklar..

Emrini verdi.

Bu mükâleme esnasında hiç seslerini çıkarmadan sakit kalmış olan türk gazetecileri, fransız kumandanın bu mânasız telâşı karşısında gayri ihtiyarî gülümsemekten meni nefs edemediler. İçlerinden en genci türkçe olarak arkadaşlarına.

— Vay eşek herifler vay!... dedi.., ulan bunlar gölgelerinden korkuyorlar... Biz bunlara mı mağlup olduk, bunlara mı teslim edildik.. yazık...

Gencin bu teessürlü ifadesine arkadaşı cevap verdi.

— Sus... çocukluk etme.. Belki heriflerin içinde türkçe anlayan bulunur...

Sanki bu ihtiyatkâr sözleri te'yit eder gibi garip bir hadise oldu...

Zabit grubu arasından bir adam... bir Fransız yüz başısı, Türk gazetecilerine doğru ilerledi. Pürüzsüz.. temiz ve selis bir Türkçe ile:

— Merhaba.. gazeteci efendiler... dedi.

Dört Türk gazetecisi oldukları yerde dona kaldılar..,

Hiç ümit etmedikleri, hatır ve hayallerinden geçirmedikleri bir vaziyetle karşılaşmışlardı.

Kanlı boğuşlar içinde ve senelerce devam eden bir harp acı bir mağlubiyetle neticeleniyor, düşman gemileri memlekete giriyor ve bu gemi zabitleri arasında da gayet selis ve pürüzsüz bir türkçe bilen, Türk gazetecilerine:

— Merhaba... beyler diyor...

Bu hem hayret, hem de merak edilecek bir hadise idi.

Gazetecileri aynı zamanda ufak bir endişe de almıştı.

— Bu türkçe bilen ve kendilerine türkçe hitap eden adam ya bir az evel genç Türk gazetecisinin söylediği sözleri işitmiş ise?..

Mamafi bu endişe çabuk zail oldu. Gazeteciler için henüz esrarengizliğini muhafaza eden bu adam oralı olmadı.

Arkadaşlarının teşkil ettiği gruptan ayrıldı. Bir kaç adım ilerledi. Elinde kırbaç, üzerinde fransız yüzbaşı üniforması vardı. Yüzünün sol tarafında büyücek ve siyah bir ben nazarı dik-

katı derhal celp ediyordu. Esmer... şişmanca ve sevimsiz bir şahstı.

Dudaklarında mağrur ve iblisane bir tebessüm, aynı selis ifade ile türkçe olarak devam etti:

— İstanbulunuzda ne var ne yok?

— Ne olduğunu söylemeğe hacet yok... siz bizzat görüyorsunuz...

Bu cevap türkce bilen fransız yüzbaşısına bir az acı geldi. Fakat sesini çıkaramadı.

Genç ğazeteci ileri atıldı.

— Siz çok güzel türkçe konuşiyorsunuz.

— Zanederim.

- - Kim olduğunuzu sorabilirmiyiz?

Yüzbaşı güldü. Bir az evelki acının intikamını almak zamanı gelmişti.

— Kim olduğumu sormağa hacet yok..bizzat görüyorsunuz...

(Mağrurane omuzlarını göstererek).

— Eğer askerî formadan anlamıyorsanız haber vereyim. Ben muzaffer Fransa ordusunda yüzbaşı rütbesini haiz bir zabitim.

Yüzbaşının bu cevabı bir az asabî mızaçlı olan genç gazetecinin izzeti nefsine dokundu.

— Yüzbaşı olduğunuzu gördük ve Fransız zabitlerinin neferlerinden jenerallarına kadar bütün rütbelerini de Çanakkalede öğrendik. Ancak bir gazeteci sıfatiyle hüviyetinizi anlamak istemiştik.

— Onu da yakında öğrenirsiniz...

Fılhakîka pek az sonra bu adamın ne olduğunu bütün Istanbul halkı anlamıştı.

Dört gazeteci aralarında hafif sesle müzakere ettiler:

— Biz buraya münakaşaya değil, gazetelerimiz için havadis almağa geldik...

Dediler. İçlerinden en yaşlısı türkçe bilen zabite kemali nezaketle, fakat fransızca olarak sordu:

—Affedersiniz yüz başı efendi, itilâf donanmasının kuvayi asliyesi de arkadan geliyor mu?

—.....

— Ve yahut ne zaman gelecek.? Bu hususta bize bir malûmat lutfetmez misiniz?

— Sorduklarınız esrarı harbiyemizdendir. Cevap veremeyiz.

Muhavere artık fransızca devam ediyordu. Fransız yüz başısı sordu:

— Enver paşa nerede?

— Kaçtı...

— Telat paşa?

— Kaçtı...

— Cemal paşa?...

— Kaçtı...

Zabitin yüzünde hiddet kıvılcımları peyda oldu. Yumruklarını asabiyetle sıkarak adeta bağırdı:

— Niçin kaçırdınız?

Genç, ve islah kabul etmez derecede asabî ğazeteci, yine ileri atıldı.

— Bu da bizim esrarı harbiyemizdir. Cevap vermeyiz.

Bu çocuk az daha kendisi ile beraber arkadaşlarını da tehlikeye koyacaktı.

Bir düşman gemisinde, bir düşman zabiti karşısında olduğunu unutmuştu.

Bereket versin ki yüz başı yine aldırış etmedi. Fakat çok kızdığı ve günün birinde bu gençten bu günkü cür'etinin hisabını sormağa karar verdiği yüzünden belli idi.

Gıcırdattığı dişleri arasından:

— Size dedi, bir meslekdaşınızı prezante edeceğim. Onunla bol bol görüşürsünüz..

Zabitan grupu içindeki yegâne sivil zatı çağırdı:

— (Temps) gazetesi mümessili!...

Ve sonra ağır ağır uzaklaştı.

(Temps) gazetesinin mümessıli denilen zat ince ve uzun boylu, gözlüklü, çıt kırıldım bir Fransızdı. Türk gazetecilerinin ellerini bile sıkmaya tenezzûl etmeden masanın başına geçti ve oturdu.

— Beyler.. dedi.. mademki meslektaşız.. size soracağım bazı suallere lutfen cevap veriniz...

Herifin sözlerinde adeta emreder gibi bir hal, bir tavur vardı.

Ötekiler ne ise askerdiler... fakat buna ne oluyordu?

Haniya Fransızların o darbı mesel sırasına geçen alemşumul nezaket ve terbiye şöhretleri? Anlaşılan umumî harp sade insanların hayatlarında değil ahlakları üzerinde de derin uçurumlar açmış!

Bu vaziyet karşısında Türk gazetecileri de salonun kadife örtülü uzun masası etrafındaki koltuklara bilâ tekellüf yerleştiler. Yalnız ermeni gazeteci Dikran Hantanyan ortadan kaybolmuştur.

(Temps) mümessili uzun müddet ceplerini karıştırdı. Şüphesiz ne zamandan beri hazırladığı notları arayordu.

Nihayet bulabildi. Bu, ufak bir kâat üzerine gayet ince bir kurşun kalem yazısıyle yazılmış satırlardan ibaretti.

Masanın üzerine koca bir tabaka kâat yaydı.

Türk gazetecileri kendilerine sorulacak suallerin mahıyetini öğrenmek için merak içinde bekleyorlardı. Sualler başladı.

— Çok rica ediyorum efendiler, bana son ısyan hakkında mâlumat verin.

— Hangi ısyan?

— Bir ay evelki.. eskileri hakkında mâlumatımız var.

— Yanılıyorsunuz Mösyö... Burada ne yeni ve ne eski hiç bir ısyan hadisesi olmadı.

— Saklamayın. Biz kulağı delik gazeteciyiz. Bir ay evel aç kalan bütün İstanbul halkının ayaklandığını, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu ısyan ettiğini, İstanbulda olan bütün rumları bir tane kalmamak üzere kestiklerini.. mağaza ve evlerini yağma ettiklerini hep... hep biliyoruz.

Türk gazetecileri bir birlerinin yüzlerine baktılar.. Bu herif.. kulağı delik bir gazeteci olduğunu söyleyen bu fransız yoksa aklını mı kaçırmıştı?

— Efendi, dediler, bunları nereden iycat ediyorsunuz. Bu kuyruklu yalanları size kim söyledi? Hangi Iysan? Hangi rumların kesilmeleri? Bir tek rum kalmamış diyorsunuz... Rıhtımı dolduran ve «Zito» diye sizleri alkışlayan sürüyü görmiyormusunuz?

Fransız, sesini çıkarmadan bir şeyler not etti; sonra ikinci suale geçti:

— Aya Sofya camiinin yıkılması halk üzerinde ne te'sir bıraktı?

Bu suali Türk gazetecileri birden bire kavrayamadılar. Fransız izah etti:

— İngiliz tayareleri bir Cuma günü Ayasofyaya bomba atarak bu tarihî ma'bedi yıkmadılar mı ve caminin içinde binlerce halk ölmedi mi?

— Yâââ!...

— Saklamayın canım. Bütün fransızlar bu elim hadiseden teessür duydular.. Hatta İngilizler bile!... Fena bir tesadüf olmuş... yanibaşında cephanelik varmış. Tayareler orayı bombarduman etmek istemişler, fakat isabet Ayasofyaya olmuş.

Genç Türk gazetecisi dayanamadı:

— Efendi... dedi, siz daha evel hiç İstanbula geldiniz mi?

— Hayır.

— İstanbulun planını bilir misiniz?

— Hayır.

Asabi bir hareketle fransızı kolundan tutarak kaldırdı, salonun penceresine doğru götürdü:

— Bakın... dedi... işte karşıda gözüken kubbe ve minareler yok mu?

— Evet.

— O... Aya Sofyadır ve yerinde sapa sağlam duruyor.

Bu müskit cevap bile şarkta harikulade vak'alar tahayyül eden fransız gazetecisini şüpheden kurtarmadı.

— Üçüncü ve son sual... dedi, Sultan aç kalmış ve haremindeki on beş bin metresini saraydan dışarı atmış... Bu biçare genç kızların akıbetleri ne oldu?

Dört türk gazetecisinin dördü de kahkahayı bastılar.

Bu Fransız kendileri ile alaymı ediyordu....

Genç gazeteci:

— Yedik? dedi.

— Nasıl?

— Kıtır kıtır kestik... Şapur şupur yedik...

(Temps) muharririnin gözleri dehşet içinde açıldı. Oturduğu yerden fırlayarak kalktı ve:

— sahimi? diye bağırdı.

Türk gazetecileri bu çılgın herife bir ders vermenin zamanı geldiğini anladılar.

Uzuu uzadıya.... tıpkı bir kara cahile ders verir gibi Türkiye hakkında mâlumat verdiler. Harem âlemlerinin, harem sefahatlerinin ancak uydurma Avrupa romanlarında yer bulduğunu söylediler.

Fransız gazetecisi ayı kaval dinler gibi dinledi. Hakîkatı Türk gazetecilerinin söylediği şekilde kabul etmek işine gelmiyordu. İnanmamışmı idi? İnanmıştı, fakat Fransada İstanbuldan heyecanlı havadis bekleyen fransız gazetelerine (Hiç bir şey yok. Hepsi yalanmış) nasıl derdi?

Türk gazetecileri vedâ edip ayrıldıktan sonra yalnız kalan (Temps) mümessili bir müddet masa başında yalnız kaldı.. önündeki kâada bir şeyler karalıyordu. Sonra ayağa kalktı. Torpitonın telsiz telğraf odasına gitti. Buradaki mêmura elindeki kâadı uzattı.

— Bunu şimdi Parise çekiniz... dedi.

Bir az sonra İstanbul limanındaki Majini torpitosundan Paris Eyfel kulesine şu telsiz haberi uçuruldu:

«İngiliz bombaları ile yıkılan Aya Sofyayı Türkler yeniden yapmışlar. Hemde tıpkı eskisi gibi. Rumları da son tekine varıncaya kadar kesmişler...»

*
* *

Türk gazetecileri fransız torpitosu (Majini) yi terkederken aralarında ermeni gazetecisi Dikran Hantanyan yoktu.

Biraz evel harp gemisinin salonunda ve habersizden kaybolan ermeni halâ meydana çıkmamıştı.

Ne olmuştu?

Herifin başına acaba bir kaza mı gelmişti?

Türk gazetecileri ne de olsa meslektaşları hakkında bu endişede iken Dikran efendi (Majini) nin merdiveni başında göründü.

Yüzünde, bir kazaya ma'ruz kalmış insanların kederi veya felâketle karşılaşanların elemi değil, müjdeli bir tebessüm vardı.

Merdiveni yavaş yavaş ve düşmemek için tutuna tutuna indi, rıhtım üzerinde bekleyen gazetecilerin yanına koştu:

— Haydi.. çabuk yürüyelim.. buradan uzaklaşalım, bana bir sürü havadisler verdiler..

Türklere söyleme!.. dediler.. Fakat meslektaş değil miyiz? Hepsini anlatırım. Ancak buradan uzaklaşalım, tenha bir yere gidelim.

Beş gazeteci rıhtım üzerindeki Bahriye gazinosuna girdiler.

Türk gazetecileri kendilerinden gizlenen ve bir ermeniye söylenmekten çekinilmeyen haberleri merak içinde ve bir parça da kızarak dinlemeğe hazırlandılar.

Dikran efendi bir iki yutkunduktan sonra yalnız kendisinin bildiği malûmatı dirhem dirhem ve bin nazla satmak ister gibi söze başladı.

— Biliyorsunuz bu gemiler niçin gelmişler?

— Nerden bileceğiz? Senin söylemeni bekliyoruz.

— Sonra yine biliyorsunuz, itilâf devletleri cenaplarının o her biri dağlar gibi dretnotlar niçin henüz teşrif etmemişler.

— Canım Dikran efendi.. gevezeliği bırak nerden bileceğiz. İşte seni dinleyoruz, söyle de bilelim. Mademki herifler seni bizden ziyade şayanı i'timat görmüşler..

— Mütareke şatlarının tatbıkı için gemide bu tatbika nezaret edecek bir heyeti askeriye varmış.

— Artık başka harp gemisi fılan gelmeyecekmiş ya?

— Nasıl gelmeyecekmiş? hiç gelmez olurlar

mı. Arkalarında dop dolu diritnavtlar varmış. Bütün bogaz içini karınca gibi doldoracaklarmış.

— Niçin bunlarla beraber gelmemişler?

— Gelecek gemiler böyle küçük torpitolar değil, koca alâmet gibi zırhlılarmış. Çanakkalede torpil olduğu için geçememişler. Şimdi torpilleri toplayorlarmış. Geçmek tehlikesi kalmayınca geleceklermiş.

Türk gazetecileri Ermeninin verdiği izahat üzerine müştereken şu notu tuttular:

« Senelerden beri itilâf devletleri donanmasına karşı mestut bulunan Çanakkale bogazının muhtelif yerlerinde vaz' edilmiş olan sabih ve seyyar torpiller henüz toplanamadığından büyük hacideki harp gemileri bogazdan geçememiştir. Bu torpiller temamen toplandıktan sonra donanmanın kuvvayi asliyesi İstanbula gelecektir...

Gazetecilerin artık alacak bir havadisleri kalmamıştı.

Dikran Hantanyana teşekkûr ederek gazinodan çıkacaklar, doğruca gazetelerine gideceklerdi.

Dikran efendi son kozunu sona saklayan kurnaz kumarbazlar gibi sırtarak:

— Bir havadis daha var amma... dedi.

Gazeteciler döndüler yene ermeninin etrafına halka oldular.

Torpitolardan karaya asker çıkarılmadı.

Çünkü gemilerde yalnız mürettebat vardı. Bir de mütareke şartlarının tatbikîne nezaret etmek üzere askerî bir heyet gelmişti. Ma'hut fransız yüzbaşısı Halit de bu heyetin refakatinde idi. Askerî heyet ilk iş olarak Fransanın İstanbul sefaretini açmakla faaliyete geçti.

Heyetin beraberinde üç dört küçük rütbeli me'mur gelmişti.

Bunlar, rum, ermeni ve yahudi sürülerinin yaygaralı, nümayişleri arasında Galata, Voyvoda caddesi, Şişhane karakolu ve Galata Saray tarikî ile sefaretaneye gittiler.

O gün denebilir ki Beyoğlu tarafında bir tane fesli... yâni Türk gözükmüyordu.

İstanbulun öz halkı bu elim manzarayı görmemek için hep kendi nezih ve mütevekkil muhitlerine çekilmişlerdi.

Yalnız Türk polisleri takviye edilmiş, her hangi bir ihtimale karşı Galatasaray merkezi mürettebatı tezyit olunmuştu.

Bunlar, Fransa sefaretinin muhafazasına me'mur idiler.

Ufak rütbede adi dört Fransız me'murunu binlerce palikarya aralarına almışlar...

Zito!... na'raları, yirmi dört saatten beri içen serhoş ağızlarından fırlayor... Yollara sağlı sollu Fransız... Yunan ve hatta tek tük Erme-

ni ve Yahudi... evet... Yahudi bayrakları çekilmiş!...

Bunların arasında sırıtarak, saga sola iltifatlar savurarak şaşkın şaskin yürüyen dört fransız, ömürlerinde bir daha görmek nasipleri olmayacak iğrenç bir nümayişin menfur kahramanları dört serseri!... O gün Türk sokakları, Türk caddeleri koca Türk milletinin mukadderatı hakkında çok elim akıbetlerin bir kara habercisi manzarasını arzediyordu.

4

Yaygara alayı

Nâra ve yaygara alayı Galatasaray köşesini saptılar, Fransa sefaretanesinin bulunduğu sokak başına geldiler.

Rumlar... Ermeniler... Yahudiler kudurmuşlar nümayişlerinin en parlak numarasını en sona saklamış lardı... Doğruca sefaretaneye gideceklerler ve orada muazzam tezahuratlarla Fransa bayrağının resmen çekilmesini alkışlayacaklardı.

Bunun için ne hazırlıklar yapılmamıştı? yüzlerce genç ve beyazlar giymiş aftoslar, umumhanelerin iğrenç sefahat kokan cifeli muhtinden caddeikebire fırlamışlar ve sıralanmışlardı. Hepsinin ellerinde birer çiçek buketi vardı. Bütün beyoğlu çiçekçi dükkânları tam takır edilmişti.

Fakat bu yaygaracı sürünün, bu umumhane, meyhane ve kumarhane serserilerinin son planları... sona sakladıkları arzuları yarıda kaldı.

Caddei kebirden Fransa sefaretanesine inen dar yokuşun başında bir Jandarma ve bir Polis

müfrezesi mevkî almış, sokağa hiç bir ferdin girmesine müsaade etmiyordu.

. Rumlar şaşırdılar... Yahudiler korkarak sıvıştılar. Yalnız Ermeniler, bir az kabarmak istediler...

Fakat genç, ve azmi parlak gözlerinden okunan bir jandarma zabiti, üzerine yağan tehtit avazelerine rağmen vakur adımlarla dört fransız memuruna doğru yürüdü.

Selis, pürüzsüz bir fransızca ile:

— Mösyöler!.. dedi. Sefaretane binası her hangi müessif bir vaka'ya meydan verilmemesi için Türk hükûmeti tarafından muhafaza altına alınmıştır. Yanınızda kimse olmadan yalnız siz, dördünüz sefaretaneye gidebilirsiniz; ahaliden hiç bir fert bu sokağa giremez...

Jandarma zabitinin bu sözleri karşısında dört fransız şaşırıp kaldılar.

Içlerinden biri bağırdı:

— Zabit effendi! Bizimle beraber olan bütün bu halk bugün Fransız hükûmetinin himayesi altındadır, ve beraber sefarethaneye gidecektir... siz bunu menedemezsiniz...

Genç serserinin bu sözleri zabiti hırslandırdı. Ciddiyet ve vekarını bozmadan kat'i bir ifade ile şu cevabı verdi:

— Sizi alkışlayan bu sürünün mahiyetini siz değil, biz biliriz. Fransa hükûmeti bir ser-

seri, esrarkeş, yankesici, katil ve... oruspuları himayesine kabul etmeyecek kadar yüksektir ve sizi bu sözleriniz karşısında bir sefaret me'muru olarak tanımıyorum. Aldığım emir kat'idir. Bu sokağa me'murlardan başka kimse giremez.

Sürü arasından bir ses yükseldi:

— Artık o günler geçti... Bize bir şey yapamazsınız, zorla geçeriz..

Bu sesi yüzlerce avaz.. yüzlerce yaygara tâkîp etti:

— Evet.. evet.. zorla geçeriz.. yaşasın Fransa!...

Jandarma zabitinin yaygarayı brstıran sert bir emri çınladı:

— Âsker.. silâh sür!..

Silâh süren müfrezenin safından yükselen çelik sesleri kudurmuş sürünün beyninde bir tokat gibi çaktı.

İşin şakaya tahammülü olmadığını gören yaygaracılar sindiler.

Dört fransız me'muru polislerin refakatinde pis pis önlerine bakarak sokağa girdiler. Sefaret binasında senelerdenberi açılmamış bayrak kutusunu açtılar ve Fransa bayrağı tozları sekilmek suretyle bilâ merasim çekildi.

Genç ve kahraman bir zabitin vatan hislerinden kuvvet alan cesareti palikalyaların çanlarına ot tıkamış oldu.

Ma'mafi o gece sabaha kadar Beyoğlu.. Tatavla ve Galata sokaklarından havlayan yardakçıların serhoş ulumaları eksilmedi...

Hükûmet Beyoğlundaki rum ve ermenilerin taşkınlıklarını güç halle idare edebiliyordu. Gayri müslim anasır bilhassa tehcir vesilesiyle gemi azıya almışlardı.

Mütareke şartlarını tatbık ve nezarete me'mur askerî hey'et sık sık Babıali ile temasa başladı.

Yüzbaşı Halit günde bir kaç kere Beyoğlu ile Babıali arasında mekik dokuyordu. Onun bir Türk olduğunu halk öğrenmiş, hiç şüphesiz memleket ve milliyetine bugünkü mevkîi i'tibarı ile büyük yardımları olacağını zan etmişti.

Denize düşen yılana sarılır derler. Felâket arasında insan düşmanını bile dost sanır. Hele bu düşman Halit gibi iki yüzlü, vicdansız ve vatansız olursa!..

Istanbulda mütarekenin bu ilk merasimi icra edilirken Çanakkaledede torpillerin toplanma ameliyesine başlanmıştı.

Çünkü itilâf donanması bu torpiller yüzünden Marmaraya geçemiyor ve İstanbula gelemiyordu.

Bizim tarafımızdan konulan bu torpiller şimdi düşman ile müştereken yine tarafımızdan toplanıyordu.. Elimizle.. ve bütün bir azm ile

kapadığınız vatan kapısını düşmanlara yine kendimiz açıyorduk...

İstanbul gazeteleri, bilhassa karşı yaka matbuatı torpillerin toplanma ameliyesine çok ehemmiyet veriyorlardı. Her günkü faaliyet adeta harp tebliği resmileri gibi günü gününe ve en ufak tafsılâtına varıncaya kadar Rum, Ermeni Gazetelerinde yer buluyordu.

İçtimaî ve vatanî bünyemizde zehirli birer mikrop gibi türeyen unsurlar itilâf donanmasının kuvayı asliyesinin bir an evel İstanbula gelmesini dört gözle bekleşiyorlardı.

İstanbul halkı iztırap ve endişe içinde idi. Türkçe gazeteler tatmin edici bir haber almak arzu ve ihtiyacı içinde adeta kapışılıyordu.

Fakat gazetelerde hiç bir şey yoktu.. Kimse bir şey bilmiyordu.

Millet de, gazeteciler de.. Hükûmet de akıbetin şekli hakkında müsbet hiç bir fikre malik ve sahip değildi.

Elde bir mütarekename mevcuttu. Fakat bu mütareke şartlarının tatbikî esnasında Devletler imzaları ile taahut ettikleri hususatın haricine çıkmıyacaklar mıydı? Ahval bunu gösteriyordu.

Heyecan umumileşti ve hat bir devreye girdi.

İzzet paşa hükûmeti halkı teskin için gazetelerde şöyle bir haber neşrettirdi:

«İtilâf donanması kuvayı asliyesye İstanbula gelmeyecektir. Ancak İngiliz, Fransız ve İtalyan devletlerine mensup bazı harp gemileri misafireten limanımıza gelecek ve yirmi dört saat kaldıktan sonra kara denize çıkacaklardır»

Bu haber, habersizlikten bunalan İstanbul halkını bir az teselli etti.

Hükûmete, bilhassa İzzet paşaya çok i'timat ediyorlar ve hakîkaten itilâf donanmasının kalmak üzere değil, lâkin misafir suretiyle geleceğine zahip oluyorlardı. Kim bilir belki Babıali de böyle düşünüyordu. Hadisat düşüncenin nakadar çürük olduğunu yakın bir atide isbat edecek,.. İstanbul... misafir sıfatiyle gelenlerin ev sahiplerini nasıl kovduklarını görecekti.

İzzet paşa hükûmetinin gazetelerde neşrettirdiği bu haber rum ve ermeni mahafilinde derin bir nevmiydi ve sukutu hayal tevlit etti.

Düşman donanmasının temelli bir şekilde ve yerleşmek şartı ile geleceğini zannederek çılğın bir ümide düşmüşlerdi.

Karşı yaka matbuatı derhal paçaları sıvadılar. Türk gazetelerinin neşriyatına ve hükûmetin resmî beyanatına şu haberle mukabele ettiler:

«Muzaffer i'tilâf donanması şehrimize sırf akalliyetlerin hukukunu muhafaza etmek için gelecektir. Donanmaya Yunanistanın Averof ve Kılkış harp gemileri de iştirâk edecektir...»

Bu haber rumları tekrar canlandırdı.. hükûmetin resmî tebliğlerine rağmen rum gazetelerinin verdikleri haberlere halk daha ziyade inanmağa başlamıştı. Çünkü artık anlaşılmıştıki memleket Babıalide içtima'lar akteden hükûmetin elinde değil, Beyoğlunda... Rum palikaryalarının elinde idi.

Bir sabah... Fransız heyeti askeriyesi namına İzzet paşayı ziyaret eden yüzbaşı Halit, i'tilaf donanmasının ertesi günü Çanakkale boğazından geçerek İstanbula geleceğini bildirdi.

5

İstanbul ağlarken Beyoğlu gülüyordu

İstanbul yine çalkandı.

Halk yine heyecana düştü.

Karşı yaka matbuatının neşriyatına bakılırsa, Türk mukadderatı, Türk mevcudiyeti i'tilaf donanmasının gelmesi ile son nefesini vermiş olacaktı.

Babıalide hakim olan zihniyet ise hiç bir şey olmayacağı kanaatında idi. Düşmanla mütareke aktedilmişti. Fransızlar, bilhassa İngilizler adil adamlardı, medenî milletlerdi. Verdikleri sözde dururlar, resmî imzalarına riayet ederlerdi...

Düşmanın adalet ve namusuna karşı olan itimattır ki memleketin başına tarihte bir misli daha görülmemiş felâketler getirdi.

Türk milleti, Fransanın ezelî nezaket ve kibarlığının ne olduğunu, alemşümul İngiliz adaleti şöhreti altında ne iğrenç melanetlerin saklı bulunduğunu görecek ve anlayacaktı. Fakat ne yazık ve ne elimdir ki, bu görüş, bu anlayış, bu acı, çok acı tecrübe koca bir vatana mal olacaktı...

Gece... sabaha kadar İstanbul uyumadı. Türk kitlesi, üzerlerine çökecek olan felâketin arifesinde matem yaşları akıtarak gözlerini kapamadılar..

Yine, gece sabaha kadar Beyoğlu da uyumadı. Gayri müslim unsurlar kitlesi halâskâr!.. bir bayramın arifesini tes'it eder gibi, çılğın yaygaralarla sabahı ettiler. Rumların yaygaraları meyhane ve umumhane muhitferinden taşıyordu!..

Seherin ilk ışıkları şehrin üzerine bir kâbuş gibi çöken zulmeti yırtmağa başlarken İstanbul hâla ağlayor.. Beyoğlu hâla gülüyor, eğleniyordu...

İstanbulun, lambaları sönük hüzünlü, nezih muhitine çöken agır ve tevekkül kokan bir havaya bedel elektrikler içinde vahşet lem'aları gibi pırıl pırıl yanan Beyoğlunun süfli muhitini rakı ve şehvet kokan hayvanı bir hava sarmıştı?

İstanbul minarelerinden yükselen sabah ezanı sesleri eli kolu bağlanmış bir milletin, Türk milletinin ıztırap ve ye'islerini taşıyan bir hüzünle semaya yükselirken, o milletin toprağında yaşamış, o milletin ekmeği ile beslenmiş ve yine o milletin himaye ve şefkati gölgesinde adam olmuş nankör unsurlar hala.. hala içiyorlar.. eğleniyorlardı.

Ezan seslerini, bu gecenin serefine toka edi-

len rakı, şarap kadehleri sesleri ve kilise çanları boğmuştu...

Müezzinlerin muhrik nagmeleri ispirto kokan müstekreh agızların iğrenç naràları karşısında sönük kalmıştı.

İşte.. İstanbul bu meş'um günü böyle karşıladı...

. . . . . .

Hükûmet i'tilaf filosunu karşılamak için hazırlıklar yaptı.

Liman idaresi tertibat aldı.

Sabahleyin erkenden halk sokağa fırladı. Öğleye doğru Yeni kapı, Samatya, Bakır köy, Yeşil köy, Moda, Üsküdar, Saray burnu insan kütlesini almayacak kadar taşmıştı.

İkindiye doğru marmara ufkunu gittikce kesafet peyda eden bir kara duman istila etti.

Marmara denizi ufkunu bir baykuş kanadı gibi sim siyah istilâ eden bu duman... bu kara duman, i'tilaf donanmasıydi.

Dağnık bir vaziyette geliyorlardı.

Filorya açıklarında kendilerine bir intizam verdiler.

Bütün gemiler seferber halinde idi...

Bütün gemilerde:

—Silah başına!..

borusu çaldı. Mürettebat topların başında mevkî aldılar.

Bu bir caka olmaktan ziyade bir korku eseri idi.

Kuzu gibi teslim oldukları bir Türk şehrine girerken bile korkuyorlard.

Düşman donanmasına ve düşman gururuna mezar olan Çanakkale, İngiliz ve Fransızları o derece yıldırmış, o derece sindirmişti ki... esir ettikleri halka diritnavtlarının Çanakkale karşısında sakit kalan muazzam toplarını göstermek suretiyle intikam almak isteyorlardı.

Onların ateş, yıldırm saçan ağızları karşısında yılmayan Türkün çıplak sinesi, böyle kuru cakalarla sarsılmadı.

Fakat ne yapsın ki eli, kolu ve hatta ağzı bağlanmıştı.

Eğer o sırada İstanbul sahillerinden meselâ ufak bir çocuk tabancası patlamış olsa idi herifler şehri yakalardı.. O derece tereddüt içinde idiler.

Bereket versin hiç bir müessif hadise olmadı.

Filo, İngiliz, Fransız, İtalyan harp gemilerinden mürekkepti. Yunan gemileri yoktu.

En önde sekiz torpito, arkasında kruvazörler ve daha arkada da (Enfleksibl), (Eein fart) ve bu ayarda diritnavtlar olduğu halde bir biri arkasına ve tek sıra üzerine bir saf teşkil ettiler. Ve böylece İstanbul limanına dahil oldular. Fakat limanda durmadılar.. kız kulesi ve

Üsküdar önünden boğaz icine doğru yollarına devam ettiler?

Bu vaziyet Türk halkını sevince garketti...

İ'tilaf donanmasının İstanbulda kalmayacağı, sadece limanımızdan geçerek kara denize çıkacağı şayıa halinde dolaşmıyormuydı?

Demek bu şayıa hakıkatti ve filo işte durmadan, yalnız bir gösteriş yaparak geçmiş.. Kara denize doğru teveccüh etmişti.

Ellerinde bayraklar, bayramlık elbiselerini giyerek sahillere yayılmış gayri müslim unsurun ağızlarını pıçak açmıyordu.

Bütün hazırlıkları boşa gitmişti. Neş'eleri, sevinçleri suya düşmüş.. ümitleri kırılmıştı. Filo komandanlarına verilmek üzre hazırlanmış çiçek buketleri ellerinde, önlerinden durmadan geçen gemiler karşısında agızları açık kaldı.

Fakat İstanbul halkının sevinci uzun sürmedi. Felâketten kurtuldukları için bir birinin boyunlarına sarılan millet pek az sonra acı hakîkatla yine husrana dalacaktı.

Çünkü i'tilâf filosu Kara denize gitmiyor.. Boğaz içinde kendini göstermek için resmi geçit yapıyordu. Filvakî bogazda bir kaç gemi filodarı ayrıldı ve Kara denize açıldı. Bunlar harpte müttefikleri olan Romanyaya bir cemile göstermek üzere Köstenceye gittiler. Fakat donanmanın kuvayı asliyesi geri dönmüştü. Ve top başından ayrılmayan neferlerini, güvertede

dolaşan sırmalı elbiseli zabitlerini kendilerini nefretle seyreden halka göstere göstere avdet ettiler... limanda demiriediler...

6

Pasaport!

Donanmadan karaya asker çıkarılmadı.

Filo amıralı ertesi gün hükûmetle temasa geçti.

Fransız ve İngiliz askerî hey'etlerinin refakatlarına Türk zabitanı ve me'murları ta'yin edildi.

Düşman, elindeki mütarekename mucebince İstanbuldaki müessesatı askeriyeyi, cephanelerin, tersanenin teslimi ve muhafaza altına alınması talebinde bulundu.

İlk iş olarak milletin silâh ve cephanesine vazıyet etmeği düşünmüşlerdi.

Zeytin burnu, ahır kapı, ve diğer bazı mahallerdeki askerî müesseselerimizi Fransızlar, Haliçteki tersani ile kara ağaç fişekânesini İngilizlerin bahriye askerleri vasıtası ile muhafazaya aldılar.

Bu, ilk önce şeklî bir merasim halinde oldu. Hiç bir hadise çıkmadı.

Belli idi ki düşman, vaziyeti anlayıncaya kadar kurnazca haraket etmğe karar vermişti.

İlk günlerin halk üzerinde bıraktığı te'sir bu olmuştu. Hiç bir taşkınlığa meydan verilmiyordu. Hatta bu ciddiyet karşısında karşı yaka yaygaracıları da bir az sinmişlerdi.

Ançak yene her kes bu zahiri sükûnun muvakkat olduğunu hisediyor...., düşmanın, bilahere dolu dizgin saldırmak için şimdiden hız aldığını anlayordu.

Fransız, İngiliz, İtalyan sefarethaneleri erkânı da gelmişler, sefaretaneler açılmış, askerî hey'etler buralarda çalışmağa başlamıştı.

Artık mütarekenamenin tatbikatına fi'len girişilmiş demekti.

Harp münasebeti ile senelerdenberi kısmen kapalı ve kısmen iaşe nezareti namına erzak anbarı olarak kullanılan gümrük depoları açıldı.

Avrupadan artık yolcu ve tüccar malı serbesçe gelebilecekti.

Rum ve Ermeniler ilk yolcu vapurunun gelmesini sabırsızlıkla bekleşiyorlardı.

Çünkü evelâ İstanbuldan hudut haricine atılmış bütün komiteci erkâni, mel'un teşkilâtlarının rüesası hep bu ilk vapurla Türk vatanına saldıracaklarını Paris ve Atinadan İstanbulda ki kafadarlarına telgrafla haber vermişlerdi.

Nihayet beklenen bu ilk vapur Marsilyadan geldi, rıhtıma yanaştı.

Gümrüğün önü Rum, Ermeni ve Yahudi sürüleri ile dolmuştu. Ellerinde mendilleri, güvertedekilerle tanıdık olsun olmasın selamlaşıyorlar ve çılğın bir sevinç içinde yaygara koparıyorlardı.

Diplomat vesikalarını hamil olanlar birer, ikişer vapurdan çıktılar.

Müteakıben sekiz Türk polis me'muru geldi. Dördü vapurun içine girdi. Diğer dördü de merdiven başında ahzı mevki ettiler.

Bu polisler niçin gelmişlerdi?.. Ne yapacaklardı? Türk polislerinin artık ne vazifeleri kalmıştı?

Böyle düşünen yardakçı alayı rıhtımdan vapurdakilere mütemadiyen bağırıyorlardı:

— Haydi.. ne duruyorsunuz?. Ne bekliyorsunuz? Çıksanızya?

Vatan toprağından kovulan vapurdaki serseriler de çıkmak için can atıyorlardı.. Uzun, sivri ve siyah sakallı, altın gözlüklü, menhus suratlı bir ermeni, Haçatoryan, eline meşin cantasını alarak ilerledi.

Bu herif, avdet eden firarîler ve kovulmuşlar içinde en dişli, en azılı idi.

Vapurun parmaklıklarından rıhtımda karşı çıkanlara ermenice seslendi:

— Otomobil hazırmı?

— Her şey hazır.. Haydi in.. bekliyoruz..

Haçatoryan, azamet ve gururla merdiven başına doğru yürüdü. Orada duran karşılıklı Türk polislerine bir nazarı tenezzül bile arfetmeden, şapkasını bile çıkarıp berayi nezaket selâm vermeden geçmek istedi.

Fakat bu küstah ermeninin iki kolu birden çelik mengene gibi dört elin tazyîkı altinda kaldı ve kulaklarında Türk polisinin ciddi, kat'i ve amirane hitabı çınladı:

— Pasaport!...

Türk polisinin bu ciddi müdahelesi ve küstah ermeniden tam vapurdan çıkacağı sırada pasaport talep etmesi yalnız Haçatoryanı değil bütün vapur yolcularını şaşırttı.

Bir kısmının ellerinde pasaportları vardı.

Fakat ekserisinin yoktu. Bunlar i'tilâf devletlerinin tahtı işgalinde olan bir memlekete geldiklerini düşünerek hiç bir kayda ve şarta riayeti lüzumsuz görmüşlerdi:

Halbuki işte Türk Polisi bütün hisaplarını alt üst edivermişti.

Pasaportları olanlar eğer vesikalarını gösterecek olurlarsa, şehre çikacaklar, pasaportu olmayanlar çıkamıyacaklardı.

Haçatoryan bunu düşündü — Cebine doğru uzattığı elini geri çekti ve sert bir sesle türk polislerine:

— Ne pasaportu?.. diye bağırdı.

Polisler ciddiyetlerini bozmadılar.

— Hangi milletin tab'asından isen o milletin pasaportu...

— Ya yoksa..

— Şehre çıkamazsın...

Ermeni bir kahkaha fırlattı:

— Artık borunuz ötmez... dedi. Şimdi burada muzaffer i'tilâf kuvetleri var. Türk hükûmeti bize bir şey yapamaz. Bizden ne vesika, ne de pasaport soramaz..

(Limanda demirlemiş sürülerce diritnot ve torpitoları göstererek) yoksa korkmuyor musunuz?

Bu hiddet ve tehditle söylenen hakaretli sözler vazifesini ifa eden Türk polislerinin asabiyetini tahrik etti.

— Hayır.. korkmuyoruz.. Biz vazifemizi yapıyoruz.. pasaportsuz bir tek kişi karaya ayak basamaz..

Güvertede bir uluma yükseldi:

— Ne duruyorsunuz.. bu kadar kişiyiz, dört polisin hakkından gelemiyormusunuz?

Vazıyet tehlikeli ve çok nazik bir safhaya giriyordu.

Türk Polisleri rıhtım üzerinde ve merdiven başında duran diğer dört arkadaşlarını da çağırdılar.. Şimdi sekiz kişi olmuşlardı.

Yolcuların zorla çikmağa hazırlandıklarını görünce derhal azimkâr bir kat'iyetle silâhları-

nı çektiler. Ayni zamandada beraya ihtiyat iki polis endirilmiş olan merdiveni yukarı çektiler.. Bu suretle vaporun rıhtımla alakasını kestiler.

Yolcular Türk tabancaları karşısında sinmişlerdi.

Güverteden rıhtım üzerindeki yardakçılara bağırdılar:

— Gidin.. İngiliz, Fransız sefaretanesine.. filo kumandanına haber verin «Türkler kendi gözleri önünde bizi kıtır kıtır kesecekler!

Sürü sürü palikaryalar doğruca i'tilâf devletleri sefaretanelerine koştular. Birin üzerine bin katarak hadiseyi haber verdiler.

Derhal, düşmanın yüksek rütbeli zabitleri otomobillere binerek Babıaliye koştular.

Babıali vaziyeti haber almış ve temamen memleketin dahilî inzibatına taalluk eden polislerin harekâtını tasvip etmişti.

O zaman Dahiliye nazırı Fethi beydi.

Düşmanın Babıalide yapmış olduğu teşebbüsat akîm kaldı. İzzet paşa hükûmeti ağır bastı.

— Mütareke şartlarında siyaseti — dahiliyemize karışılacağına dair kayt yoktur. Pasaport sormak polisin hakkıdır. Türkiye bir müstemlike değil, müstakil bir devlettir, kanunlarımızın haricine çıkamayız!..

Bu çok ciddi ve şayanı takdir haraket mü-

tarekeden sonra İstanbul hükûmetinin gösterdiği ilk ve maalesef son hareket oldu.

İ'tilâf devletleri sureta Babıalileye hak verdiler, İdarei dahiliyeye karışmayacaklarını bildirdiler. Vapurdakiler pasaportlarını ibraza mecbur kaldılar. Pasaportsuzlar da gidecekleri mahalleri, inecekleri otelleri tespite davet edildiler.

Bu hadise.. Mütarekeden sonra zuhura gelen bu ilk vak'a türk Polisinin zaferi ile neticelendi. Fakat i'tilâf kuvvetleri bu günden i'tibaren bütün kurnazlıklarını sarf etmeğe... dahilî idareye vazıyet için tertibat almağa koyuldular.

Bu ilk hadise üzerine tarafeyn murahhaslarından mürekkep bir (Mütareke komsiyonu) teşkiline karar verildi.

Bu komsiyon, Atina sefiri sabıkı Galip Kemali beyin riyasetinde ve hariciye dairesinde içtima edecek... mütareke şartlarının tatbikından mütevellit ihtilâfları hal edecekti.

Sırası geldikçe bu komsiyonun faaliyetinden ve pek garip icraatından da bahsedeceğiz...

7

Vahdettin'in mel'aneti

Sarayda Vahdettin ateş püsürüyordu.

İttihatçıların düşmanı olan bu adam İzzet paşa kabinesini büyük ümitlerle re'si kâra getirmişti.

Bu ümitlerin memleket, vatan için olduğunu zannederseniz aldanırsınız.

Hayır...

Vahdettinin iki büyük emeli vardı.

Birincisi tahta çıkmak, ikincisi ittihatçılardan intikam almak...

İlk emeline muvaffak olmuştu... Şimdi de ittihatçılardan itikamı almak kalıyordu.

Harp esnasında, bütün kuvveti elinde tutan bu fırkaya karşı bir şey yapamazdı. Kininin dizginlerini kıstı ve bekledi.

Harbin memleket aleyhine netice vermesi ve düşmanla zaruret halinde mütareke aktine mecburiyet hasıl olması bu adamı, memleketin başına felaket kanadı gibi çöken bu saray hey-

kelini adeta sevinçten çıldıracak bir raddeye getirdi.

Türk vatanına düşman girmiş. Millet elı kolu bağlı olarak i'tilâf devletlerine teslim edilmiş...

Bunlar padişahı hiç müteessir etmiyordu. O, şimdi, Talat paşa kabinesini istifası üzerine re'sikâra gelen İzzet paşadan çok şeyler bekliyordu.

Ellerinde artık kuvvetleri kalmayan ittihat rüesasını avcu içine almış demekti. Vahdettin bu sevinç hülyası içinde iken bir sabah kendini kudurtan bir heber aldı.

Amansız düşmanları Enver, Talat, Cemal paşalar İstanbuldan kaçmışlar...

Bu haber Sarayı alt üst etti. Hele bu paşaların firarlarına bilhassa Babıali Hükûmetinin sebep ve hatta vasıta olduğunu işidince büsbütün köpürdü. Fakat hiç sesini çıkarmadı. Çünkü emniyet ettiği hürriyeti itilaf fırkası kodamanları daha henüz İstanbula gelmemişlerdi.

Tam istediği gibi bir kabine teşkili için daha bir müddet intizar lazımdı.

Saraydan çıkmayan damat Ferit te padişaha bu yolu tavsiye ediyordu. Vaktaki mütarekenin tatbikine başlandı, İngiliz, Fransız filoları İstanbula geldiler, millet tasavvur ettiğimiz şekilde bu vaziyetten kan ağlarken Vahdettin derin bir nefes aldı. Çünkü memleketin iş-

gali, vatan topraklarının düşman çizmeleri altında çiğnenmesi bu sadece kendi ihtirasını düşünen karanlık ruhlu sultan için aranmakla bulunmaz bir nimetti.

İzzet paşa hükûmetine itimadı kalmadi.

Son pasaport hadisesi dolayısı ile Babıali, İngilizlere karşı bile dayanmak cür'etini gösterince Vahdettin büsbütün fitili aldı. Hemen o akşam yaveri-hassını İngiltere sefarethanesine gönderdi ve hadis olan vak'adan dolayı padişah namına ma'zeret talep ettirdi.

İngilizler bu işe hayret ettiler.

Türk kabinesinin azımkâr haraketi karşısında bir az endişe his etmişlerdi.

Halbuki işte Türk padişahı hükûmetin gösterdiği azmin aksi olarak kendilerine adeta iltica ediyordu.

İ'tilâf devletleri için bundan âla fırsat olmazdı,

Hemen paçaları sıvadılar. Sarayla daha yakından temasa gelerek Vahdettini büsbütün ellerine aldılar ve o akşam da İstanbuldan İngiltereye şöyle bir telgraf çekildi:

[Türk sultanını temamen kendimize tabi kıldık. O artık İngilterenin elinde bir oyuncaktan başka bir şey değildir.]

Fılvaki' ertesi günü sadaret möhrü İzzet paşadan alınıyor ve hürriyeti i'tilafcıların daha

kendilerini düzeltememiş olmaları yüzünden muvakkaten Tevfik paşa sadrazam oluyordu.

Bu hadise, bu vak'a vahdettinin mel'un icraatının bir mukaddemesi, İngilizlerin dahili işlerimize burunlarını sokmalarının ilk tezahürü öldu..

Sarayın millete karşı aldığı hâin vaziyet, İngilizlerin derhal değişen tavurları, İzzet paşa kabinesinin çekilmesi, Tevfik paşanın iktidara geçmesi sinmiş olan gayri müslimleri tekrar canlandırdı.

Yeni kabinenin temamen i'tilâf kuvetlerine tabi olacağı kanaatı ile yene gemi azıya aldılar..

İstanbul o tarihten itibaren değisti, bam başka bir âlem oldu.

Muzır unsurlar perde arkasında fırıldak çevirmekten meydana çıkarak hakîkî ve maskesiz çehrelerini gösterdiler.

Rumca, Ermenice, Frasızca yeni yeni ve renk renk gazeteler çıkmağa başladı.

Her kes kendi başına bir hava tuturmuş gidiyordu. Kimsenin ne yaptığı, ne istediği belli olmadığı gibi, bütün bu rezilâne teşkınlıklara (dur!...) diyecek bir makam yoktu.

Ermeni gazetecileri ermeni tehcirini ileri sürüyorlar ve bundan bütün türklüğü mes'ul tutmak istiyorlardı...

«Joğovurt çayn,» «Verçinlur,» «Azadamart»

ve daha bir çok ermeni gazeteleri saga sola saldırıyorlardı.

Ancak bütün bu gazeteler ermenice intişar ettiği için aleyhimizdeki propagandaları yene kendi aralarında kalmakta idi.

Türk düşmanı komiteciler tarafından meydana getirilen (Ermeni kulübü), neşriyatlarının i'tilâf devletlerinin nazarı dikkatlarına vaz'ı için bir de fransızca gazete neşrettiler. Bu gazetenin ismi (Renaissance) idi. Başında da doktor Topcıyan isminde bir rezil vardı. Şimdi İşviçrede olan bu herif, (Azadamart) ta zehir kusan «Sirets» isminde diğer bir ermeni ile İngiliz ve Fransız istihbarat dairelerine dayanmışlardı.

Diğer taraftan da yavaş yavaş İstanbulda toplanmağa başlayan (Hürriyeti i'tilâf) yaranile temasa geliyorlardı. Maksatları, melanetlerini daha ileri götürmek için bu fırkanın re'si kâra geçmesini temin idi.

Ermeniler bu suretle çalışırlarken rumlar da boş durmuyorlardı.

Ermeniler gibi rumlar da mel'un maksatları için (Bosphore) isimli fransızca bir gazete çıkardılar ve müdafaasız kalmış türkler hakkında her gün bin bir yalan, bin bir düzenle i'tilâf kuvetleri erkânını aleyhimize zehirliyorlardı.

«Neologos,» «Proiya,» «Kiriks,» gazetelerinin neşriyatı muntazam bir plan tahtında türk-

lere hücum ile dolmakta idi. Bilhassa «Proiya» nın başında bulunan (Kaleneos) sefilinin herzeleri tahammül edilmez dereceyi bulmuştu.

Bunlara karşı Türk matbuatı boş durmuyor... Vaziyetin müsadesi dahilinde ve büyük bir cesaretle cevap veriyorlardı.

Türk vatanperveleri bu ahenksizlik ve bu taşkınlık karşısında ne yapacaklarını şaşırmışlar, büyük ıztıraplarının nehayetsiz âlemi içinde kıvranıyorlardı.

Hükûmet te âciz ve şaşkın bir hale düşmüştü.

Meyhanelerden serhoş ağızların çıkardığı yunan, ingiliz, fransız marşları İstanbulun saf havasını mütemadiyen zehirliyordu.

İş bununla kalsa iyi.. Limandaki harp gemilerinden askerler şehre çıkarak sarkıntılığa başladılar.

Bunların hedefleri bilhassa Türk kadın ve kızları idi.

Müslüman kadınlarının üzerine vahşiler gibi hücum ederek hemen sandallara.. ve sandallardan da gemilerine götürüyorlardı..

Direklerinde medenî! İngiliz ve Fransız bayrakları sallanan bu harp gemileri kaç Türk ailesinin kurban edilen namusuna sahne olmuştur.

Hiç bir Türk kadını, hiç bir Türk kızı sokağa çıkamıyordu.

İstanbulun en temiz ve en saf kalmış nezih mahallelerinde geceleri sabaha kadar İngiliz askerlerinin küfürleri, namus avculuğuna çıkan fransız bahriyelilerinin na'raları yükseliyordu.

Bütün bu iğrenç taşkınlıklar ve tecavüzler karşısında hükûmet hiç.. hiç bir şey yapamayacak kadar şaşırmıştı.

Polis te aciz bir vaziyette idi. Bir kaç hafta evel (pasaport) hadisesinde azmini, kuvvetini gösteren Türk polisi kısa bir an içinde birden bire değişmiş, sini vermişti.

Çünkü re'sikârda artık İzzet paşa değil... Tevfik paşa vardı ve yeni hükûmet i'tilâf devletleri ile her hangi bir sızıltıya meydan bırakmamak için polis merkezlerine üst üste tamimler yağdırıyor:

[Her şeye kulak asmayın. Her şeyi görmeyin, ecnebilerle bir hadise zuhuruna sebep olacak her haraketten tevakkî edin..]

Diyordu. Beyoğlunda bir Türk polis komiserini tahkir ettiği için yakalanıp sevkedilen bir palikarya için en yüksek rütbeli i'tilâf zabiti müdahale ediyor.. ve palikarya yirmi dört saat sonra serbest bırakılıyordu.

Rumlar bir taraftan:

— Artık Türk hükûmeti bize hiç bir şey yapamaz...

Diyerek azgınlıklarını artırırlarken Türk po-

lisi de eli kolu bağlı hiç bir icraatta bulunamıyor, bulunsa bile gülünç mevkie düşüyordu.

Küstahlıklara zamimeten bir de ırza... namusa karşı olan tecavüzler İstanbulun Türk halkını çileden çıkarttı.

Gençler, delikanlılar, ihtiyarlar taraf taraf, mahalle, mahalle toplanarak bu facialara nihayet vermek için çare aradılar. Buldukları çare en doğru... en kestirme yoldu.

Türk, ırzını, namusunu yine bizzat kendisi müdafaa edecekti. Ancak son dakikaya kadar hükûmetin emirlerine itaat etmeği ananevî bir terbiyei siyasiye şeklinde alan millet kararını Babıalide gölge gibi yaşayan hükûmete bildirdi.

— Siz milleti müdafaadan aciz iseniz millet namusunu bizzat kendi kuvveti ve azmi ile müdafaa edecek... Bilmiş olun...

Dediler. Adeta bir ultimatum mahiyetini haiz bu karar Babıaliyı ürküttü. Milletin, halkın galeyanı atıl hükûmetin üzerinde faaliyete, mecburi harakete sevk edici bir kırbaç gibi şakladı. Tevfik paşa kabinesini bir telaş aldı.

Ya.. maâzallah bir İngiliz veya Fransız askeri her hangi bir Türk sokağında.. mahallesinde öldürülecek olursa!.. O zaman vaziyet büsbütün sarpa sarardı.

İşte bu endişe içinde bir parça canlanan Babıalı, itilâf devletleri mümessillerine şu mealde bir nota verdi.

[Gemilerdeki askerler şehir içinde başı boş gezerek halka taarruz ediyorlar... Türk milleti bu yüzden heyecana düşüyor.. vahim hadiselerin zuhuruna mani olmak için bu işe bir çare bulunması..]

İngiliz ve fransız fevkalade komiserleri bu notayı alır almaz telaşa düştüler.

Babıaliden, hükûmetten değil, milletten, İstanbulun Türk halkının galeyanından korkuyorlardı.

Ellerindeki nota eğer İstanbul hükûmetinin notası olsa idi aldırış bile etmezlerdi.

Fakat cebin herifler o notada alacağı intikamı sinesinde saklayan, ırzını, namusunu her ne bahasına olursa olsun müdafaaya azmeden İstanbul halkının kat'i bir ultimatomu kokusunu hissettiler ve bütün harp gemileri kumandanlarına kısa bir emir gönderdiler...

[Ba'dema efrat toplu halde karaya çıkmayacaktır. Askerler münavebe ile ve onar onar gruplar halinde ve küçük zabitlerin nazaretleri altında şehirde ve ancak umûmî mahallerde dolaşa bileceklerdir.]

Bu vak'a Türk azminin ilk muvaffakîyetini teşkil ediyordu. Bu muvaffakîyet karşısında maglubiyetlerini hisseden itilâf mümessilleri

yumruklarını sıkarak, dişlerini gıcırdatarak ikinci bir karar daha verdiler:

— Türk milletini ezmeden bizim için rahat etmek imkânı yoktur. Her nefes alan Türk korkunç bir kâbus gibi uykumuzu kaçıracaktır.. Binaen aleyh.. ezecegiz.. nefes aldırmayacağız..

Babıali bir taraftan harici siyaset sahasında böyle şaşkın vaziyet alırken, diğer taraftan dahili siyasette de çok aciz bir mevkie düşmüştü..

Ta'kip edilen politika (idarei maslahat) politikası idi. Fakat vaziyetin bu modası çoktan geçmiş, iflas etmiş politikaya tahammülü yoktu. Uzun harp senelerinin sui istimalleri ile maişet buhranı içine düşen halk.. bütün Türkiye halkı vatan derdinden başka birde bogaz... mi'de kaygusuna düşmüşlerdi.

Bu çaresizliğe çarede (Para) di. Halbuki Hükûmet hazinesi tam takır kalmıştı.

Vilâyetlerden, mükerrer emirlere, müsta'cel telgraflara rağmen İstanbula on para gönderilmiyordu.

Gayri müslimler ise daha mütarekenin ilk gününden itibaren Türk hükûmetini tanımadıkları için vergilerini vermemekte idiler.

Cephelerden akın akın gelen zabitana maaş vermek, efradı iaşe etmek mecburiyetinde olan Harbiye nazareti... bu sefalet manzarası karşısında sadece seyirci kalıyordu.

Kışla ve sevkiyat dairelerinde açlık ve has-

talıktan ölen vatan evlatlarının yekûnu gün geçtikçe artıyor, kabariyordu... İşte Tevfik paşa kabinesi iktidarda iken memleketin ahvali dahiliyesi de bu şekil... bu vaziyette bulunuyordu...

8

Mel'un teşkilat nasıl başladı?

İdareyi büsbütün kendi ellerine almak gayesini takip eden itilâf devletleri evvelâ ve zahirî surette kendi askerlerinin inzibatı ile meşğul olmak bahanesi altında ayrı ayrı teşkilât yaptılar.

Bir gazete yazdı:

[Fransız, İngiliz, İtalyan askerlerinin şehir dahilinde serkeşlik veya diğer sebeplerle Türk halkına sarkıntılık yaptıkları görülmüştür. Buna mani olmak üzre düveli itilâfiye mümessilleri sırf kendi kuvvetlerinden müteşekkil bir zabite teşkilâtı meydana getirmiştir. Sırf İstanbul halkının memnun olması için ittihaz ve tatbik edilen bu karar fransız ve ingiliz adalet ve insaniyetinin yüksek ve pek canlı bir misalidir....]

Bu havadisi veren (Sabah) gazetesi ve yazdıran da İngiliz mümessilliği idi.

İşte bütün mütareke ve işgal senelerinin facialarını ika eden menhus ve meşum zabite teşkilâtı bu yaldızlı düzenlerle vücut buldu.

Gayri müslimler yeni teşkilâtın gayesini derhal anladılar. Esasen onlara:

— Bir az daha sabırlı olun, İstanbulu avcumuz içine aldıktan sonra her istediğiniz olacak, Türklerden dilediğiniz gibi intikam alabileceksiniz.. denilmişti. Paristen gelen ve İstanbuldaki kafadarlarla birleşen Ermeni Komitacıların teşkil ettikleri (Ermeni kulübü) itilâf zabitesi ile gizliden gizliye münasebete girişti.

İki defa ingiliz sefarethanesinde, üç defa da Topciyan habisinin nışantaşında gizli maksatları için tuttuğu apartumanında içtimalar aktedildi. Halkı ancak haklı haksız hücumlar taaruzlarla ezmek... sindirmek kabil olacaktı.

Bu içtimalara bizzat iştirâk eden ingiliz ceneralı (Dits), Ermeni komitacılarına hitaben ve aynen şu sözleri söyledi:

— Doğru veya yanlış bir bahane.. bir sebep bulun. Türklere filen hücum için derhal harekete geçeriz. Ancak bulacağınız sebebin, bahanenin hiç değilse bir parça istinat edecek yeri olmalıdır. Tâki sizin hisabınıza icraatta bulunurken alemşümul İngiliz adaletine!.. leke gelmesin.

İngiliz sefarethanesinin resmî amiri ingiliz ceneralı (Dits) ın lısanından çıkan ve temamen hakikî olan bu sözler zavallı Türk halkının başına âlemşümul ingiliz adaleti namına ne gibi ve nasıl çorap örüldüğünü açıktan açığa gösteriyordu.

(Sabah) gazetesi ingiliz adaleti hakkında her gün sütunlarla yazılar yazarak halkı oyalarken ingilizler adalet söhretlerinin gölgesinde facıalar doğuracak mel'un ve meşum projeler hazırlamakta idiler.

Ceneral (Dits) den Türklere hücum için bir bahane, bir sebep ve yahut bir yalan aramak cüret ve ceşaretini bulanlar nışantaşında (Topcıyan) ın apartmanında toplandılar.

Kafa kafaya verdiler ve düsündüler..

Seneler ve asırlardan beri sayesinde yaşadıkları Türk vatanına Türk milletine taarruz için sebepler aradılar.

Vakıa ellerinde istinat edecekleri mühim bir nokta vardı: Tehcir..

Ancak ermeniler bu meseleyi siyasî bir şekilde telakkî ediyorlar, bunun vasıtasıyla (Ermeni devleti) gayesine vasıl olmağı kuruyorlardı.

Daha sonra tehcir yüzünden ittihadı terakkî fırkasının bazı erkânını lekeleye bilirlerdi. Onun bütün intikamını bütün türklerden alamazlardı; öyle bir şey.. öyle bir sebep, bahane

bulunmalı idi ki zahiren ermenilere hak verdirsin ve bütün cihan yapılacak olan facialarda sadece (insanî) bir hedef yaldızı görsun. İngiliz ceneralı (Dist) in hakkı vardı. İngiliz cinayetlerinin üzerinde riyakârane kanat geren iki yüzlü ingiliz adalet şöhreti müteessir olmamalıydı..

Nehayet Topcıyan melunu aranılan bahaneyi buldu.

Deni maksat için toplanmış, eli ve vicdanları kanlı refiklerine hitaben:

— Bütün Türk milletini, bütün İstanbul halkını en fakir ve en sönügünden en zengin ve en yükseğine kadar herkesi ayrı ayrı hem de suya sabuna dokanmadan istediğimiz gibi ezecek, intikam alabilecek çareyi buldum.

Ermeni komitecileri sorudular:

— Nedir? Bu kadar muvaffakıyetler temin edecek plan nedir?

Topcıyan bulduğu keşiften memnun şeytanî bir gülüşle sırtlan gibi dişlerini göstererek izah etti:

— Harp esnasında Anadoluda bir çok Ermeni aileleri harp mıntakasından çıkarılarak başka mahallere nakledildiler. Hatta İstanbuldan bile bir çok aileler sürüldü. Bunların içinde fakir, kimsesiz ve çoluk çocuk sahibi olanlar vardı.

Gerek Anadoluda ve gerekse İstanbulda bir takım ermeni ailelerinin, eyiliklerini gördükleri

Türklere kendi çocuklarını bakılmak üzere teslim ettiklerini işitmiştik. Hatta bir çok Türklerin bizzat kendileri yene bir çok ermeni çocuklarını himayelerine aldığı da muhakkak..

İşte bizim planımız bu olacak..

Türklerin yanındaki ermeni çocuklarını toplayacağız..

İçtimada bulunanlardan biri şöyle bir itiraz savurdu:

— Bundan ne çıkar. Bulsak bulsak beş on ermeni çocuğu bulalım ve alalım. Bu hareketimizle Türklerden nasıl intikam almış olacağımızı anlayamıyorum..

Topcıyan, son kozunu sona saklayan kumarbaz kurnazlığı ile:

— Acele etme., dedi. Sözümü bitireyim, o zaman anlarsın.. İhtimal İstanbulda Türk ailelerinin himayesi altında bulacağımız çocuklar, ermeni çocukları, dediğim gibi beş on taneden ibarettir. Belki de hiç bulamayız. Fakat tatbik edeceğimiz planda (Ermeni çocuklarını kurtarmak) bir bahaneden ibaret olacaktır. Bu bahane ile her Türkün evine girebilecek, gözü önünde kendi evladını (Ermenidir..) diye kolları arasından çekerek ala bileceğiz. Bundan daha güzel, daha kuvvetli bir intikam tasavvur edebilirmisiniz...

Nişantaşındaki evde toplanmış bütün erme-

nilerin ağızları hayret ve takdirden bir karış açık kaldı. Topcıyanın bu buluşu karşısında sevinç ile hemen boynuna sarıldılar.

Hayret içinde kalan yalnız ermeniler değillerdi.

Derhal malumat verilen ceneral (Dits) te Topcıyanı takdir etti..

— Bundan âlâ bir sebep bulunamaz.. dedi.. Bu günden itibaren İngiliz adaletinin tatbikına memur olan zabitemiz ve bütün kuvvetlerimiz sizin bu insanî ve pek tabiî hakkınız için çalışacaktır.. yalnız, evvelce söylediğim gibi çok dikkatli hareket etmeli, işi sarpa sardırmamalısınız...

Ermeniler melun planlarının icraat ve tatbikatına derhal giriştiler.

Uzun bir liste hazırlandı. Bu listenin altında fesat yuvası patrikhanenin möhürü vardı. İngiliz sefarethanesine gittiler:

«İşte.. dediler Türk evlerinde zulüm ve işkence içinde inleyen Ermeni çocuklarının cedveli ve bulundukları evlerin adresleri. Bu birinci listedir, daha tahkikat yapıyoruz, sırasıyla üçüncü, dördüncü ve diğer cedveleri de taktim edeceğiz.

İlk listede iki yüz elli Türk evi adresi vardı, yâni ilk hamlede iki yüz elli Türk ailesinin ellerinden yavruları alınacaktı.

Ceneral (Dist):

— Pek ala.. dedi.. hemen işe başlaya bilirsiniz.

Ve telefonu açarak ingiliz zabita kuvvetleri amirliğine şu emri verdi:

«Bazi kimselerin müracaatı ve ermeni patrikhanesinin resmî işarı üzerine bir takım Türk evlerinde ermeni çocuklarının cebren alıkonulmakta olduğu anlaşılmıştır. Size bir liste gönderiyorum. Bu listenin mündericatı resmi mahiyettedir. İngiliz adaletinin himayesine iltica eden bir millete karşı yardım insani bir vazifedir. Binaen aleyh talep vukuunda muzaheret gösterin.»

Görülüyorki İngilizler kendilerinin teşvik ile hazırlanan bu facıada sanki alâkadar değillermiş gibi vaziyet alıyorlardı. İşi gücü sadeçe entrika olan bu millet her şeyde, her hususta daima böyle hareket ederdi.

Fesadı hazırlar, körükler, teşvik eder, hatta kendi vasıtasıyla tatbikine bile girişir, fakat yapılan işin hiç bir mesuliyetini kendi üzerinde bırakmayak şekilde mahirane tertibat alırdı.

Bu, İngilterenin ezelî siyaset programıdır. Dün böyle idi. Bugün de böyledir. Yarın yene böyle olacaktır.

9

Facia başlayor

Ermeni patrikhanesi memurları, ingiliz zabitleri ile işe giriştiler.

İlk darbeyi vurmak için intihap ettikleri muhit Türk ailelerinin en ziyade ve en müteveккil bir halka halinde tekasüf ettikleri muhitti:

Eyip..

Eyipte, çınar sokağında 99 numaralı evde Fahrünnisa isminde bir kadın ikamet ediyordu.

Bu kadının zevci Çanakkalede şehit olmuş yüzbaşı Adnan beydi. İlk çocuğu, biri üç yaşında kız, diğeri yedi yaşında erkek yavrusu ile Eyibin sakin muhiti içinde fakir bir hayat yaşamakta idi, Oğlunu o sene (Reşadiye) mektebine vermişti.

Zavallı kadın maişet buhranı içinde olduğundan güçlükle geçiniyordu.

İşte ermeniler ilk facıaya bu kadından başladılar.

Bunda ayrıca ve hususî bir sebep yoktu. Fahrünnisa hanımı sırf türk ve zabit ailesi olduğu için intihap etmişlerdi.

Küçük Orhan, ikindi ezanı okunurken Eyip çarşısının ortasında ve halkın gözü önünde ermeni patrikhanesi mêmurları ve ingiliz zabitleri tarafından yakalandı; çocuk korkmuş... ağlayordu. Halk şaşırmış, bu hareket bir mana verememişti.

Bir Türk polisi yaklaştı, çocuğu tevkif etmelerinin sebebini sordu.

Ermeniler:

— Senin üstüne ne vazife. İngiliz polisleri var... çek arabanı... dediler. Polisin rengi attı. Gözü kararda. Derhal bir vak'a çıkarabilecek bir haleti ruhiye bütün benliğini istila etti.

Fakat daha yirmi dört saat eveli polis müdüriyetinin Babıaliden aldığı emre atfen gönderdiği tamimi hatırladı.

Bu tamimin, elleri, kolları ve vicdanları bağlayan muhteviyatı gözünün önünde canlandı:

[İtilâf zabite memurlarına müdahelede bulunmayın. Hatta icap ederse yardım edin. Gayri müslim unsurlada hiç bir vaka çıkarmayın]

Türk polisi sırf İstanbul hükûmetinin bu aczi karşısında bir ermeni küstahının hakaretini mukabelesiz bıraktı.

Boynu bükük ve hırsından ağlayarak uzaklaştı.

Orhanın annesine haber vermişlerdi.

Zavallı kadın deli gibi sokağa fırladı. Yavrusunu İngiliz polisleri ortasında ve bir erme-

ninin kolları arasında çırpınır görünce yürek parçalayıcı bir çıglık kopardı:

— Orhan! Orhan!

Yavrucuk annesini görmüş:

— Anneciğim....

diye canhıraş ve masum bir feryat koparmıştı.

Eyip çarşısı işlenen ve anlaşılmayan bu facıa karşısında hınçkırıklarla sarsılıyordu.

Kimsenin ağzından bir şey, tek soz, bir tek kelime bile çıkmıyordu, teessür kalpleri o derece istilâ etmişti.

Bu matemli ve göz yaşlı sükûtu hâla çırpınan çocuğu kolları arasında zaptetmeğe çalışan ermenini müntakim sesi ihlâl etti.

Eyibin dindar muhitini ermeni komitacısının şu sözleri çınlattı:

— Bu çocuk türk değil... ermenidir, onu zorla milletimizden ayırdınız; ismi Orhan değil (Ohanes) dir. Doğruca kiliseye vaftiz etmeğe, götürüyoruz..

İngiliz polisleri ve ermeniler Orhanı otomobillerine atarak Eyipten uzaklaşırlarken çocuğun annesi düşüp bayılmıştı.

Kaldırdıp götürüldüğü evinde sabaha kadar.

— Orhan... Orhan...

Diye sayıkladı ve şafak sökerken gözlerini ebediyen hayata yumdu..

Ertesi gün bütün Eyip, göz yaşları arasında

zavallı kadının cenaze namazını kılarken Orhan da Ermeni kilisesinde Ohanes ismi ile vaftiz edilmiş ve ermeni yetimhanesine gönderilmişti. (1)

10

Sansör!

Facia artık seri halinde almış yürümüştü.

İlk vak'anın arkası çorap söküğü gibi geldi. Her tarafda, her mahallede Türk evlerine taarruzlar başladı. Yalnız evler değil, mektepler de basılıyor... Kimse dinlenmeden hiç bir itiraz kabul edilmeden Türk çocukları cebri olarak doğru Ermeni kiliselerini vaftiz edilmeğe ve oradan da Ermeni yetimhanesine götürülüyordu.

Doktor Topcıyanın melun planı bütün şid-

(1) Muhterem kari,

Bu eseri bir roman gibi okuma! yazdığım ve yazacağım bütün vak'alar mahsulü hayal değil hakikattır. Hatta isimlere varıncaya kadar hakikattır.

Çünkü İstanbulun gördüğü ve çektiği facialar hayal vasıtasına lüzum kalmayacak kadar geniştir. Dikkat ve intibahla oku ve unutma!

K. Ş.

detiyle tatbik ediliyordu. Halk Babıaliye müracaat ettiler. Netice vermedi.

Yapılan fecayi karşısında (İkdam), (Tevhidi efkâr) ve Süleyman Nazif merhumun neşrettiği (Hadisat) gazetesi her gün sütunlar dolusu vak'a larla teşhir ve prostesto ederek:

— Bu mu İngiliz adaleti? diye bar bar bağırıyorlardı.

Bilhassa İkdamın eski koleksiyonları tetkik edilecek olursa İngiliz himayesi altında ermeni cinayetlerinin her gün ve seri halinde neşredildiği görülür.

Bu neşriyat tabiî itilâf devletlerinin hiç işine gelmiyordu. Babıaliye müracaat ettiler. Hükûmet gazetecilere:

— Yazmayın!.

Dedi. Fakat gazeteciler aldırmadılar. Her taraftan halkın feryadı yükselir ve hükûmet bu feryada sağır kalırken Türk matbuatı vazifesini büyük bir metanet ve azm ile yapıyordu.

Bir akşam geç vakit bütün gazetelere İngiltere sefarethanesinden şöyle bir emir verildi;

(Yarın, saat on birde selahiyettar bir zatın behemehâl İngiliz sefarethanesine gönderilmesi... Aksi takdirde gazetenin kapatılacağı..)

Gazeteciler şaşırdılar.. Davet haydi ne ise.. Belki bir şey söyleyeceklerdi.

Fakat:

(Aksi takdirde gazetenin kapatılacağı...)

Tehdidi Türk kulaklarına pek yabancı gelmişti.

O ana kadar her hangi bir müdahaleden masun kalmış Türk matbuatına da demek el uzatıyorlardı...

Ertesi gün, dört türk gazetesinin dört mümessili Beyoğlunda İngiltere sefarethanesinin kapısından giriyorlardı... Uzun uzadıya merasimden, silâh filan var mı diye üstleri başları, hatta ayak kaplarının içine kadar sıkı bir kontrola tâbi kılındıktan sonra bir salona kabul edildiler.

Salonun köşesindeki geniş masanın başında ince, uzun boylu, matruş suratlı bir İngiliz ceneralı ayakta duruyordu. Bu.. Ceneral (Dits) idi.

Gazetecilere oturmak için birer iskemle gösterdi, kendi ayakta, elleri cebinde olarak söze başladı:

— Gazeteci beyler! son günlerde gûya ermeni çocuklarının yerine Türk ailelerinden Türk çocuklarının alındığını sık sık yazıyorsunuz. Bu yalandır ve ingiliz adaletinin resmen bulunduğu bir yerde vukuu ihtimal haricindedir.

Gazeteciler hem hayret, hem de hiddet ettiler.

Hayretleri, ceneral (Dits) in çok fasih Türkçe konuşmasından idi. Çünkü herif İngiltere

hükûmeti hisabına ve Türkçeyi öğrenmek gayesi ile evelce İstanbula gönderilmiş bir casustan başka bir şey değildi...

Hiddet etmelerine sebep ise ortada bütün eşkâli ile aşikâr olan bir cinayetin inkârı ve kendilerine (Yalancılık) isnadı içindi.

Cevap verdiler:

— Bu vak'alar gizli kapalı değil, göz önünde cereyan ediyor. Türk zabite sicillerinde facialarin sureti ikaı münderiçtir. Bizi yazmaktan değil, Ermenileri bu haraketten ve itilâf zabitesini de ermenilere muzaheret etmekten menediniz..

Ceneral (Dits) gazetecilerin korkarak af talebedeceklerini zannetmişti.

Bu sözler karşısında hiddetten kudurur gibi oldu:

— Karşınızdaki bir İngiliz ceneralıdır. Ona karşı nasıl hitap edileceğini öğrenin. Size son sözümü söyledim. Yarından itibaren gazete sütunlarında bu meseleye dair hiç bir yazı intişar etmeyecektir.

Mülâkat hitam bulmuştu. Gazeteciler sefarethaneden çıktılar.

İtilâf devletleri son kozlarını da oynamak isteyorlar, matbuatın ağzını tıkamak suretiyle halkın haklı feryatlarını kısmak gayesini güdüyorlardı.

Derhal sansör teşkilâtına başlandı.

Sansör memurları sözde Türk matbuat idaresi memurlarından intihap edilecek, Harciye memurlarımızdan bâzıları da sansör müfettişliği vazifesini göreceklerdi.

En namuslu memurlar tayin edildi ve sansör dairesi ittihaz olunan Beyoğlu belediye dairesine gönderildi.

Bu memurlar yeni vazifeleri başına gittikleri zaman çok garip bir manzara ve vaziyet karşısında kaldılar.

Sansör dairesinde kendilerinden başka ve kendilerinden evvel gelerek masaları işğal etmiş bir takım genç, tüysüz rum, ermeni çocukları gördüler.

İhtimal bunlar karşı yaka matbuatının sansör memurları idi ve mademki bütün memleket matbuatının ağzı kapatılıyordu, bundan bittabî rumca, ermeniçe, fransızca gazetelerin de alâkadar olması, onların da türk gazeteleri gibi sansör edilmesi lâzım gelirdi.

İşte Türk sansör memurları vazifeye başladıkları ilk gün, gördükleri bu vaziyet karşısında böyle düşündüler. Fakat aradan geçen bir kaç saat onlara bu düşünce ve zehaplarında nakadar yanılmış olduklarını anlattı.

Rum ve ermeni çocukları buraya kendi gazetelerini kontrol için değil, türk matbuatını sansör etmek üzere getirilmişlerdi.

Türk memurlarının vazifesi bir süsten, zava-

hiri örtmek için icat edilmiş bir plân, bir gösterişten ibaret kalmıştı.

Sansör hemen hemen karşı yaka matbuatı için yoktu ve temamen türk gazetelerine munhasırdı.

Bizim memurlarımızın bütün gayret ve hüsnü niyetleri akim kalıyordu.

Çünkü son söz itilâf sansöründe ve sansör mührü de rum palıkaryalarının elinde idi.

Sansörün sadece harekâti askeriye haberlerine teşmili meşrut iken teşkilât yapıldıktan sonra hakikî maksat meydana çıktı. Alelâde zabite vukuatına kadar çıkarılmağa başlandı.

Sansör dairesi Beyoğlu belediyesinden Galata da (Arapyan) hanına nakledildi. [Bu Arapyan hanı, ileride bahsedeceğimiz mahut ingiliz işkencehanesi olan. Arapyan hanı değildir. Başkadır.]

Karşı yaka gazeteleri hergün sütünlar dolusu yazılarla türklüğe en galiz hücumlar yaparken sansör aldırış bile etmiyor, fakat türk gazetelerinin haklı cevaplarının neşrine müsaade olunmayordu.

Her gün türk gazetelerinin dörtte biri bem beyaz çıkardı. Bunca emek sarfı ile yazılan, dizilen sütün sütün yazılar birer kalem barbesiyle kâat sepetine atılıyordu.

Sansörün tatbıkatı ile itilâf zabitesi de ta-

zıkını artırdı; fakat doğrudan doğruya belli başlı icraata daha girişmemişlerdi.

İngiliz sefareti, itilâf devletleri casusları, entrikacılar faaliyete geçtiler, memleketi yarım bir işgal altına aldıracak çareyi aramağa koyuldular.

Bu meş'um işte yine ermeni kulübü, ermeni fesatçıları büyük bir rol aldılar.

11

Franşe d'Espre

Hürriyeti itilâf fırkası yavaş yavaş toplanmağa başlanmıştı. Yeni postahane karşısında Velora hanının dar bir odasında fırkanın elebaşları sık sık içtimalar aktediyorlardı.

Maksat malûm: re'sikâre geçmek... kendi tarafdarlarından mürekkep bir kabine meydana getirmek..

«Ermeni kulübü» derhal bu fırka erkânı ile temasa geçti.

Ermeni kulübü İngiliz casus teşkilâtından başka bir emir daha almıştı. [Şehri, işgali askeri altına almak için itilâf devletleri aleyhine bir teşekkülün mevcudiyetini resmen bize bil-

dirin ve yahut memlekette her hangi bir iğtişaş zuhur edeceğinden bahsedin. Yeter ki bu yalan haberler nim resmî mahiyet ifade etsin.. O zaman biz hemen harekete geçeriz...]

İşte ermeniler, aldıkları bu (direktif) dahilinde hürriyeti itilâf fırkası erkânı ile temasa gelmişlerdi. İstanbulun işgali için aranılan bahaneyi nim resmî bir ifade ile ancak bu fırka verebilirdı. Nitekim de verdiler.

Yapacakları haraketin fenalık derece ve vüsatını düşünmeden ve sırf, kör körüne ittihatçılardan intikam almak gayesi ile İngiliz ve Fransız istihbarat dairelerine şu mealde bir rapor verdiler.

[İttihatı terakkı fırkasının erkânı İstanbulda teşkilât yapmışlar. Gayri müslimleri imha edecekler. Halkı gizliden gizliye teslih ediyorlar.]

Bu rapor tam istenen, beklenen rapordu. İngilizlere istedikleri vesileyi fazlası ile te'min ediyordu.

Hemen toplandılar, kendilerinin icat ettikleri bu sania hakkında karar verdiler. İstanbulu işgal altına alacaklardı.

Evvela bir şayia halinde çıkardıkları bu haberle yavaş yavaş efkârı umumiyeyi hazırladılar.

Muhtelif fasılalarla fransız, ingiliz, italyan askerleri gelmeye başladı.

Fransızlar Zeytin burnuna ve sur haricin-

deki kışlalara, İngilizler Beyoğluna, Kadiköy ve Moda taraflarına askerlerini yerleştirdiler.

Rum.. Ermeni gazeteleri yaygaralarına daha fazla, daha küstahcasına devam ediyorlardı.

Bu sırada ansızın bir haber alındı:

Fransız kumandanı ceneral (Franşe d'Espre) geliyormuş.

Bir kıyamettir koptu.

Rumlar.. Ermeniler iç içe girdiler.. Büyük halâskârları geliyordu.

Magazalara, evlere fransız bayrakları asıldı. Hatta sokaklarda, küfeci çocukların küfelerinde, balıkçı rumların tablalarında bile fransız renkleri görülüyordu.

Beyoğlu.. Napolyon.. gibi Fransız ceneralini karşılamağa hazırlanıyordu.

O gün karşı yakaya gidenler kendilerini bir Fransız şehrinde zannederlerdi. Bin bir çeşit ve renk renk Fransız askeri sokaklara dökülmüş-, «La Madelon» şarkısı ortalığı çınlatıyordu.

İstanbul tarafı ise, sinesinde yaşayan Türk halkı ile beraber matemî bir sükûta bürünmüştü..

Fransız, İngiliz, İtalyan zırhlıları harp sırası oldular.

Denizde münakalât kesildi.

Kabataş, Dolmabahçe Fındıklı sahilleri taşkın hiristiyanlarla doldu.

Hazırlık fevkalâde idi.

Fransa.. Türklerin kalplerinde seneler ve asırlardan beri kazandığı mevkıi büsbütün kaybedecek son beceriksizliğini yapacaktı.

Çünkü İstanbul o gün yaşadığı manzarayı asla.. asla unutmadı ve unutmayacaktır.

Fransız siyasîlerini uzun emeklerle kazandıkları muzafferiyet ve mazhariyeti bir (Franşe d'Espre) kuru bir çaka ile söndürüverecekti:

Fransız ceneralı Dolma bahçeye yakın bir yerde, salı pazarı civarında karaya ayak basacaktı.

Burası daha gece yarısından hazırlanmağa başlanmış, yollara halılar döşenmiş... çiçekler serpilmişti. Rumların, Ermenilerin ileri gelenleri, gazeteciler, fotografcılar, sinemacılar, papaslar grup grup toplanmışlar bekliyorlardı.

Kenarda gayet güzel bir at vardı; üzeri sırma püsküllü bir örtü ile örtülmüştü.

Bu atın başında da iki rum palikaryası duruyordu.

Yarım saat kadar süren bir intizar devresinden sonra...

Harp gemilerinden toplar atılmaya, ecnebî tüccar gemilerinden düdükler çalmağa başladı.

Ufak bir çatana sahile doğru son süratle geliyordu...

Arkasından da bir kaç motör takip ediyordu.

Çatana, sureti mahsusada yapılmış iskeleye yanaştı. «Franşe d'Espre» karaya ayak basmıştı.

Bir kıyamettir koptu. Alkışların ardı arkası kesilmedi. Herifin üzerine çiçekler serpiliyor. İngiliz, Fransız, İtalyan kıtaatı, zabitleri resmi ta'zim ifa ediyorlar.. Muzikalar fransız marşını çalıyorlardı.

Ceneral (Şarpi), mister (Hütson), marki (Garoni), ceneral (Veprey) ilerlediler ve (Franşe d'Espre) yi ayrı ayrı kucakladılar.

Bu manasız nümayiş epiy devam etti.

Hayatında belki bu derece bir istikbal görmemiş olan Fransız ceneralı, arkasında erkânı harbiyesini teşkil eden büyük rütbeli yedi zabit olduğu halde etrafa iltifatlar, tebessümler saçıyordu. Nutuklar söylendi.. eller sıkıldı.

Rum ve ermeni kızları, ellerinde çiçek buketleri birer birer gelip ceneralın karşısında boyun kırdılar. Rum kiliselerine mensup bir papas (Barbar Türklerin zulmü altında inleyen mazlum Rum ve Ermeni halkını himaye için gelen büyük halaskâra) dualar etti.

Nihayet ceneral, iki rum palikaryasının tuttuğu sırmalı eyerli ata bindi. Maiyet halkı, itilâf devletleri, ümera ve zabitan da kendi atlarına bindiler.

En önde.. iki rumun sağlı sollu yularından tuttuğu at üzerinde ceneral Franşe d'Espre, etrafında ingiliz, italyan ve fransız kumandanları, arkada itilâf kıtaatı Beyoğluna doğru yürüdüler...

Yollar, hiristiyan halk ile dolmuştu. Bağıranın, çağıranın, alkışlayanın haddi hesabı yoktu.

Her tarafta yaşa Fransa avazeleri yükseliyor... Hatta ara sıra küstah ve mel'un ağızlardan (Kahrolsun Türkler) sözü bile dökülüyordu.

Tezahuratın kuvvet ve vüsatı Franşe d'Espreyi o derece serkeş etmişti ki.. kendi yüzünden yapılan bu taşkınlıkların nakadar mühim akibetler hazırlamakta olduğundan gafildi.

Türkler böyle bir hareketi her milletten beklerler, fakat cihana bir vatan, bir milliyet aşkı asılamış olan Fransızlardan ümit etmezlerdi. Hatta İngiliz idaresinin zulmünden bizar kalmış İstanbul halkı Franşe d'Esprenin gelmesine büyük ümitlerle bağlanmışlardı.

Fakat işte o ümitleri de suya düşmüştü.

O gün İstanbulun gördüğü manzara, yaşadığı hayat bütün Türkleri kalplerinin en derin yerinden yaraladı.. Ancak o gündür ki İstanbulun üzerine mağlubiyet acısının şifa bulmaz elemi çoktü...

O gece sabaha kadar Beyoğlunun bütün sakinleri şenlik yaptılar.

Franşe d'Espre nin ismi her ağızda, cinnet ve serhoşluğun kuvveti ile açılan her ağızda dolaşıyordu.

Karşı yakanın en iğrenç muhitleri en sefih köşeleri, en rezil yuvaları Fransız ceneralının şerefine âlem yapıyorlardı.

Beyoğlunun mu'tat olan bu taşkınlıklarına o ana kadar İstanbulun saf muhiti sessiz bir sabır ve tevekkül içinde mukabele ederdi. Fakat bu akşam, Franşe d'Esprenin geldiği bu akşam İstanbulda, İstanbulun sessiz muhiti de sarsılmıştı.

Bu Türk şehrinin ta göbeğinden yükselen askerî bir bando.. (La Marseillaise) havası ile millî Türk ruhunu hırpalayordu..

Bu muzika nerede mi çalınıyordu?

Öz İstanbulun öz evlatları arasında yükselen bu yabancı hava nereden mi geliyordu? Şehremanti karşısındaki meydandan, İstanbulu ve İstanbul halkını temsil eden binanın önünden...

Çünkü bu binada Fransız fevkalâde komiseri ceneral (Şarpi) yerleşmişti.

Fransız nezaketi, Fransız medeniyeti ve Fransız milliyetperverliği bu şehrin öz malı olan bir binaya yerleşir, işgal ederken hiç müteessir olmuyordu.

12

Süleyman Nazif

Emanet binası karşısında ceneral Şarpinin muzikası Fransa marşını çalarken meydanın karşısında ve türbe kapısının önünde uzun boylu, geniş omuzlu, sakallı ve gözlüklü bir adam durmuş (La Marseillaise) marşını dinliyordu.

Askerî bandonun çaldığı hava bu adamın aceba çok mu hoşuna gitmişti?

Hayır.. Eğer bu gözlüklü ve sakallı adamın yanına yaklaşırsak onun burada kendi zevk ve arzusu ile durmadığını görür, anlarız.

O burada keyfi için değil, hisettiği teessürün şiddetinden âdeta ayakları tutularak bulunduğu yerde mıhlanıp kalmıştı. İnsana derhal hörmet hissi veren asil siması gittikce artan takallüslerle sarsılıyordu. Yumruklarını sıkıyor, ateş saçan gözlerinde derin bir hiddet ve kinin kuvvetli ve korkunç izleri parlıyordu.

Bu adam kimdi? Tek başına bütün bir şehrin iztirabını kendi şahsında cemetmiş bir heykeli intikam gibi duran bu ak sakallı ihtiyar neyin nesi idi?

Fransız muzikası (La Marseillaise) i bitirmişti.

Meydanın etrafını saran Kumkapı, Samatya, Gedikpaşa muhitlarinin rum ve ermeni halkı, Türk toprağında cünbüş yapan düşmanı kucaklarındaki çocukları ile beraber seyre koşan yardakcı sürüsü birden bire alkış kopardı. Şehremaneti meydanı:

— Yaşasın Fransa... nidaları, naraları ile çalkandı.

Bu vaziyet, türbe duvarının dibinde duran zatın üzerinde daha büyük ve müthiş bir tesir bıraktı.

Artık yerinde duramadı, hiddetten bem beyaz kesilmiş dudakları arasında adeta gök gürler gibi bir sesle kendi kendine bağırdı.

— Alçak nankör millet!.. kahbe sürüsü... Bu gün aciz bir vaziyette bulduğunuz Türk milletini, elini kolunu bağladıktan sonra istediğinizi yapıyorsunuz.

Fakat yarından korkun!.. Türkün yarınki intikamından korkun...

Sakallı ve gözlüklü adamın bu hitabı kimin içindi?

Toplanmış olan Ermeni ve Rumlara mı? yoksa fransızlara mı böyle hücum ediyordu?

Onun böyle ve yüksek sesle söylediğini işiden bir rum palikaryası doğruca emanet binasındaki Fransız beyetine haber vermeğe koşar-

ken sakallı zat ta yumruklarını sıkarak, dişlerini gıcırdatarak yürüdü.

Babıaliye gidecek yola saptı.

Bir binadan içeri girdi. Bir çok insanların toplu bir halde bulundukları bir odaya girdi.

Bu odada boş bir masa vardı.

Onun geldiğini gören arkadaşları hörmetle karşılarken o çatkın bir çehre ile masanın başına geçti. Eline kalemi aldı ve önündeki kâat üzerine şu serlavhayı koydu:

Kara gün

Odadaki arkadaşları:

— Üstadın bugün hiddeti üzerinde..

Diyerek onu yalnız bıraktılar.

Bu adam, fransızların nümayişlerine ve yerli hiristiyanların taşkınlıklarına şahit olduğunu gördüğümüz bu zat.. merhum Süleyman Nazif, girdiği bu bina da (Hadisat) gazetesi idarehanesi idi.

Üstat İstanbulda kıyametler koparacak olan meşhur makalesini.. Kara günü yazıyordu.

13

Kara gün

O gece itilâf sansörüne şiddetli emir verildi:

— Türk gazetelerine çok dikkat edin. Franşe d'Esprenin ve itilâf devletlerinin aleyhinde hiç bir satır, velevki imaen olsun çıkmayacaktır.

Bu emri alan sansör memurları o gece getirilen bütün gazete sütunları üzerinde daha dikatli hareket ettiler.

Rum, ermeni gazeteleri için bu takayüdata lüzum yoktu. Çünkü hepsi de istediklerinden alâ yazarlardı.

Her gazete provalarını gönderdiği halde sansör memurları Hadisat gazetesi pruvalarını gece geç vakta kadar bekledilir, gelmeyince haber gönderdiler.

— Hani ya provalar?..

Süleyman Nazif geceyi matbaada geçirmiş.. (Kara gün) serlavhalı makalesini mürettiphaneye vermişti.

Mürettipler hayret ettiler. Çünkü Nazifin yazısı bütün şiddetle itilâf devletlerine ve bilhassa Fransaya hücum ediyor ve ateşin kalemi ile ceneral Franşe d'Espereyi adam akıllı hırpalıyordu.

Sansör buna hiç müsaade edermi idi?

Mürettipler ehemmiyeti olmayan bir çok dizilmiş yazıları sansörün nasıl çıkardığını bildikleri için Nazifin mühim makalesinin de ayni akıbete muhakkak olarak uğrayacağına emin

olduklarından bir müddet dizip dizmemekte müteredditt kaldılar.

Fakat üstat:

— Dizilsin.. tashihini de ben yapacağım.. diyerek kat'i emir vermişti.

Yazı dizildi ve bu sırada da sansör dairesinden gönderilen rum kopilleri Matbaya gelerek provaları istediler.

Havadisten ilânata kadar bütün sütün pruvaları verildi. Yalınız baş makale kaldı.

Nazif:

— Asil Türk ruhunun galeyanı hissiyatını taşıyan yazılarımı rum oğlanlarının eline vermem demişti.

Ertesi sabah karşı yaka matbuatı Franşe d'Esprenin büyük kıtada fotografı ve istikbal merasimi tafsilatı ile dolu olarak intişaretti: Rum ve Ermeni muharrirler Fransız ceneralının İstanbula gelişi ile Fatihin İstanbulu fethedişini mukayese ediyorlar ve:

— İstanbul dün yeni fatihini candan karşıladı ve selâmladı..

Cümleleri ile serlevhalar yapıyorlardı.

Türk gazeteleri ise bu mühim vak'ayı bir kaç satırla ve sadece:

(Fransız cenerallerinden Franşe d'Espre dün şehirimize gelmiştir) şeklinde neşrettiler.

Fakat bütün millet bütün, İstanbul halkı

(Hadisat) gazetesini kapışıyorlar, almayanlara candan tavsiye ediyorlar.

— Yahu. Aşkolsun Süleyman Nazife.. Nasıl cesaret etti..

— Yazık.. Büyük bir adam daha kaybettik. Fransızlar bu yazısından sonra üstadı sağ bırakmazlar.

Bu muhavereler hemen her muhitte aynen geçerken her kes Hadisat gazetesini kapışıyordu.

İki saat içinde gazete bulmak imkânı kalmadı. Bir tek gazete bir liraya satıldı. Bütün İstanbul halkı Nazifin o makalesinde zulüm, tazyik ile susturulmuş bütün hislerinin feryat ve kinini buldular.

Üstat, bizzat görüp yaşadığı acı manzaranın büyük kalbinde ateşlediği volkan ile kalemine sarılmış, Fransızların üzerine zehirden kelimeler ve alevden cümlelerle, hücüm etmişti.

Nazif, sahibi olduğu gazetesinin iki sayfasında, ve siyah çerçeve içinde kara gün serlevhası ile Fransızlara tarihi hatırlatıyor, Ceneralin İstanbula gelişini takbih ve bütün işgal kuvvetlerini hareketlerinden dolayı telin ediyordu.

Babıalinin tam karşısında, şimdi resimli ay neşriyatı idaresi tarafından işgal edilmekte olan (Menber) matbaasında çıkan Hadisat gazetesi-

nin bu makalesi Tevfik paşa hükûmetini de telâşe verdi.

Koca Babıalı, Sadrazamı, heyeti vükelâsı ile, kanun ve muahedelerile sesini çıkartamazken bir tek insan, aciz hükûmetin işgal ettiği binanın tam karşısındaki bir matbaada tek başına bütün milletin ruh isyanını temsil etmişti.

Bu işin neticesi ne olacaktı? Nerede ise itilâf devletlerinin şiddetli bir ültımatumu gelecekti.

Sadrazam odasında ve endişe, tereddüt içinde sıkıntı terleri dökerek bekleyordu.

İtilâf fevkalâde komiserleri Hadisat gezetesinin neşrettiği makaleyi haber alınca küplere bindiler...

Bu ne cür'etti.

Ceneral Franşe d'Espre fransa sefarethanesinden otomabil ile alelacele kalkıp şehremaneti binasında yerleşmiş olan ceneral Şarpiyi ziyaret etti.

— Benim ve Fransanın hakkında bu derece küstahane hücum eden bu adam yarım saata kadar yakalanmalı ve bana getirilmelidir. Derhal divani harbe vereceğim. İtilâf devletlerini alameleinnas tahkir eden adamın cezasi yarın sabah mutlaka verilmelidir.

Ceneral Şarpi hemen İngiliz ve İtalyan fevkalâde komiserleri ile temasa geldi.

Babıaliye müşterek imzalı ve kat'i ifadeli şedit bir nota verdiler:

— Süleyman Nazif ismindeki adam yarım saata kadar bize teslim edilmelidir. Yoksa intişar etmiş olan aleyhtar makaleden Türk hükûmetini mes'ul edeceğiz.

Babıali şaşırmıştı.

Nazif her kesin hörmet ve muhabbetini kazanmış bir zattı. Bilhassa son kara gün makalesi ile bütün milletin kalbinde çok kuvvetli bir mevki almıştı.

Onu yakalamak ve düşmanlara teslim etmek ölüme teslim demekti.

Ne yapacağını şaşıran Babıali hükûmeti meseleden polis müdiriyetini hiç bir mütalaa dermeyan etmeden haberdar eylemekle iktifa etti.

Diğer taraftan bir çok Türk vatanperverleri ne olursa olsun ve her şeye rağmen Nazifi müdafaya karar verdiler.

İtillâf devletlerinin notalarından haberdar olur olmaz üstadın evine koştular.

— Tehlike büyük, herifler mutlaka seni öldürecekler. Binaen aleyh bütün tertibat alınmıştır, seni kaçıracağız..

dediler.

Vatandaşlarının bu heyecan ve fedakârlıklarından çok mütehassıs olan Süleyman Nazif büyük bir pervasızlık ve mertlikle:

— Hayır.. dedi. Ben kaçmayacağım. Hatta saklanmak cebanetini bile göstermiyeceğim. Vazifemi yaptım, sonuna kadar yapacağım.

Milliyet ve vatanpervelik hislerini kendilerinden başkalarına vermek istemeyen Fransızlara Türkün yaralı kalbinde yatan aslanın namertler için ne kadar tehlikeli ve korkunç olduğunu ispat edeceğim.

Arkadaşlarının bütün israrları boşa gitti. Koca Nazif ne kaçmayı ve ne de saklanmayı nefsine yediremiyordu.

Bu vaziyet karşısında ise kendisini köşe bucak arayan İngiliz ve Fransız zabitesinin eline düşeceği muhakkaktı. Ona bunu anlattılar.

— Sen vatana lâzımsın. Bu gün, yarın seni itilâf zabitesi yakalarsa biz hiç birimiz bir şey yapamayız ve sana da yazık olur, dediler.

Süleyman Nazif bir müddet düşündü. Sonra ağır ağır şunları söyledi.

— Hakkınız var. Namert düşman tarafından tevkif edilmek ruhumu muazzep eder. Beni yakalayacak hiç değilse Türk polisi olsun.

Şimdi derhal ve bizzat gidip Polis müdüriyetine teslim olacağım.

Bu daha büyük bir cür'etti.

Türk polisi o sırada ne yapabilirdi?

Elinde üstadı müdafaa için ne gibi bir kuvvet vardı.

Yapacağı hareket doğrudan doğruya kendi-

sine teslim olan zatı itilâf kuvvetlerinin emrine teb'an düşmana teslimden ibaret kalmayacak mı idi?

Fakat Nazif hiç bir itiraz kabul etmiyordu. Kimseyi dinlemedi.

Paltosunu giydi. Bostonunu eline aldı:

— Allaha ısmarladık arkadaşlar dedi. Türklüğü mudafaa cürmü ile Türk hükûmetine teslim olmağa gidiyorum. Kalbim, vicdanım, vazifesini yapmış insanların inşirahı ile doldu, merak etmeyin yine görüşürüz..

Polis müdürü Mehmet Ali Beydi. Canik mebusluğunda ve Şurayı devlet azalığında bulunan bu zat mert ve metin bir insandı.

Babıaliden gelen ve Nazifin tevkifi hakkında yazılmış olan tezkere elinde, uzun uzun düşündü. Üstadı bizzat tanıyordu. Onunla iyi bir arkadaşlığı vardı.

Bu arkadaşlık bertaraf, bir Türk vatanperverini nasıl düşmana teslim ederdi.

Derhal şube müdürlerini çağırdı.

Meseleyi anlattı.

— Hiç bir Türk polisi her hangi taraftan ihbar olunursa olunsun Süleyman Nazif Beyi asla tevkife teşebbüs etmeyecektir, nakadar kabilse o kadar idarei maslahat edeceksiniz..

Emrini verdi. Daha sube müdürleri içerde iken Polis müdirinin kapısı vuruldu ve içeriye giren bir zat:

— Beni aramak zahmetinde bulunmayın. Bizzat kendim teslim olmağa geldim...

dedi. Bu büyük üstat Nazifti.

Polis müdürü Mehmel Ali bey ve yanındaki şube amirleri şaşırıp kalmışlardı.

İtilâf devletlerinin şiddetli notalarla tevkif ve kendilerine teslimini istedikleri Süleyman Nazif kendi kendini teslime gelmişti.

Mehmet Ali bey masası başından fırladı. Üstadın ellerine sarıldı:

— Bu ne cür'et, ne cesaret.. diye bağırdı. Bütün İstanbulun alt üst edilerek sizi aradıklarını bilmiyormusunuz?

— Biliyorum azizim, aynı zamanda size de tevkifim hakkında emir geldiğinden haberdarım. Türk polisine kendimi aratmak suretiyle zahmet vermemek için bizzat teslim olmağa geldim. İster düşman kuvvetlerine teslim ediniz. ister devlet hapisanesine gönderiniz..

— Fakat üstat hangi cürmünüz için sizi tevkif edeceğim.

— Vatanımı sevmek cürmü...

— Eğer bu bir cürüm ise ben sizden fazla mücrimim. Çünkü ben hem vatanımı, hem de onu kahramanlıkla müdafaa eden sizi seviyorum. Siz kaleminizle düşman çizmesi altında ezilen memleketi müdafaa ettiniz.. Çekinmediniz.. korkmadınız. Ben de bu memleketin bir evlâdıyım. Sizde olan ruh bende de var.

Ben de çekinmeyeceğim ve sizi her ne bahasına olursa olsun kimseye teslim etmeyeceğim.

Süleyman Nazifin ateş saçan kuvvetli nazarlarında ıslak bir bakış belirdi.

Üstat kendisini müdafaa ettiği için değil, fakat her tehlikeye rağmen vatan hislerinin kuvvetini muhafaza eylediği için arkadaşı olan polis müdürüne hem memnun, hem müteessir bir nazar atfetmişti:

Bu esnada polis müdüriyeti telefonu çaldı. Babıaliden telefon ediliyordu.

Fransızlar, casusları vasıtası ile Nazifin teslim olduğunu haber almışlar kendilerine derhâl teslimi için Babıaliye haber vermişlerdi. Babıali de vaziyeti polis müdüründen anlamak isteyordu.

Mehmet Ali bey. telefon başında hükûmetin sorduğu suale şu cevabı verdi:

— Evet.. Üstat burada benim odamdadır.

— .....

— Fransızlara teslim etmekmi? Türk hükûmetinin hiç bir amiri böyle bir emir veremez ve farzı mahâl verecek olan bulunsa bile o emri tatbik edecek bir Türk polisi benim maâiyetimde yoktur.

— .....

— Ne mi olacak? Vazifemizi sonuna kadar yapacağız. Kanunun tatbik edilemeyeceği yer-

lerde ve vaziyetlerde vicdan ve vatan kanunu mer'idir.

— .....

— Cebren mi alacağız diyorlar. Siz idare edemezseniz bana gönderiniz.

— .....

— Yapacağım şey bana aittir.

Telefon kapanmıştı, odadakiler endişeli bir sükût içinde idiler.

Mehmet Ali bey gayet metin souk kanlı bir halde anlattı;

— Babıaliden telefon ettiler. Fransızlar üstadın derhâl teslimini, aksi taktirde cebren alacaklarını söylemişler. Hükûmet teslim taraftarı değil. Fakat şaşırmış kalmış. Benden ne yapacağımı soruyor. Ben de herifleri bana gönder... dedim.

Şube müdürlerinden biri sordu:

— Ne yapacaksınız?

Mehmet Ali bey yumruklarını sıktı:

— Vazifemi... dedi. Benim elimde üstat gibi yıldırımdan bir kalem yok. Fakat göğsümüm altında üstadın kalbi gibi aynı kuvvetle yanan bir volkan var.... Nazifin kalemine çarpan nasıl yıkılırsa benim volkanıma yaklaşan öyle yanar.

14

Vatan aşkı

Polis müdiri Mehmet Ali bey dediğini yaptı. Süleyman Nazifi itilaf kuvvetlerine teslim etmedi. Hatta bu husus için gelen Fransız zabitlerine de ret cevabı verdi.

İş büyüyecekti. Fransizler hatta şehir ortasında polis müdiriyetini muhasara altına almak ve harp etmek cihetlerini bile göze aldılar.

Bu sırada bir zat ortaya atıldı. Mütareke ves işgal tarihlerinde Türklere büyük yardımları dokunmuş olan ihtiyar Yusuf Franko paşa Nazifin dostu idi. Üstadın vazıyetini haber alınca hemen gayet iyi görüştüğü ceneral Şarpi vasıtasıyla ceneral Franşe d'Espreye müracaat etti ve bütün talakatı ile Süleyman Nazifi müdafaa ve onun hakkında verilmiş olan emrin geri alınmasını rica etti.

Franko paşanın ciddi bir lisanla ve üstadı müdafaa için söylediği sözleri Fransız ceneralı üzerinde derhal makûs bir tesir gösterdi.

— Siz, dedi, itilâf kuvvetleri aleyhine çok şiddetle hücum eden ve nazarımızda mücrim olan bir adamı müdafaa ediyorsunuz. Bu hare-

ketiniz ile siz de bir cürüm işlemiş oluyorsunuz.

— Hayır... ben Süleyman Nazifi değil.. sizi ve Fransayı müdafaa ediyorum.

— Beni ve Fransayı mı?

— Evet.. Medeniyet ve irfan hayatında sizi çok büyük bir hata, belki de ta'miri mümkün olmayacak bir cinayet işlemekten menetmek istiyorum.

— Size hak vermek için bir çare görüyorum. Oda bu adamın deli olmasıdır. Mağlup bir milletin her hangi bir ferdi mutlaka deli olmalıdır ki, galip devlete bu kadar şiddetle hücum etsin!

Yusuf Franko paşa, Franşe d'Espreye şu cevabı verdi:

— Aldanıyorsunuz ceneral! Bir Fransız olmanız itibarile pek güzel takdir edersiniz ki bir insanın dediğiniz şartlar dahilinde ve bu suretle hareket etmesi için deli olması şart değildir.

— Ya?

— Büyük bir vatanperver kalbi bir mecnunun şuursuz cür'etinden daha fazla fedakârlık kuvvet ve cesaretini gösterebilir. Alamanların Fransayı istilaları karşısında bir Fransız edibi Nazifin gösterdiği cesareti göstermiş olsa idi ne yapardınız?

Daha sonra bugün aleyhinde ateş püskürdüğünüz bu Türk muharriri Fransanın, Fransız edebiyatının çok hararetli bir muhibbidir.

— Bu nasıl muhabbet?

— Nazif size değil şekle hücum etmiştir.

Mağlubiyetin ezginliği karşısında galibin bir az düşüncesiz haraketi onun vatan duygusu ile çok hassas kalbini isyan ettirmiştir. Yazılarının hedefi siz değilsiniz.. onun ateşin yazıları mağlubun galibe karşı (Haksızlık ve taşkınlık yapma!) diyen ihtarıdır.

Sizin yerinize bir İngiliz, bir İtalyan ceneralı olsa idi o yine böyle ve belki daha fazla şiddetle haraket ederdi. Buna emin olunuz.

Franko paşanın bu sözleri Franşe d'Espre-nin üzerinde yavaş yavaş iyi bir tesir brakmıştı.

— Onunla konuşabilirmiyim... dedi. Madem ki bu zat sizin anlattığınız gibidir. Ben verdiğim emri geri alıyorum. Fakat bu ihtiyar vatanperver ile yakından temasa gelmek istiyorum.

— Hay hay...

Hemen o gün Nazif Franşe d'Espere ile görüştü.

Üstat kendine has vakarı ile ceneralın şahsı hakkında hiç bir husumet beslemediğini, fakat İstanbula bu tarzda girişten müteessir olduğunu anlattı ve:

— Yene söyleyorum ceneral.. dedi, bir fransız ceneralı olarak İstanbula böyle girmeyecektiniz. Sizi beyoğlu sokaklarında gezdiren

beyaz at, Fransaya karşı muhabbet dolu Türk kalplerinde unutulmaz yaralar açmıştır.

Siz, Fransayı kendi vahşi gayelerine alet etmek isteyen bir sürü rum ve ermeni yardakcılarının alkışlarına kapıldınız, mazlumu ezmek için kendisine masum tavrı veren zalime el uzattınız. Halbuki asıl mazlum Türk milleti idi. Biz ikinci vatan dediğimiz Fransanın bir ceneralını büyük ümitle ve dört gözle bekliyorduk. O ceneral sizdiniz.. geldiniz, gelişinizi gördük. Tafsilâta hacet yok. İşte bu vaziyetin te'sir ve teessürüdür, ki bana o makaleyi yazdırdı. Ben bu yazımdan dolayı sizden af istemiyorum. Çünkü vazifemi yaptım. Fakat siz bir fransız ceneralı sıfatı ile vazifenizi yapmadınız. Fransanın ve tarihin sizi af etmesini arzu ederim.

Franşe d'Espre bu ağır sözler karşında cevap veremedi. Mahcup olmuştu.

Süleyman Nazif bu büyük tehlikeden yine büyük vatan aşkı sayesinde kurtuldu ve bu meselede (Hadisat) gazetesinin kapanması ile kapandı.

15

Zavallı İstanbul

Mütareke ismi altında İstanbula sokulan itilâf kuvvetlerinin gidişi çok fena neticeler hazırlayordu.

Bunların hakikî maksatları bütün memleketi, bütün idareyi ellerine almak, istedikleri diledikleri gibi haraket ederek Türkiyeyi bir müstemlike haline koymaktı.

Franşe d'Fspere bu maksatla İstanbula gelmişti ve itilâf zabite ve istihbarat teşkilâtı da ba gaye için çalışıyordu.

Diğer taraftan Hürriyeti itilâf fırkası da teşekkül etmiş, Konyalı Zeynelabidin, Mustafa Sabri, Vasfi hocalar ortaya çıkmışlardı. İtilâf kuvvetleri bu fırkanın bir an evvel mevcudiyet göstermesini beklemekte idiler.

Ma'hut kozmidi, yunanistandan gelmiş Hüriyet itilâfcılarla Fener rum patrikhanesi arasında anlaşma müzakeratına tavassut ediyordü. Fırkanın riyasetine Nuri paşa geçmiş, miralay Sadık da İstanbula gelmişti.

Yâran tamamlandılar ve mahhallatta fırka şubeleri tesisine basladılar.

Derme, çatma bir sürü vatansızlar da bunlara iltihak ederek halkı igfale başladılar.

Zavallı, hakikaten zavallı İstanbul halkı düveli itilâfiyenin İstanbulda her gün yaptığı mezalimden ancak bu fırka sayesinde kurtulacaklarını, halâs bulabileceklerini zannediyorlardı.

Halbuki böyle büyük ümitler bağladıkları bu fırka, masarıfı tesisiyesini İngiliz istihbarat şefi kapiten (Benet) den almıştı.

Ortaya mebzul paralar saçılıyor, satılmış vicdanlar fırkanın etrafına toplanıyordu.

Lutfi Fikri gibi muhalefetin namuskâr simaları vaziyeti derhâl anlamışlar, vatan aleyhine hareketi istihtaf eden bu faaliyetten uzak kalmak suretiyle kendilerini, namuslarını ve vicdanlarını korumuşlardı. Diğer taraftan hürriyeti itilâf fırkasının düşmanla ve bilhassa rum ve ermeni patrikhaneleri ile sık sık ve gizliden gizliye münasebetini sezen vatan perverler vatan endişesi ile bihuzur, ve sırf mel'un maksatlı fırkanın re'sikâre geçmemesi için mütemadiyen uğraşıyorlar, çalışıyorlar, aralarında mücadele için zümreler teşkil ediyorlardı.

(Millî blok) ve mümasil partilerin zuhuru bu zamana müsadiftir.

İstanbul itilâf devletlerinin elinde iken işte ilk günler bu manzarayı gösteriyordu.

*
* *

Hüriyeti itilâf fırkasının re'si kâra gelmesi için ciddi mani'ler vardı.

Bu manilerin en başında da Vahdettin ve damat Ferit bulunuyordu.

Hayret mi ettiniz? melanetleri emsalsiz bir şenaatle tarihin sahifelerini kirleten bu habis simalar nasıl oluyor da aynı maksat, vatan aleyhinde aynı gaye için ayrı ayrı çalıştıkları halde yekdigerine muarız bulunuyorlardı?

Bunu anlamak hakikaten meraka değer.

İzah edelim. Vahdettin ittihatcıların biaman bir düşmanı idi.

Hatta daha veliaht olmadan evvel kendisine suikast yapacaklar endişesiyle köşküne top bile koydurmuştu. Bu topu ittihatcılara karşı istimal edecekti.

Bu haleti ruhiyede olan Vahdettin kendisi gibi ittihatcıların düşmanı hürriyet itilâf fırkasına emniyet etmemesi bu fırkanın hiç bir vakit azimkârane bir iş yapamayacağına kanaat hasıl etmesinden idi.

Hoca Sabriler, Zeynelabidinler, Nuri paşalar günde bir kaç defa Saraya sefer yapdıkları halde emellerine muvaffak olamayorlardı.

Vahdettinin bu fırka lehine haraket etmemesi için başka bir sebep daha vardı.

Bu sebep te damat Feritti.

Ferit, bizzat kendisi sadrazam olmağı kurmuştu. Hürriyeti itilâf fırkası ile de arası açıktı.

Binaen aleyh nakadar kabilse o kadar şiddetle Vahdettinin nezdinde aleyhtar bir vaziyet alıyor ve Vahtettin de ona itimat ediyordu.

İşte hürriyeti itilâfcılar bu manialat karşısında idiler.

Tevfik paşa kabinesinin çekileceği muhakkaktı. Fakat yerine kim gelecek, kim getirilecekti?

Ferit, bütün ihtırasına rağmen möhrü sedareti kabul etmiyordu. Çünkü re'sikâra geldiği zaman itilaf fırkasının muhalefeti ile karşılaşacaktı.

Bu fırka ile anlaşmak istedi, yüz vermediler. Yalnız yüz vermemekle de kalmadılar.

— Tevfik paşa babinesi çekilirse idareyi bizden başka kime verecekler diye düşünerek muntazam bir mel'anet programı ile hücuma başladılar. İngiliz sefareti ile de uyuşmuşlardı.

Re'si kâra geçer geçmez İngilizler ne isterlerse onu yapacaklardı.

İngilizler de Tevfik paşa hükûmetinin değişmesine taraftar idiler. Hatta hususî surette verilen bir emir üzerine bir gün Sadrazamı köprü üstünde otomobili ile tevkif ederek Arapyan hanına götürdüler. Sebep te otomobilde numara bulunmaması idi.

Bu hareketin hedefi ise Tevfik paşanın izzeti nefsini hırpalayarak mevkiini sarsmak ve kendi

taraftarları bir hükûmetin iktidara gelmesini te'min etmekti. Nihayet istedikleri oldu.

Tevfik paşa istifa etti.

Tevfik paşanın istifası üzerine bir kısım mahafil hürriyeti itilâfın re'sikâra gelmesini muhakkak addetmişlerdi. O derece ki Sadık beyin sadaret alayı için hazırlıklara bile başlanmıştı.

İngilizler de bunu memul ettikleri için yüzbaşı Benet o sabah erkenden fırka merkezine gelmiş ve son talimatı vermişti.

Fakat öğleye doğru çıkan bir şayıa bu, suyu görmeden parçaları sıvayanları telâşa düşürdü. Bu şayıa şu idi:

— Sadaret Salih paşaya verilmiş!..

İtilâfcılar ateş püskürüyorlardı. Senelerdenberi ittihatcılarla hep bu post kavgası için mücadele etmişler.. menfalarda sürünmüşlerdi. Şimdi artık tam eski sıkıntıların acısını çıkaracakları, ittihatcılardan sonra bir azda onlar vatanı haraç mezat satacakları sırada bir Ferit paşa ortaya çıkıyor ve emelleri altüst oluyordu.

Bütün plânlar ne güzel, ne mükemmel hazırlanmıştı. İngilizlerle ne güzel uyuşmuşlar, anlaşmışlardı.

Salih paşanın sadareti tahakkuk edince soluğu İngiliz sefaretanesinde aldılar ve:

— Şimdi ne yapacağız? dediler.

(Benet) melunu bu haris insanlara şu (direktif) i verdi:

— Ferit paşa ile anlaşın ve sonra Salih paşa kabinesini devirin. Başka çareniz yok...

Fırka erkânı derhâl bir içtima aktettiler. Evet başka çareleri yoktu. Hemen o gece balta limanına bir hey'eti murahhasa gönderildi.

Feridin esasen istediği bu idi.

Evelâ Hürriyeti itilâfcıları elde etmek, onlarla uyuşur gibi görünmek, sonra bütün idareyi kendi eline alarak fırkayı atlatmak.

İngilizler Feridin maksadını temamen bildikleri için bir taraftan ihtiras ateşi ile yanan fırkayı, diğer taraftan da Feridi avuçları içine almışlardı. O suretle ki hangi taraf iktidara gelirse işlerine yarardı.

İçtimalar fırka merkezinden Balta limanına, Feridin yalısına nakledildi.

Vatanın can çekişen cesedi üzerinde analarının mirasını daha sağlığında paylaşan nankör evlatlar gibi bu haris şahsiyetler uyuştular.

Salih paşa kabinesini Hürriyeti itilâfcılar istifaya mecbur edecekler, Ferit sadrazam olacak ve kabineye de üç dört itilâfcı nazır alınacaktı.

Ferit, bu üç dört nazırı nasıl olsa bir gün atlatacağını düşünerek uyuşmuş, itilâfcılarda Feridi günün birinde atlatmak ümidi ile anlaşmışlardı.

Her iki taraf ta bir birine kata kulli oynamak gayesini takip ediyorlardı.

Her kes kendi ihtirasının tatminini düşünüyor. Sarayı da, damadı da, fırkası da memleket, vatan, millet ile alâkadar olmayorlardı.

İtilâfcılar Balta limanında vermiş oldukları karar mucibince Salih paşa hükûmeti aleyhine hücuma geçtiler. Ellerinde (Sabah) ve (Alemdar) gibi iki gazeteleri vardı. Bunlar hemen her gün hükûmeti müşkil vaziyete sokacak neşriyata koyoldular.

Salih paşanın çekilmesi İngilizlerce de matlup olduğundan, onlar da sebepli sebepsiz Babıaliyi tazyika başladılar.

Diğer taraftan vahtettin boş durmayor, Feridin artık reisi kâra gelmeğe razı olması üzerine sadaret möhrünü Salih paşadan almak için bahaneler arayordu.

Bir taraftan saray, diğer taraftan Hürriyet itilâf fırkası ile İngilizlerin hücum ve tazyikları altında kalan Salih paşa ise bütün bu manialara büyük bir azimle gögüs geriyor, eline aldığı memleket menafiini devrin müsadesi derecesinde müdafaaya çalışıyordu.

Nehayet bu melanet işini yene İngiliz fırıldağı çevirdi. Fakat itilâf fırkasının yardımı ile..!

Bir gün İngilizler, Fransa ve İtalya fevkalâ-

de komiselerinin de imzasını taşıyan müşterek bir notayı Babıaliye verdiler.

Bu notanın mündericatı şundan ibaretti:

«İstanbuldaki itilâf devletlerinin ve mütareke şartlarının temini selâmet ve tatbiki için ber vechi ati hususatın mevkîi tatbike vazı talep olunur:

Harp müsebbipleri olan ittihat fırkası erkânı ile ermeni tehcirinde alâkadar zevatın tahtı tevkife alınması, inzibat işlerine resmen itilâf devletleri tarafından vaziyet edilerek Türk polisinin (Maksvel) in emri idaresine verilmesi...»

Düveli itilâfiye bu notayı verirken başka bir plân daha çevirmişlerdi. Onlarca matlup filan veya falan fırkanın, şahsın re'sikâra geçmesi değil, teşekkül edecek her hangi bir hükûmetin kendilerine alet olması idi. Notada talep ettikleri hususatı eğer Salih paşa hükûmeti kabul ederse maksat hasıl olmuş demekti.

Fakat, düşmanların bu noktai nazarları arzuları gibi netice vermedi.

Salih paşa, notayı alır almaz hemen meclisi vükelayı fevkalâde olarak içtimaa davet ettı. (Ültimatum) mahiyetindeki bu notaya (Türkiya umuru dahiliyesine karışmanın mütareke şartlarına muhalif olduğundan bahsedilmek suretile cevabı ret itası kararlaştırıldı.

Salih paşa millet işleri ile bir az alâkadar son İstanbul hükûmetinin son cevabını bizzat

kendisi İngiliz murahhası (Hutson) a verdikten sonra otomobiline atlayarak saraya gitti ve kabinenin istifanamesi ile beraber sadarat möhrünü Vahtettine verdi.

Salih paşanın istifası üzerine artık ortada hiç bir mani kalmadığı için Ferit habisi re'sikâra geldi. Esasen bir kaç günden beri âni olarak lisanlarını değiştiren fırka gazeteleri böyle bir vaziyetin yakın olduğuna ihtimal vermişti.

Her kes heyecan içinde idi. Halk, Feridin ne olduğunu bilmiyor, yılandan bile şifa arayacak bir çaresizlik içinde çırpınıyordu. Fakat memleketin münevver zekâları daha Feridin iktidar mevkine geleceği şayıası ortaya çıkar çıkmaz :

— Eyvah!.. demişlerdi. Bu sefer büsbütün mahvolduk..

Ferit, âyan meclisinde iken lüzumlu lüzumsuz itirazları ile zekâsının mahdudiyetini ve ahlâkının derecesini, memleket ile alâkasının nisbetini her kese göstermiş, ispat etmiş beceriksiz, haris bir adamdı.

Bu adamın hayatı yazılırken tarihe geçmiş garip bir hadiseden bahsetmemek hata olur. Anlatalım:

Harbı umuminin sonlarına doğru idi. Rusya ile bir muahede akteden o zamanki ittihadı terakki hükûmeti bu muahede mucibince Kars.

Ardahan ve Batum civarı (Elviyei selâse) ismi altında ana vatana ilhak olunuyordu. Brest-Litovsk namı ile mâruf bu muahedeyi Telât paşa aktetmişti.

Muahede âyan meclisinde müzakere edilirken Ferit kabulü aleyhinde rey verdi.

Azâdan bâzıları:

— Paşa!.. dediler, memleket verilmeyor ki aleyhte rey verdiniz! Hatta bilâkis biz bu muahede ile Ruslardan kendi vatanımızın bir cüzünü kurtarmış oluyoruz. Bu nasıl zihniyet?

Ferit, bu sözlere cevaben:

— Ben, demişti, ittihadı terakkı hükûmetinin yalnız fena hareketlerine değil, iyi ve hatta memleket ilhak eden hareketlerine de muhalifim. Bu benim için prensip meselesidir. Kos koca bir kıtayı Türkiyemize ihlak eden bir muahedeye bile muarız olduğunu âyan meclisinin resmî içtimaında söyleyen ve bu sözleri zapta geçen Ferit işte böyle bir mahluktu.

İngilizler artık o ana kadar hiç bir Türk kabinesine yaptıramadıklarını Ferit hükûmetine yaptıracaklardı.. ve yaptırdılar da...

16

Türk zabitesinden emin değilim

Feridin sadarete gelişi de çok garip oldu ve bu herifin bütün tıynetini daha ilk adımda meydana koydu.

Ortaya bir şayıa çıkmıştı, güya ittihatçılar Ferit sadarete geldiği zaman sui kast yapacaklarmış... Sadaret fermanı okunurken salonun alt katına bomba koyacaklarmış..!

Ferman okunan salon derhal sivil polislerle doldurıuldu. Alt kat ta İngiliz resmî polislerinin inzibatına terkedildi.

Meşhur ve mel'un kapiten (Benet) bizzat tetbirler aldı.

Zavallı memleketin hain Sadrazamı işte bu suretle ve İngiliz zabitasının muhafazası altında geldi.. sadaret makamına oturdu.

Bu hem gülünç, hem de rezil sahne, bir gün evelki bir mülâkatın neticesi idi.

Sadaret alayının arifesinde yaran ve kafadarlar Balta limanında son içtimalarını aktediyorlardı. Bunların arasında hürriyeti itilâf fırkasının yaman yardakçılarından alemdarcı meşhur Kadri Pehlivan da vardı.

Hükûmeti milliyemizin (150) lik listeye kaydeylediği bu herif, yalan yanlış hayecanlı havadis icat etmekle ma'ruftu.

Bu adam, Mahmut Şevket paşanın hadisei şahadetinden dolayı diğer arkadaşları ile beraber (Sinop) a sürülmüş, orada rahat durmamış, sırasıyla (Çankrı), (Konya) daha bir çok yerlere nakledilmişti. Bundan dolayıdır ki ittihatcılara adam akıllı düşmandı.

İçtima gecesi yalıda heyecan verici ve aynı zamanda göze girici bir havadiıs yumurtlamak illeti tuttu ve (sui kast) yalanını ortaya attı.

Zaten cebin ve evhamlı olan Ferit, bu haberi duyunca ödü koptu.

Derhal telefonu açtı. Daha ilk gündenberi İngiliz fevkalâde komiserliği ile kendi arasında müzakerat ve muhaberata tavassut eden İngiliz sefarethanesi baş tercümanı T. Rayanı davet etti.

İngiltere sefareti baş tercümanı Mister Rayan gece yarısı Feridin telefonunu alır almaz derhal bir otomobile atlayarak Balta limanına koştu.

Rayan yalnız değildi: kendi otomobilinden mada arkada İngiliz polisi dolu üç otomobil daha vardı.

Telefonda geçen (sui kast) sözü İngiliz sefareti entrikacı başısını pirelendirmişti.

Ferit, vaziyeti mübalağa ile anlattı ve nihayet dedi ki:

— Bir İngiliz kadar İngiliz muhibbi olduğumu bilmem teyide hacet var mı? Hükûmeti Osmaniyenin Londra sefareti baş kâtibi iken takip ettiğim hattı hareket bunun en bariz dedelilidir. Şimdi de ayni emel ile deruhte ettiğim sadarette muvaffak olabilmek için İngiltere hükûmetinin bana muzaheret etmesi icap eder. Bakın! İttihatçılar daha şimdiden sui kast hazırlamağa başladılar. Türk zabıtasına emin değilim. Çünkü bunların hepsi ittihatçıların taraftarıdırlar. Bunun için ben işe başlar başlamaz ittihadı tarakki fırkası rüesasını derhâl tevkif ettireceğim. Binaenaley muzaheretiniz lâzımdır. İnzibat işini hatta şimdiden ve filen siz deruhte edin.

Ferit, memleketin idaresini daha ilk adımda ve sırf kendi sefil hayatını korumak maksatı ile İngilizlere teslim ettikten sonra Hürriyeti itilâfcılara döndü.

— Siz de... dedi, fırka mensupları arasından intihap edeceğiniz emin kimselerle bir inzibat teşkilâtı yapınız.

Esasen Hürriyeti itilâf fırkası erkânı alemdarcı Kadrinin uydurduğu yalan üzerine Ferritten fazla telâşa düşmüşlerdi.

Bunların nazarında bütün hükûmet memurları, bütün zabıta idaresi kâmilen ittihatcı idi.

Gece sabaha kadar hiç biri uyumadı. İstan-

bulun her tarafında memleket hainlerinin otomobilleri mekik dokudu.

Bir kaç saat içinde Feridin muhafazasına memur teşkilât meydana geldi.

Fırkanın (serden geçti) leri seçildi: Bunlar, ertesi günkü sadaret alayını muhafaza edeceklerdi.

Teşkilât, ne olduğu belirsiz aç, çıplak bir sürü serseriden mürekkepti.

Bu serseriler iki kısına ayrıldı. Bir kısmının başına (Kadırgalı Hüseyin), diğer kısmına da (Sakallı Cemil) amir ta'yin edildi. Bu heriflerin ikisi de (150)lik listeye dahildir.

Feridin Mister Rayana söylediği sözler İstanbulun işgaline İngilizleri adeta teşvik ve tahrik mahiyetinde idi.

Bütün itilaf komiserleri İngiltere sefarethanesinde içtima ettiler. İstanbulu evvelâ inzibat mıntakalarına ayırdılar.

İstanbul çihetini Fransızlar, Beyoğlunu İngilizler, Usküdarı ve Kadıköyünü de İtalyanlar idare edecek, fakat bu üç devletin zabıta memurları müştereken ifayı vazife, daha doğrusu icrayı habaset ve melanet edeceklerdi.

Türk zabıtasında da esaslı tebetdülât yapıldı. Şûbe müdürleri, merkez memurları değiştirildi.

Sakallı Cemil, kadırgalı Hüseyin, yüzbaşı

Şeref, yüzbaşı Kemal gibi ipsiz sapsız adamlar zabıta şuabatının başına getirildiler.

Cemiyeti hafiyeci Kemal, Şevki, Emin ve bu ayarda insanlar merkez me'muru oldular.

Bütün bu nasıplar, ta'yinler hep Hüriyeti itilaf fırkasınca tesbit ediliyordu...

Diğer taraftan itilâf devletleri de Feritten buldukları cüret üzerine zabıta teşkilâtı yaptılar.

İngiliz zabıta hey'etinin başında meşhur ve melun (Maskvel) vardı.

(Çavuşyan), (Sebuh), (Yani) ve bunlara mümasil rum ve ermeni serserilerini hizmetlerine aldılar.

(Kroker) oteli, (Arapyan) hanı işgal, zabıta merkezi ittihaz edildi:

Bunlardan başka Beyoğlunda Mektep sokağında, ahır kapıda, Modada, Bostancıda hapishaneler tesisine başlandı.

Bütün bu tetbirler İstanbul halkını bihakkın endişeye sevkediyordu.

Feridin muhafazasına memur olan zabıtai hususiye ki, hürriyeti, itilâf fırkasınca tefrik olunmuştu, bunlara altmışar lira maaş ve silâh verdiler.

Maaşlarını Feridin serveti hususiyesinden alırlardı. Ferit, tamahkârlığı ve hisset tab'i ile maruf olmasına rağmen bu hususta para sarfından çekinmiyordu.

Ferit, İngiltere sefaretanesi tercümanı Mister Rayana vadettiği veçhile sadarete çıktığı zaman ilk verdiği emir tehcir ve harp mesulları bahanesi ile bir çok namuslu, vatanperver ricalin tevkifi emri olmuştu.

Bunların muhakemesi için de (Hayret) paşanın riyaseti altında bir divanı harp teşkil edildi.

17

Tevkifat

Tevkifat pek gaddarâne oldu. İnsaniyet ve kanunun vazeylediği tahdidatın haricine çıkıldı. Taharriyat vesilesiyle evler soyuldu. Tevkifat listesine dahil olmayan bâzı zengin kimselerden:

— Seni de tevkif edeceğiz.. tehtidi ile binlerce lira (fidiyei necat) alındı.

Polis müdüriyeti o zaman bahçe kapıda (Sanasaryan) hanında idi. Mevkuflar, vazıyeti içtimaiyelerine bakılmadan müdiriyet binasının üstündeki höcerelere yerleştirildiler. Bunların aileleri ile görüşmelerine bile meydan verilmiyordu. Harp devresinin sadrazamı olan Sait

Halim paşadan tutunuz da o sırada me'zunen İstanbula gelmiş valilere varıncaya kadar bütün birinci sınıf rical tevkif edilmişdi.

Halka dehşet gelmişti.

(Sabah) ve (Alemdar) gazeteleri bu tevkifatı alkışlayorlar, adalet devresinin geldiğini ilân ederek mücrimlerin tecziyesini talebediyorlardı.

Mevkufların topuna birden tevkif müzekkeresi kesilerek (Bekir ağa) bölüğüne nakledildiler.

Harbiye nezareti meydanında olan bu tarihi facıalar binası yene yeni cinayetlere sahne olacaktı.

Mevkufların aileleri ile görüşmek memnuiyeti bir çok sui istimallere vesile teşkil etti. Daha doğrusu bu memnuiyet sui istimâl için bir bahane, bir plândan başka şey değildi.

Hürriyeti itilâf mensupları el altından bu zavallılara haber gönderiyorlar ve açıktan açığa pazarlığa girişerek:

— Şu kadar verirsen ailenle görüşürsün... diyorlar, yüzlerce lira para çekiyorlardı.

Ferit hükûmeti tevkifata başlar başlamaz her kesi bir telâş ve endişe aldı.

Tevkif edilenler vatanlarını seven insanlardı. Vatanperverliğin bir cürüm teşkil ettiği bu devirde her kesin kendi akibetinden endişe etmesinde hakkı vardı.

Bâzıları yakalanacaklarını haber alarak derhâl kaçtılar, gizlendiler, ortadan kayboldular.

Bu hususta gazete muhbirlerinin çok yardımı oldu. Tevkii edileceklerin isimlerini vazife icabı Babıali ve Polis müdüriyetinden haber alıyorlar ve derhal biçarelere keyfiyeti bildirerek bir çok vatanperverleri mevkufiyetten kurtarıyorlardı.

Bu gazeteciler içinde başlıcası matbuat âleminde (Hoca Behçet) diye maruf Behçet beydir. Bu hamiyetli zat, tevkif edileceğini haber aldığı her hangi bir vatanperveri bizzat arar, koşar, bulur ve haber vererek firar veya gizlemesini temin ederdi.

Koca İstanbulda vatansızlardan ve bir de serseri güruhundan başka her kes hayat ve hürriyetinden emin değildi.

Hayret paşa divanı harbı faaliyete geçti. Bu divanı harbe de müddei umumî muavini olarak.. Haralambo! efendi tayin edildi.

Muhterem kari!.. Bu çok mühim nokta üzerinde bir az fazla dur. Bugünkü millî hürriyet ve milî mevcudiyetin içinde yaşarken düşün ki bir zamanlar hamiyeti, hidematı ile temayüz eylemiş, sadaret, nezaret, vilayet gibi makamatı işgal etmiş zevatın mukadderatına bir Rum, bir Haralambo hâkim olmuştur!..

Vakıa divani harbin Türk olarak bir baş müddei umumisi vardı: Reşat bey..

Fakat bu zat daha ilk celsede mevkufları müdafaa ve hükûmetin harekâtını tenkit ettiği için hemen o gün azledilmiş ve matlup veçhile hücum, itham plânı temamen Haralambo tarafından idare edilmiştir.

Muhakeme çok yavaş, bati bir şekilde devam ediyordu. Bir müsadei mahsusa olmak üzre mevkufinin aileleri ile görüşmelerine de izin verilmişti.

İttihadi terakkî düşmanları, hürriyeti itilâfcılar, Rumlar, Ermeniler, İngilizler, muhakemenin tarzıadan gayri memnundular. Onlar istiyorlardı ki pek basit bir kaç sual ve cevabı müteakip bütün bu vatan perverler Beyazıt meydanında, Köprü başında ipe çekilsinler.

İngilizler hürriyeti itilâfcıları, vatana sui kast eden bu fırkada hükûmeti, hükûmet te divanı harbı sıkıştırdı.

Hayret paşa divanı harbı rum müddei umuminin bütün mel'anetlerine rağmen mevkufları tecziye edecek bir kanun maddesi bulamıyordu.

Nihayet istifaya mecbur kaldı veya mecbur edildi. Yerine Nazım paşa reis oldu.

Nazım paşa divanı harbinin teşekkülünden maksat ta meydanda idi. İngilizlere yaranmak, rum ve ermenileri memnun etmek için derhal bir kaç kurban vermek...

İlk kurban olmak talisizliği Bogazlıyan kaymakamı Kemal beye isabet etti.

Bir günlük muhakeme neticesinde Kemal bey i'dama ve bogazlıyan jandarma kumandanı binbaşı Tevfik bey de on seneye mahkûm oldu.

Karar derhal tasdik edildi ve zavallı Kemal bey ertesi gün halkın göz yaşları karşısında Beyazıt meydanında asıldı.

Ailesi cenazesini istedi. Vermek istemediler. Nihayet bin müşkilât içinde Feridin ilk cinayeti ve mütareke devrinin ilk kurbanının cesedi Kadiköyünde âile makberesine defnedilmek üzre teslim edildi, ve derhal de Kadiköy askeri inzikat kumandanlığına şiddetli bir emir teblig edildi:

— *"Maslup Kemalin cesedi Kadiköyüne naklolunuyor. En ufak bir nümayişe bile katiyen meydan verilmemesi..."*

Askeri inzibat kumandanı meşhur (Dayı Mesut) idi. Aldığı emre tevfiki haraket edecek yerde Kemal bey için adeta muhteşem bir cenaze alayı programı tertibine tevessül etti.

Dayı Mesut vatanperver ve cesur bir Türk zabiti idi (Milli mücadele esnasında bu zatın Kocaeli cephesinde pek çok fedakârlıkları olmuştur).

Ermeni tehciri vesilesi ve İngilizlere hoş görünmek, yaranmak maksatı ile asılan bu vatandaşın akıbeti bütün İstanbul halkını dilhun etmişti.

Cenaze Kadiköy rıhtımına gelir gelmez inzıbatı askeri ve bütün Tıp fakültesi talebesi tarafından karşılandı.

Bunu gören halk da iştirâketti.

Kemal bey merhum pek büyük merasim ile (Habıgâhı ebedisine) nakledildi.

Bu merasim hem İngilizlerin, hem de hükûmet ve fevkalâde divanı harbin zalimane karar ve hareketine karşı İstanbul halkının çok canlı, çok kuvvetli bir protestosu makamında idi.

Hükûmet adeta İngilizlerin bir emirber neferi derecesine düşmüştü.

Bu vaziyet karşısında Galata ve Tatavlanın rumları, Beyoğlu ve Kumkapının ermenileri büsbütün işi azıttılar. Birer suretle itilâf devletlerine yaranarak, mütareke ve işğal devrinin meşhur (Lese pase) rezaletlerini meydana getirdiler.

Bu rezaletin mahiyetini hülâsatan yazıyoruz:

Türk Polisinin elinde artık hiç bir kuvvet kalmadığını gören rum, ermeni hırsızları, sabıkalıları fırsat bu fırsattır diyerek paçaları sıvadılar.

İtilâf zabıtasına müracaat ettiler:

— Türk polisleri bizi tazyik ediyor. Sizlere hizmet ettiğimiz için her kes bize kin besliyor. Ne olur ne olmaz elimize bir vesika verin... icabında kendimizi itilâf zabıtası sayesinde kurtaralım...

Dediler.. Bu talep derhâl infaz edildi.

İngiliz, Fransız, İtalyan mümessilleri istediklerine (lese pase) ismi altında himaye vesikası verdi.

İşin garibi bu vesikaların ekserisinde isim yazılı değildi. Her kimde ise istimâl edebilirdi.

Bu vesikalar sayesinde Rum ve Ermeniler neler yapmadılar. Güpe gündüz evlere girip soygunculuk mu etmediler. Sokak ortasında gözlerine kestirdiklerinin yolunu çevirip karmanyolacılık mı yapmadılar.

Bunlara kimse bir şey yapamıyordu.

Elinde bir (lese pase), bir himaye vesikası olmayanların rahat ve huzur görmedikleri bu sırada İngilizler yeni bir kurnazlık düşündüler. İstanbulda İngiliz taraftarlarının adedini tesbit ve bu suretle Sulh müzakeresinde İstanbul hakkında söz sahibi olmak istediler.

Bunun için de yegâne çare (İngiliz muhipleri cemiyeti) namı altında bir cemiyet teşkili idi.

18

İngiliz muhipler Cemiyetinin iç gözü

İngiltere sefareti baş tercümanı Mister Rayan yene paçaları sıvadı. Hürriyeti itilâf merkezi umumisine baş vurdu.

Teklif hem parlak, hem cazipti.

Böyle bir fırsat her zaman ele geçmezdi.

Fırka reisi Sadık beydi. Düşündüler, taşındılar... Evvelâ hoşa giden bu teklifin altından çapan oğlu çıkar endişesi hepsini telâşa düşürdü. Endişe ve telâşları memleket için değildi ha!. Kendi şubelerinden başka fesat ocaklarının açılması işlerine gelmedi. Eğer bu işe ön ayak olurlarsa esasen aç ve çıplaklardan ibaret fırka mensupları İngiliz lirasının cazibesine tutularak (İngiliz muhipleri cemiyeti) ne girecekler ve bu suretle de fırkaları inkısama uğrayacaktı.

Mamafi orta yerde fırıldak gibi dönen paradan da bir türlü vaz geçemiyorlardı.

Bu esnada Sait molla fırkada oldukça nüfuz sahibi idi. Hürriyeti itilâfcıların tereddütünü görünce bu kârlı işten kendi hisabına istifade etmek istedi. Esasen İngiliz istihbarat dairesin-

de çalışıyordu. Para kokusu, kurt kokusu duyan bir köpek gibi bu molla habisine paçaları sıvattı. Hemen sefaretaneye koştu.

— İstediğiniz işi arzunuzdan a'lâ size ben te'min ederim, dedi.

İngilizler ilk nazarda mollaya itimat edemediler ve şu teklifte bulundular:

— Vakıa bize sadıksınız. Hizmetinizden memnunuz. Ve size emniyetimiz var. Ancak bu emniyeti takviye için bir hizmette bulunacakşınız. Teşkilini istediğimiz Cemiyet (İngiltere) nin ismini taşdığı için şerefimizle alakardardır. Gürültülü patırtılı program ve reklamlardan sonra cemiyete kimse intisap etmezse eyi netice vermez. Bunun için (İngiliz muhipler cemiyeti) nin teşkilinden evvel İstanbulda cemiyete âza olmağa hazır kaç tane (İngilizlere muhip) zat vardır, bunu bilmemiz lâzım. Siz işte yardımı bu cihetten yapacaksınız.. Para için sıkıntı çekmeyiniz. Yalınız bize, İngilizlere muhip ve cemiyet teşkilini arzu eden kimselerin isim, adres ve imzalarını muhtevi bir mazbata temin edin.

Sait molla bu işi deruhte ederek ve ilk taksit avans mahiyetinde on beş bin lira alarak sefaretaneden çıktı. Bilmem dikkat ettiniz mi; İngiliz kurnazlığının, iblisâne siyasetinin yeni bir tezahuruna daha şahit oluyoruz. Herifler mazbata isteyor ve bunu temin için keselerinin

ağızlarını cömertcesine açıyorlar.. sonunda da: «Türkler istediler, bize imzalı mazbatalarla müracaat ettiler....» demek için.

Sait molla evvelâ kendi neşretiği (Türkce İstanbul) gazetesinde açıktan açığa İngiliz taraftarlığı etmeğe başladı. Diğer taraftan da Cağaloğlundaki evine bir sürü haşaratı topladı. Bunlar (Alemdar) cı pehlivan Kadri, Şehremininde İbrahim çavuş mahallesi imamı Hafız Halit, galatada kemankeş kara mustafa paşa mahallesi imamı Memiş hoca ve daha bunlara mümasil paraya tapan bir sürü vicdansız ve vatansızlardı.

Sait molla bunlara bir İngiliz muhipler cemiyeti teşkil edileçeğinden bahsetti ve bu cemiyetin gerek müessislerinin gerek mensuplarının İngilizler tarafından hem himaye hem de taltif edileceğine dair teminat verdi.

Himaye meselesine vatansızlar aldırış etmediler. Çünkü İngilizlerden fazla Türk vatanına saldırıyorlardı.

Fakat taltif.... Bu kelimenin cazibesi hepsini teshir etti..

İngilizlerin taltifinin ne demek olduğunu işide işide kulakları doluyor ve ağızları sulanıyordu.

Pehlivan Kadri dayanamadı:

— Ne olacak... Ne iş yapacağız.. Onu söyle.. dedi.

— Yapılacak iş basit... Size birer kâat vereceğim. Bu kâatta mazbata mahiyetinde bir kaç satır yazının altına imza ve adres toplayacaksınız. Kaç imza toplarsanız okadar para alaçaksınız..

İş fena iş değildi, kolaydı. Fakat mesele imza başına kaç para verileceği ve parayı kimin tediye edeceği noktasında kalıyordu.

Saatlerce müzakere, hatta münakaşa ettiler.

Molla parayı bizzat kendi vasıtası ile alacaklarını söyledi. Fakat imza başına vereceği miktar hakkında çok cimmri hareket ediyordu.

Evvelâ yüz paradan başlayan pazarlık nehayet yirmi kuruşta karar kıldı.

Bir mıktar da avans alan vatansızlar mazbata suretlerini alarak yirmi kuruşa imza toplamak üzere baykuşlar gibi İstanbulun muhtelif mıntakalarına dağıldılar.

İmzalanacak mazbata da ise şu satırlar vardı.

«Zirde vazıül imza bizler, hamii adalet ve insaniyet İngilizlere «muhip» olduğumuzu imzamızla tevsik ve (İngiliz muhipleri cemiyeti) namı ile bir cemiyet teşkiline karar verdiğimizi beyan ederiz...»

Mahalle kahvelerinde, meyhanelerde ve buna mümasil süflî muhitlerde İngiliz muhipleri cemiyeti için imzalar toplamağa başlandı.

Kimi tehtit ve ihafe, kimi de vaat ve iğfal ile imza ediyordu.

Bir hafta içinde toplanan imzaların yekûnu akla hayret verecek dereceye vardı.

Bu nasıl olmuştu?

Pek basit... İmza toplayanlar paraya ne kadar haris iseler o derecede de kurnazdılar. Ellerindeki mazbata kâatları imzalar çogaldıkça uzamış, kâat, ilâveleri ile üçer, beşer metroluk bir tomar haline gelmişti. Bu kadar çok imza hakikî mi idi? Buna ihtimal vermek safdillik olur.. Sait mollanın İstanbulun bütün mahallâtına ve İngiltere hisabına saldırdığı bu haşerat sürüsü beher imza için yirmi kuruş alır da hiç boş durur mu?

Bir kaç günlük ve söylediğimiz süflî muhitlerde hakikî bir faaliyeti müteakip serseriler birer köşeye çekildiler. Ellerindeki tomarlara uydurma adreslerle uydurma veya sahibinin malûmatı olmayan imzalar doldurdular ve hafta sonunda Molla habisine giderek topladıkları imzalar mukabilinde hisaplarının görülmesini istediler.

Molla da kurnazlıkta bu heriflerden aşağı değildi. Hatta şeytanatta topuna birden taş çıkartırdı.

Sahte imza desisesini anlamadı değil.. Fakat sesini çıkarmadı. Hiç oralı olmadı. Derhal hisap başına geçti. Ne kadar imza varsa o kadar

yirmi kuruşu saydı. Çünkü bu sureti hareket habisin işine geliyordu. Onu kafese koymuşlardı.

O da İngiltere sefaretanesini kafese koyacaktı. Hemen mazbataları toplıadı ve soluğu Mister Rayan ile ceneral (Dits) in yanında aldı.

Getirdiği mazbatalardaki imzaların adedi elli bini geçiyordu.

Bu muvafakkiyet karşısında ceneral (Dits) ve (Rayan) şaşırdılar.

Demek İstanbulda bu kadar çok taraftaları varmış da haberleri yokmuş!..

Meğer bu Sait Molla hakikaten yaman adam imiş!.. Bir hafta gibi az bir zaman içinde gösterdiği bu muvaffakiyeti parmak ısırılacak bir muvaffakiyet...

Böyle düşünen budala İngilizler, imzaların çoğunun sahte, uydurma olduğunun farkına varmıyorlardı ve varamazlardı, çünkü İstanbuldaki kahir vaziyetleri karşısında hiç kimsenin İngiltere hükûmetine karşı böyle bir sahtekârlık ve yalan irtikâbı cür'etinde bulunabileceğine ihtimal vermezlerdi. Daha sonra bu yalan hoşa giden, arzu olunan bir yalandı, çabuk inanılmasına yardım etti.

İngilizler artık emin idiler, İstanbulda istedikleri gibi bir (İngiliz muhipleri cemiyeti) teşkil edebilecekler ve bunu (Londra) ya büyük bir muvaffakiyet gibi bildireceklerdi.

Mollanın vaziyeti sefaretane de kuvvetlendi. İngilizler bu habisten müstakbel (cemiyet) için bir proje istediler.

Molla bir gece içinde projeyi hazırladı. Bu proje mucibince cemiyetin bir (Merkezi umumîsi) ve şimdiki halde elli (Şube) si olacaktı,

Merkezi umumî olarak Cağaloğlunda Sihiye müdüriyeti binası yanında güzel bir konak tutuldu. Burasının intihabındaki sebep Sait Mollanın evi ile karşı karşıya olması idi.

Yeni merkezi umumi ittihat ricalinden bazılarının yağma edilen konaklarından ve ittihadı terakkî fırkası merkezi umumîsinden alınan eşya ile pek mükellef bir şekilde tefriş edildi.

Merkezi umumî kadrosu yapıldı. Heyeti idaresi teşekkületti. Sait molla tabii başta olmak üzere ayandan Hoca Vasfı, Leon bey, Sadettin bey ve daha bir takım itilâfıyon idare heyetine intihap edildiler. Şubelere reisler tayın olundu, Fatihte, Aksarayda, Kasımpaşada, Şehremininde, velhasıl muhtelif mıntakalarda açılan şubelerin üzerine [İngiliz muhipleri cemiyeti... şubesi..] lavhaları asıldı.

Şube reislerine otuz lira maaş ve yirmişer lira müteferrika masrafı tahsis edildi.

Merkezi umumiye de (Muzaffer) isminde biri kâtibi umumî oldu.

İngiliz muhipleri cemiyeti için bir hüviyet vesikası nümunesi yapıldı.

İngilizler bunu da tasvibettiler. Yalnız tasvibetmekle de kalmadılar, bütün İngiliz, Fransız ve İtalyan zabıta merkezlerine ta'mim gönderdiler, İngiliz muhipleri cemiyetinin vesikasını hamil olanlara âzami teshilât göstermelerini emrettiler.

Bu hüviyet varakası tıpkı (lese [illegible]) ler gibi bir pasaport hükmünde idi.

Kart postal hacminde olan bu vesikaların baş tarafının sağında Türk, soluna İngiliz bayrağı resmedilmişti. Rengi açık kırmızı idi. Üstünde, sahibinin fotografı ile beraber Sait mollanın imzasını, cemiyetin möhrünü taşıyan şu satırlar vardı.

"Fotografisi bâlâya ilsak edilmiş olan... beyin cemiyetimizde mukayet olduğunu mübeyin vesikadır..."

Bunlar derhal piyasaya, melanet ve habaset pazarına çıkarıldı.

Türk polisi ile muaraza edenler, vergilerini vermek istemeyenler, velhasıl Türk oldukları hâlde hükûmet ve Türklük aleyhinde harekete geçmek gayesini güdenler sıkıştıkları zaman hemen ceplerinden vesikalarını çıkarıp gösteriyorlardı.

Bu... o zaman en kuvvetli ihanet modası olmuştu..

(İngiliz muhipleri cemiyeti) hüviyet varaka-

sının te'min eylediği bu serbestiyet ve selâhiyeti gören hürriyeti itilâf mensubininin hemen hemen yüzde sekseni bu cemiyete girdiler.

İngilizler çok memnundular. Günden güne mevcudu kabaran cemiyetleri kuvvet buluyordu. Bu vaziyet karşısında budalaca ümitlere düştüler.

Mollanın kredisi gittikçe yükseliyor, sefarethaneden sızdırdığı paranın mıktarı da günbegün artıyordu. Herifin keyfine payan yoktu.

Bu cemiyetin teşekkülü pek tabiî şatafatlı izahat ile Londraya bildirildi.

İngiliz gazeteleri hariciye nezaretlerinden aldıklari direktiflerle bu haberi şu yolda neşrettiler:

[İstanbul halkı İstanbulun İngiliz himaye veya idaresi altında kalmasını isteyorlar ve bu maksat için bir cemiyet teşkil ettiler. Binlerce imzalı mazbatalarla her gün sefaretaneye müracatlar vakî olmaktadır.]

Bu neşriyat Avrupada çok fena bir te'sir yarattı. İstanbulun üzerinde İngilizlerin olduğu kadar Fransızların da hariş gözleri vardı; Londra matbuatının sanki:

— Biz işimizi gördük.. İstanbul artık bizimdir.

Der gibi mağrur neşriyatı Fransanın eteklerini tutuşturdu.

Bu ne demekti? Bu nasıl olurdu. Türklerin kendi başlarına ve sırf İngilizlerin himayesini talep maksadı ile böyle bir işe girişmeyeceklerini yakinen bilen Fransız siyasileri bu işte bir dalavere ve bu dalaverede de İngiliz parmağı olduğunu anlamakta hiç müşkilât çekmediler.

İstanbuldaki Fransız mümessiline Paristen acı telgraflar yağmağa başladı. Fransa, şarka gönderdiği bütün siyasî ve askerî kuvvetlerine hitaben bar bar bagırıyordu:

«İstanbulda İngilizlerin faaliyetine karşı seyirci mi kalıyorsunuz...»

19

Fransız muhipler cemiyeti

İstanbuldaki Fransızlar (İngiliz muhipleri cemiyeti) nin teşekkülüne Parisin atfettiği kadar ehemmiyet vermiyorlardı. Çünkü işin içinde dönen fırıldağı ve meselenin mahiyetini biliyorlardı. Bilhassa Sait Molla hakkında etraflı malûmat almışlardı.

Paristen gelen telgraflar üzerine bu teşekkül hakkında tafsilatla cevap verdiler.

Fakat Fransa hükûmeti bir kere kuşkulan-

mıştı. Bu gibi işlerde müsamahayı hiç kabul etmiyordu.

İster yalan, ister doğru, ne olursa olsun mademki İngilizler bir plân çevirmişlerdi, bu plân karşısında Fransızlar seyirci kalamazlardı.

İstanbul Fransız mümessiliği bu sefer daha acı ve kat'i bir telgraf aldı.

[Mademki İngilizler İstanbulda entrika ve dalavere ile bir cemiyet teşkil ettiler, siz de derhal ayni silâhı kullanarak ve bilmukabele bir (Fransız muhipleri cemiyeti) teşkil ediniz...]

Fransız istihbarat dairesi erkânından yüzbaşı (Delor), ma'hut kapiten (Halit), yüzbaşı (Sari) derhal bir (Fransız muhipleri cemiyeti) teşkili için me'mur edildiler.

Bu üç yüzbaşı, fransız istihbarat dairesinin bu üç fesat ele başısı baş başa vererek düşündüler.

Yapacakları iş o kadar güç bir iş değildi. İngilizler kadar müşkilâta uğramayacaklardı. Çünkü İstanbul halkı esasen fransızlara ingilizlerden fazla taraftardı.

Hemen her gün Fransa sefaretanesine Türk münevverlerinden grup grup kimseler müracaat ederek İngiliz zulmünden şikâyet ediyorlardı.

İşte Fransızlar bu ciheti ele alarak işe girişecekler, teşkil edecekleri cemiyete nevima (İn-

giliz tazyikına karşı himaye) maksatı hafisi atfedeceklerdi.

Fransız istihbarat teşkilâtının lisan bilen ve halk arasında oldukça nüfuza sahip kimselerden temasa geldiği, hoş tuttuğu ve binnetice de emin bulunduğu bir kaç zat vardı. Şehbender Lütfü, Tayyip, Galip.. gibi.. Bunların kimi yardakçılık, kimi Fransızları İngilizlere tercihen, kimi de sırf memleket noktai nazarından heriflerin hakikî maksatlarını anlamak için Fransızlarla münasebet tesis etmişlerdi.

İşte üç başlı fesat müsellesi evvelâ bu gibi zavata muracaat etti:

— Ünyon Fransezde bir ziyafet vereceğiz.. Ne kadar tanıdığınız, ahpabınız.. arkadaşlarınız varsa beraber getirin.. İçki, şarap, rakı, şampanya bol ve istediğiniz kadar.. dedi.

*
* *

Ziyafet çok fazla kalabalık olmuştu; gece pek mutantan pek eğlenceli geçiyordu. İçkiler içiliyor, dondurmalar, pastalar dagılıyor, şampanyalar biri biri arkasına patlayordu.

Davetliler arasına saldırılan bir çok kimseler mütemadiyen Fransız nezaket ve terbiyesinden, Fransız ilminden, edebiyatından, Fransız fazailinden bahsediyorlardı.

Muayen eşhastan mada kimsenin ziyafetin tertibindeki maksat, gayeden malûmatı yoktu.

Buraya gelenlerin çoğu ahbap hatırı, eğlence arzusu ve badava içki maksatı ile gelmişlerdi.

Vakti münasibin geldiğini anlayan fesat müsellesi derhal çizmiş olduğu program ve kurulan plânın tatpikatına geçti.

Kafaları şampanya buharı ile dumanlanan davetlilerin ortasında Türkçe bir ses yükseldi:

— Muhterem beyefendiler!...

Bu ses, arkasında Fransız yüzbaşısı üniforması ile ma'hut (Halit) in sesi idi. Uzun uzadıye Fransa ile Türkler arasında olan yakınlıktan ve Türk-Fransız dosluğundan bahsetti.

Neticede bu ziyafet gecesinin şerefine ve bu dostluğun kuvvet bulmasına medar olmak üzere hazırunu hatıra olacak bir defteri imzalamağa davet etti.

Kafaları dumanlı davetliler bu deftere derhal imzalarını koydular.

İmzadan sonra Şehbender Lütfü ortaya çıktı. O da uzun bir nutuk irat ederek (Fransız muhipleri cemiyeti) için teklifte bulundu.

Hazırun serhoşlukla bunu da kabul ettiler.

Artık maksat hasıl olmuştu, Franşız muhipleri cemiyeti teşekkül etmiş sayılırdı.

İngilizler para, Fransızlar da şampanya kuvveti ile koca İstanbulu paylaşmak için rakabete girişmiş oluyorlardı..

Ertesi günkü fransızca «İstanbul», (Bosfor),

(Renesans), (Jurnal d'Oryan) ve Türkçe (Sabah) gazeteleri o geceki ziyafetin tafsilâtı ile dolu idi.

Azîm ve münevver bir halk kitlesinin bu ziyafet münasebetile Ünyon Fransezde çok mühim bir içtima aktettiklerini ve bir (Fransız muhipleri cemiyeti) esasını kurmak için geniş bir teşkilâtın ana hatlarının tespit edildiğini yazdılar.

Londra matbuatının (İngiliz muhipleri cemiyeti) teşkili hakkındaki neşriyatı nasıl Avrupada telâş ve heyecan uyandırmışsa İstanbul matbuatının (Fransız muhipleri cemiyeti) teşkili hakkındaki neşriyatı da aynı telâş ve endişeyi mucip oldu.

Fakat bu telâş ve endişe Avrupada değil, İstanbulda idi.

Hürriyeti itilâfçılarla Feridi telâş almıştı, çünkü bu cemiyeti kendi aleyhlerinde bir teşekkül addediyorlardı.

İstanbulda olan bütün ittihatçıların Fransanın himayesi altına girerek bir fırıldak çevirmek istediklerini tevehhüm ettiler.

Ortada bütün hürriyeti itilâf mensuplarının dahil bulunduğu bir Cemiyet vardı: İngiliz muhipleri Cemiyeti: Buna dahil olmamak demek fırkaya nev'ima muhalefet etmek demekti. Bir de ayrı Cemiyet teşkili ise, bu muhalefeti daha bariz meydana çıkarmakta idi.

Hürriyeti itilâfçılara muhalefet!.. Bunu ittihatçılardan başka kim yapa bilirdi?

Hemen İngilizlere müracaat ettiler:

— Size her istediğinizi yapın, dedik., âtıl kaldınız ve işte bakın ittihatçılar başımıza ne iş çıkardılar..

Dediler, (Fransız muhipleri) cemiyetinin teşkil edilmekte olduğunu haber alan İngilizlerin de etekleri tutuşmuştu.

Fakat onların telâşı işin içinde ittihatçı parmağı sezdiklerinden veya aradıklarından değildi.

Bu teşkilât doğrudan doğruya ingiliz siyaseti aleyhine bir teşkilâttı.

İngiliz plânına karşı Fransızlar aynı plânla mukabele ediyorlardı.

20

İngilizleri telaş aldı...

İngiliz istihbarat me'murları derhâl harekete geldiler. Bu işin içyüzünü zâhire çıkarmak için İngiliz istihbarat islerinde müstahtem (Niko) isminde bir rum tavzif edildi.

İngiliz istihbaratı bu herife çok emniyet gösteriyordu. O ana kadar türkler aleyhinde

yalan, yanlış yüzlerce haber getirmek suretiyle itimat kazanan bu palikarya çok kurnaz bir rumdu.

Hemen her gün Galata meyhanelerinin kirli masaları üzerinde yazdığı jurnallarla bir çok Türk vatansevenlerini İngiliz mazalimine, işkencelerine hedef etmekle zevk bulurdu.

İngilizler ise onun bu faaliyetini hakikî zannederek ellerine çok kuvvetli çok mahir bir casus düştüğüne seviniyorlardı.

Bu itimat ve emniyetin sevki iledir ki bu mühim işi Nikoya havale ettiler.

Mesele nazikti. Öyle her vakit olduğu gibi meyhane masasının başına geçip uydurma bir jurnal ile işin içinden çıkmak ihtimali yoktu.

Öteye baş vurdu. Beriye baş vurdu. Hiç bir malûmat elde edemedi. Daha doğrusu elde ettiği malûmat her kesin bildiği, gazetelerin yazdığı malûmattan ibaretti.

Halbuki İngiliz istihbarat idaresi bu ayağa düşen sözlerin içyüzünü, (Fransız muhipleri cemiyeti) teşkilindeki maksadın neden ibaret olduğunu anlamak istiyordu.

Tahkikata çıktığından bir hafta sonra..

Niko.. Galatada Bahriye birahanesinde oturmuş, rakı karafasının karşısında mütemadiyen düşünüyordu.

Birahane kalabalıktı. Dolu olan bütün masalardan müşterilerin sesleri bir birine karışa-

rak boğuk bir gulgule halinde ispirto, zeytinyağı ve sirke kokan bu muhitin havası içinde yayılıyordu.

Nikonun yanındaki masada üç kişi, üç türk, kafaları dumanlı, konuşuyorlardı. Teati ettikleri sözler arasında (İngiliz), (Fransız) kelimelerinin telaffuz edildiğini işiden Niko kulak kabarttı ve şu muhavereyi dinledi.

— Fransızlar, ingilizlere karşı bir Cemiyet yapmışlar.

— Gazetelerde okudum. Fakat ingilizlerin siyaseti ile başa çıkamazlar.

— İster çıksın ister çıkmasın bir birlerini yiyerek bizi rahat bıraksınlar da...

Bu muhavere Nikonun serhoş dımağında bir şimşek gibi çaktı.

Aradığını bulmuştu. İşittiği bir kaç kelime ona uyduracağı raporun ana hatlarını telkin etmişti.

Derhal hokka, kâat, kalem istedi. Sevinçten üst üste yuvarladığı rakılar arasında ve meze yağları ile kirli masanın üstünde raporunu yazdı. Rum palikaryasının para koparmak hırsı ve serhoşlukla sonu nereye varacağını düşünmeden yazdığı bu rapor, münderecatı itibarı ile çok mühimdi ve rum palikaryasının hayatına mal olacaktı.

Çünkü Niko bu raporunda itilâf devletleri

arasına tefrika sokuyor, Fransızları İngilizlere jurnal ediyordu.

Bahriye meyhanesinin masa başında yumurtlanan bu rapor İstanbuldaki fransız ricalinden bir kısmını ingilizler aleyhinde mesai ve bu maksat için Türk hükûmeti ile el altından itilâf çarelerine baş vurmakla ittiham ediyordu.

Nikonun verdiği bu rapor bütün İngiliz mahafili siyasiyesini hem hayret hem de telâşa düşürdü.

Fransızlar demek İstanbulda sade cemiyet teşkil etmekle kalmıyorlar, el altından müttefikleri olan İngilizler aleyhinde tertibat ta alıyorlardı. Nikonun verdiği raporun doğru olup olmadığını düşünmediler bile.

Ortada bir hakikat, bir vak'a vardı: Ünyon Fransezdeki içtima.

Buluttan nem kapan İngiliz siyaseti, korktuğu, düşündüğü, zan ve tevehhüm ettiği şekilde rapor alınca bunu derhâl doğru olarak kabulde tereddüt etmedi.

İstanbulda İngiliz mümessili resmen Fransız mümessilinden izahat istedi. Her iki taraf Fransa ve İngiltereye malûmat verdiler.

Paris ve Londra arasında nezaket hududunu geçen telgraflar teati ediliyordu.

Londra ve Paris matbuatı, izamettikleri bu mesele etrafında her gün ve mütekabilen çok şiddetli makaleler neşrediyorlardı.

Bütün bunlar hep meyhane masası başında uydurulan bir rapor yüzünden oluyordu.

Rum palikaryasının jurnalı işte böyle ve çok büyük hadiseler doğuracak bir vaziyet ihdas etmişti.

Fransızlar böyle bir maksat takip etmediklerine dair İngilizlere resmî te'minat verdiler.

Fakat İngilizler bu te'minata inanamıyorlar ve (Niko) nun raporuna bel bağlayorlardı.

Nihayet İngilizlerin musırrane talep ve müracaatları üzerine, İstanbuldaki İngiliz ve Fransız istihbarat rüesası tarafından bu raporun doğruluğunun müştereken tetkikine karar verildi.

Tarafeyn rüesası tetkikata başladılar. Raporda mevzu bahs hadiseler ayrı ayrı tetkik edildi. Alâkadar gösterilen eşhas isticvap olundu.

Nihayet raporun uydurma ve sırf para koparmak maksatı ile tertip edildiği anlaşıldı.

İngilizler, bu netice karşısında mahçup bir mevkie düştüler.

Niko harbiye mektebi binasındaki İngiliz divanı harbine verildi ve süratle muhakemesi talep olundu. İngilizler o zaman İstanbulda (Oryent Niyuz) namı ile İngilizce bir gazete çıkarıyorlardı.

Bu gazete müteaddit makalelerle İngiliz-Fransız doştluğunu teyit ederek ara yerdeki sui tefehhümün izalesine çalıştı.

Harbiye mektebindeki İngiliz divanı harbı Niko hakkındaki hükmünü vermişti: İdam!

Niko... kurşuna dizilecekti.

Ancak bu idam keyfiyetinin sairlerine müessir bir ibret olması lâzımdı. Bunun için istihbarat işlerinde müstahtem nakadar eşhas varsa İngiliz baş kumandanının emri ile Harbiye mektebi bahçesinde toplandılar.

Bütün İngiliz karargâh heyeti, divanı harp azası, baş kumandan da dahil olmak üzre hepsi mevcuttu.

Askeri bir kıt'a muhafazasında Niko getirildi.

Ayakta duracak hali yoktu.

Bir zabit ortaya çıktı. İstihbarat işlerinde müstahtem olanlara hitaben İngilizce kısa bir hitabede bulundu ve sonra iki büyük devleti bir birine düşüren Niko bir manga askerine yaylım ateşi ile yere serildi.

21

İstihbarat teşkilatı

İşgal facıaları tarihini iki kısma ayırmak icap eder.

Facıalar... ve bu facıaları yapanlar.

Yapanlar ma'lum... işgal ordusu deyeceksiniz. Fakat hayır... İşgal facialarını yapan yalnız itilâf devletlerinin esir İstanbul üzerine saldırdıkları sürüleri değildir. Türk vatanının sinesinde yetişmiş ve o devirde Türk hükûmetini temsil sureti ile boy göştermiş hâin ve rezil simalar da İstanbul halkına işgal kuvvetleri ile beraber ne elim facialar yaşatmıştır!

Bunları facialar tafsilâtına girmeden öğrenmek icap eder. Gözünüzün önünde birer birer resmi geçit yapacak bütün rezalet sahneleri üzerine perdeyi açmazdan evel rol sahiplerinin hüviyetlerini tetkik edelim.

İngiliz ve Fransız istihbarat ve zabite teşkilâtı, iç yüzleri ve bunları idare eden eller..

Ferit ve yaranı ve memleket içinde ihanet teşkilâtının esrarı..

Hasan Tahsin mel'ununun idare ettiği İstanbul Polis teşkilâtı başında Şereflerin, Kemallerin rolleri..

Bunları bilmek, öğrenmek ve ancak bundan sonra facia vak'alarına geçmek lâzımdır.

Muhterem kari'lerim, İstanbul halkının başına nasıl çorap örüldüğünü, bu yerli ve yabancı fesat teşkilâtının iç yüzünü yazarken ibretle okuyacaklardır.

Mütareke ve işgal devirlerinde İngilizlerin en müthiş teşkilâtı «İstihbarat» daireleri idi.

Bin bir türlü entirika çevrilen bu dairede her miletten yüzlerce sefil insan çalışırdı.

Bu fesat ve cinayet yuvasında türk namını taşıyan ancak bir kaç habisten başka kimse yoktu.

Bunlar da bugün 150 lik kara liste meyanında vatan haricine defedilmiş, bir kısmı ise İstanbulun millet idaresine geçmesi sırasında kendi kendilerine kaçmışlardı.

İngilizlerin öteden beri bir siyaseti vardır:

Her hangi bir memlekete girdiler mi, derhal entrika ve hafiye teşkilâtı vücuda getirmek ve bu uğurda ne kadar fazla olsa yine para sarfından çekinmemek.

İşte bu ezelî İngiliz dalavere siyaseti İstanbul için de tatbik olundu. İngilizler İstanbul teşkilâtı için pek büyük fedakârlıklar yapmağa hazırlanmışlardı. Fakat buna hiç lüzum görmediler.

İngiliz istihbarat idaresi erkânından biri İstanbuldaki İngiliz işgalinden bahseden hatıratında diyor ki:

— « ... İstanbula girerken (Entelicens Servis) bize üç milyon Türk liralık tahsisat vermişti. Biz bu parayı az gördük.. (Temamiyle sarfedildikten sonra yine tahsisat verileceği) cevabını aldık. Lâkin işgal devam ettiği müddetce az gördüğümüz bu paranın ancak yarısını

sarfedebilmiştik. O da, fazla fazla sarfettiğimiz halde...

İstanbulda istihbarat için para sarfına hacet kalmıyordu. Çünkü İstanbulun Rumları, kendiliklerinde ve fahrî olarak hafiyelik ediyorlardı. Biz, istihbarat işlerinde kullanacak adam aramıyorduk...

Onlar bize kendiliğinden müracaat ediyorlardı. İlk önce hayret ettik.. Çünkü bunların arasında Türk ismini taşıyan üç dört müslüman da vardı. Bunlara itimat edemedik. Mukabil bir teşkilâtın aramıza sokmak istediği casuslar zannettik. Meğerse aldanmışız. Bilâhara bize hizmet teklif edenlerin can ve gönülden çalışmak istediklerini anladık... »

22

Benet

Mütareke rezaletlerini ve işgal facialarını yazarken kalem, bir isim üzerinde bit az fazla duruyor.. Bu isim, İngiliz istihbarat teşkilâtını idare eden, bu mel'un ve meş'um idare başında bulunmuş olan (Benet) in ismidir.

Geçmiş günlerin acı hatıraları içinde gözü-

müzü kapattığımız zaman bu herifin iğrenç hayalinin dimağımızda canlanmaması kabil değil.

Bu herif, idaresi başında bulunduğu istihbarat teşkilâtının aç ve kudurmuş sürülerini İstanbul halkının üstüne saldırmakla kanmamış, bizzat kendisi de sırf menfaatı, hırsı ve rezil emelleri için şehrin namuslu muhitine felâket baykuşu gibi kanat açarak çökmüştür. Rütbesi yüzbaşı.. kendi genç ve tüysüz bir oğlan gibi yakışıklı.. Türkçe bilir. Bir kaç ecnebi lisanına vakıf... ahlâk züyürdü.. entrikacı, şöhret, şehvet ve servet düşkünü bir rezil..

İşte İngilizlerin İstanbulda, İstanbulun Türk halkı üzerine musallat ettikleri belanın kısaca tasviri..

Benet İstanbulda pek çok macera yaşamış, pek çok Türk canı yakmış ve pek çok evler, ocaklar söndürmüştür. Ancak, o, bunları istihbarat idaresi nam ve hisabına değil, kendi şahsî menfaatı için yapmıştır.

Benet, kendisinin, kendi menfaat ve nefsinin alâkadar olmadığı her hangi bir işte fazla faalîyet, fevkalâde mevcudiyet göstermeyecek kadar cebin bir herifti.

İstihbarata taalluk eden işleri vazife itibarı ile telefon başında hal ederdi.

Fakat kendine temas eden bir nokta oldu mu derhâl paçaları sıvar, vazife, namuş, şeref, izzeti nefis, haysiyet.. hepsini unutur, hisapla-

dığı vurgunu vurmak için aklın kabul edemiyeceği ahlâksızlık uçurumlarına sukut ederdi.

Derdi gücü para ve kadın olan (Benet) in hayatı baştan başa bir çirkefliktir. En ufak bir deşme bütün iğrençlikleri meydana çıkartmağa kâfidir.

(Benet) in hüviyetini tetkik ederken onda bir birinden ayrı üç şahsîyet görürüz, yâni bu İngiliz yüzbaşısı üç yüzlü bir serseridir.

Arkasındaki üniforma onun bir zabit... bir yüzbaşı olduğunu gösteriyor. İngiliz ordusundaki maceralarının rezalet ve maskaralıklarla dolu olduğunu işittik. Bu hayatını tetkik edecek değiliz. Yalnız bir noktayı işaret edeceğiz...

İstanbulda, gayri tabiî iptilâ hırsı ile maruf bir İngiliz ceneralı vardı: Ceneral Dits.

Bu gayri tabii iptilâ düşkünü ceneralin de hiç yanından, dizi dibinden ayırmadığı, genç, yakışıklı tüysüz bir yaveri mevcuttu: Yüzbaşı Benet.

Bunun ne demek olduğunu okuyucularımın anlayış kabiliyetlerine bırakarak ikinci noktaya geçiyorum.

Benet, (Entelicens servis) in emek sarfederek yetiştirdiği bir casustu. Bu husus için lâzım gelen şeylerin hepsi de onda vardı. Türkceye de vakıf olması onu derhâl istihbarat idaresinin başına geçirtmişti.

Babıali, polis, siyasî fırkalar, ve hatta sa-

ray hep (Benet) in emri altında imiş gibi hareket ederdi.

Meclisi vükelâ müzakeratına kadar karışan ve her işi kendi plânı ve daha doğrusu İngiltere hisabına çeviren casus Benet, burnunu nelere sokmamış, ne dalavereli işlere girişmemiştir. İbret almak üzere biz bunlardan yalnız bir tekini, Benetin oynadığı siyasî rollardan, yalnız bir tanesini yazacağız. Sonra da bu herifin diğer hüviyetinin teşrihine, başka bir macerasını nakle geçeceğiz.

*
* *

Bir gün oğleden sonra Babıaliden içeri çok homurtulu açık bir otomobil girdi. Mermer merdivenlerin önünde durdu.

Otomobilden genç ve fiyakalı bir İngiliz zabiti atladı. Bu yüzbaşı Benetti.

Yanında da uzun boylu cılız bir herif vardı.

Babasının evine girer gibi merdivenleri çıktılar.

Doğruca Feridin odasına alışkın adımlarla yürüdüler.

Ferit, meclisi vükelâda idi.

İngiliz casusunun karşısında yerlere kadar eğilen arnavut odacı:

— Bir az salonda istirahat buyurunuz. Meclisin hitamına az kaldı.. dedi.

Fakat Benet hemen kaşlarını çatmıştı:

— Bekleyemem... Hemen şimdi haber ver. Meclisi filân bıraksın ve gelsin.

Emrini verdi. Sonra yanındaki uzun boylu adamla bekleme salonuna değil, fakat Feridin odasına lâübali bir tavurla girdi.

(Benet) in:

— Git çabuk çağır.. Bekleyemem..

Dediği adam o zaman İstanbul hükûmetinin reisi, Türk halkının mukadderatını eline teslim etmiş olduğu sadrazam Ferit... di..

Yalnız bu hareketi bile (Benet) in ne derece nüfuz sahibi olduğunu ve Feridin bu herifin elinde ne suretle bir baziçeden ibaret bulunduğunu ispata kâfidir.

Arnavut odacı etekleri zil çala çala doğruca vükelânın içtima salonuna koştu.

Beş dakika sonra Ferit, siyah gözlükleri ile bir baykuş gibi içtimaı filân terketmiş, İngiliz yüzbaşısı (Benet) in emrine itaata koşmuştu.

Feritle, Benet ne konuştular.. Neler müzakere ettiler. Bunu yazmak kehanetfuruşluk olur.

Ancak, (Benet) in, yanındaki ince uzun zatla ve güler bir yüzle Babıaliyi terkettiği görüldü.

Anlaşılan İngiliz casusunun işi yolunda gitmişti.

Benet çıktıktan sonra Ferit hemen telefona sarıldı ve defteri hakani nazırı Refik beyi alelâcele yanına çağırdı.

Refik bey Vahdettinin küçükten yetiştir-

mesi ve merhum gazi Etem paşanın damadı idi. Elyevm (150) lik listeye dahildir. Vahdettinin yegâne itimat ettiği, onun fikrinden dışarı çıkmadığı bu adamın böyle alelâcele sadrazamın nezdine çağırılması ve bilhassa bu davetin İngiliz (Benet) in gitmesinden sonra olması ortada mühim bir fırıldağın çevrildiğine delildi.

Aceba ne oluyordu? ve yahut ne olacaktı?

Refik ve Ferit baş başa verdiler. İki saat kadar görüştüler.

Sonra ikisi beraber sadaret otomobili ile Yıldıza seğirttiler.

O gün akşam yemeğini sarayda Vahdettinle beraber yediler.

Bir taraftan da yıldız ile bâzı şehzade ve sultan sarayları arasında telefonlar işliyor, ve bir takım Hanedan azasi davet ediliyordu.

Şaziye Sultanın otomobil ile ve telâş içinde saraya koştuğu görülüyor, Apdulhamit veresesinin etekleri tutuşuyordu.

Her halde (Benet) in parmağı ile döndüğüne şüphe olmayan bu saray telaşında ve bu geceki içtima da çok esrarengiz bir renk mevcuttu.

Aynı gece Beyoğlunda İngiltere sefaretanesinde ceneral Dits, Harington, istihbarat erkânı (Benet), (Dikson), (Tomson) ve daha bir kaç sivil İngiliz, aralarında Feridin yanına gö-

türüldüğünü gördüğümüz ince ve uzun herif olduğu halde masa başında şampanyaları yuvarlıyorlar ve belli ki bir âlem yapıyorlardı.

İnce ve uzun herifin hüviyetini fazla gizlemeden okuyucularımıza haber verelim.

Bu zat, Londradan sureti mahsusuda İstanbula gelmiş olan (Englişe Petrolyum) İngiliz petrol şirketinin mümessilidir.

Ve bu gece burada İngiltere sefaretanesinde İngiliz kumandaları ile âlem yapması, o gün (Benet) le beraber Feridin nezdindeki teşebbüslerinin ümit verici bir şekil alması şerefine dir.

Bir ucu Sarayda, diğer ucu İngiltere sefaretanesinde dönen ve çok mühim olduğu muhakkak fırıldağın çevirici başısı olan (Benet) muvaffakıyetinden emin, bol bol içtiği şampanyalarla serhoş olmuş... sabaha karşı iki İngiliz askerinin yardımı ile otomobiline yükletilerek evine gönderilmişti.

(Benet) in muvaffak olduğunu ümit ettiği bu işten sevinmekte hakkı vardı.

Çünkü nüfuzu, şeytanatı ile Feridi elde etmiş ve mahirane surette bu çok ehemmiyetli meseleyi İngiltere lehine hal etmişti.

Hal etmişti diyoruz, çünkü gece sabaha kadar süren Saray müzakeratı temamen bu mel'un herifin arzusu veçhile hitam bulmuştu.

Bu mühim mesele, memleketin aleyhine ve

İngilizlerin lehine neticelenen bu esrarengiz fırıldak ne mi idi?

Musul petrol kuyuları!..

İşte casus (Benet) in Babıalide Ferit ve Feridin de Refik beyle beraber sarayda Vahdettin nezdinde çevirdikleri fırıldak bu mesele etrafında dönmüştür.

Musulda oldukça geniş bir arazi üzerinde bir çok petrol kuyuları vardı.

Fi zamanına bu kuyuların bulunduğu arazı Musul halkı ve kabileleri arasında bir takım münazaalara sebep olduğundan, bunların bir kısmı Apdulhamit tarafından saray namına alınmış, daha doğrusu cebren tasarruf edilmişti.

Hamit tahttan endirildiği zaman ise bir çok emvali gibi bu petrol arazisi hisseleri de Hazineye verildi.

Vaktaki Hamit öldü, varisleri ortaya çıktı. Babalarının mirasını istediler. Bunlar, İngilizlerin teşviki ile, Hazineye intikal etmiş Musul hisselerini de talep ettiler.

Hamidin varisleri hisselerini ingilizlere satmak ve bu suretle havadan paraya konmak isteyorlardı.

Fakat araya giren harpler, siyasi hadiseler bu davanın matlup netice vermesine mani oldu.

Vaktaki mütareke sureti ile İngilizler İstanbula geldiler ve İstanbul hükûmetini her istediklerini yaptıracak bir hale soktular, işte

bu vaziyette Musul işinin halli zaman ve fırsatını kaçırmak istemediler. Mesele mühim olduğu kadar nazikti de!

Umumî harp neticesi olarak Musul İngiliz işgalı altında idi.

Petrol kuyuları İngilizler tarafından işletiliyor, ve bu kuyuların bulunduğu arazi sahipleri birer birer igfal edilerek hisseleri elinden alınıyordu.

Kala kala Apdülhamidin varisleri kaldı.

İşte bunları da kandırmak ve İstanbul hükûmeti ile uyuşarak millete intikal etmiş bu servet menbaın bin türlü desiselerle elde etmek istediler. Bu maksat için İstanbula gönderilen (Englişe Petroleum) mümessili de fırıldak çevirmekte usta olan casus Benet ile el ele verdi.

Para su gibi akıtılacak, kandırılabilecekler kandırılacak, fakat Musul petrolları İngilizlerin olacak.

Ayrı ayrı müracaat ettikleri Hamit veresesi.

— Mal bizim değil ki satalım, onu kurtarın, sizin olsun... dediler. İngilizler de şu cevabı verdiler:

— Zarar yok.. Sizin olsun, olmasın. Siz bize satın. Parayı alın.. Üst tarafına karışmayın. Eğer alamazsak biz zarar etmiş oluruz..

Bu fena bir teklif değildi. Başta Ferit ve

parasızlık içinde kalan Vahdettin olmak üzere herkesin de parmağı bala bulanacaktı.

Alâkadarların müzakereleri neticesi (Benet) in çevirdiği fırıldak sayesinde, bu mühim mesele bir gece içinde halledilivердi.

Musuldaki milletin hissesi ehemmiyetsiz bir para mukabilinde İngilizlerin eline geçti. Misal olmak üzre, Şaziye sultanın hissesinin 10.000 liraya satıldığını söylemek kâfidir.

Şimdi siz diyeceksiniz ki millet hakkını aramadı mı. Kimin malını kimden satın aldılar? Hakkınız var.

İngiliz siyaseti çürük tahtaya basmaz ve yapacağı işte muvaffak olmak için mel'un plânlarını çok mahirane kurar.

Herifler petrol hisselerini satın aldıktan sonra bunların ellerinde çıkmaması için dalavere düşündüler. Hamit veresesinin bizde olduğu gibi Rumelinde de arazi ve emlâki vardı. Harp neticesi Yunanistanın eline geçen bu yerlerde Yunan hükûmeti bu arazi ve emlâki kendi hesabına zaptetmişti. Çünkü bunlar şahsa değil, Türk hükûmetine aitti.

İngilizler sırf petrol kuyuları hatırı için Yunanlıları teşvik ettiler ve yahut kandırdılar.

Bu araziyi (Şahsa mahsus hukuk) şekline sokarak Hamit veresesine iade ettirdiler. Niçin biliyor musunuz?

Müzakere masası başında Yunanlıların bu

haraketini bize misal göstermek için... ve böylece bu mesele siyasi bir mesele şeklinde İngiliz fırıldağının çarkları arasında kaynadı gitti.

İşte (Benet) in casus hüviyetinin gördüğü mel'un işler arasında ve memleket zararına döndürdüğü melanet plânları içinde en kabarık olanlarından biri de bu vak'adır.

23

İngilizce Dersanesi

(Benet) in üçüncü hüviyetine... yâni bu rezil herifin en canlı ve en iğrenç mevcudiyetine geçiyorum: Benet... sefih!. hem de nasıl sefih... Tam manası ile, sefahet deryasının bütün çirkeflikleri içinde yüzen bir sefih...

Kadın hırsı, şehvet iptilâsı bu herife İstanbulda ne kepazelikler yaptırmadı. Ve onun bu inhimakini bilen bir takım vatansızlar sırf göze girmek ve ingiliz lirası hatırı için ne maskaralıklara sürüklenmedi...

Bunları şimdi hatırlamak ve hatırlatmakla çok acı duyuyorum.

Maalesef vicdansız ve vatansızların kara ve iğrenç isimlerini ihtiva eden 150 lik listenin

çerçevesinin darlığı, mütareke ve işgal facıasında rol almış bâzılarının el'an içimizde, bizim teneffüs ettiğimiz temiz Türk havasını teneffüs etmelerini mümkün kılmıştır. Bunlar, bu gibiler emin olsunlar ki, siyasetin müsaade süngeri hic bir vakit gerek vatana ve gerekse haysiyetlerine bizzat sürmüş oldukları lekeleri silemez.

Bu meşs'um devrin acıları içinde yaşamış bir çok vatan sevenler İngiliz istihbarat şefi yüzbaşı (Benet) in kadın simsarlığını yapan ve (E...), (S...) bey, (L...) efendi isimleri altında gizlenen şahsiyetleri pek güzel tanır ve anlarlar.

Bu. ve bunlar gibi akalliyet unsurlarına mensup reziller (Benet) in elinde yegâne zevk, eğlence ve sefahat vasıtası idiler.

Benet İstanbula gelirken hayvanî ihtiras ile titreyen benliğini yalnız bir tek emel sarsmıştı:

İstanbula geliyordu...

Burada bin bir gece masallarında olduğu gibi şarkın efsanevî şehvet hayatını yaşayacaktı.

Saray!.. Harem!.. Bogaziçi!.. Mehtap sefaları!..

Uydurma masallarda okuduğu bu âlemleri İstanbula gelince arayan ve bulamayan Benet, sukutu hayale uğramadı değil!

Fakat etrafına toplanan rezil, ahlâksız mahluklar onun bu sukutu hayalini çabuk izale ettiler.

Benet bunların sayesinde hakikaten bin bir

gece masallarını andıran çünbüş sahneleri kahramanı olarak sefih bir ömür sürdü.

İstihbarat işinden aldığı ve bir az sonra göreceğimiz veçhile hırsızlıktan ele geçirdiği mebaliği hep bu uğurda sarftan çekinmedi.

O, kadın, Türk kadını, şark kadını için tutuşuyordu. İlk günler rum ve ermeni muhabbet dellalları, inanılmaz bir hakikattır, Kemer altı yosmalarına varıncaya kadar en müptezel kadınları bu herife (Saraydan sizin için kaçırılan cariye) diye yutturdular.

Fakat herif pek az sonra bunun farkına vardı.

İşte bu sıradadır ki imdadına (E...), (S...), (L...) lar yetiştiler.

Bu herifler bir çok mahafilde olan tanıdıklarına nüfuz etmek sureti ile mel'un ingilizin sefil arzularına vasıta oldular.

Hatta o kadar ki... işe evvelâ kendi aile efradından, kendi yakınlarından başladılar.

Nakadar iğrenç ve insanın havsalasının almayacağı bir faciai ahlâkiyedir ve maalesef ki hakikattır.

*
* *

Beyoğlunda.. Taksim meydanından Alman sefaretanesine giderken, hemen sefaretanenin yanında çukurca bir mahalle vardır. Caddeden

bu mahallenin alçak olan sokağına merdivenli bir yoldan inilir.

Bu yoldan indiniz mi, önünüze çıkan evlerden birinin üzerinde o zaman gözünüze şöyle bir levha çarpardı: İngilizce dersanesi.

Bu dersanenin kapısından her gün sayısı belli olmayacak kadar genç ve hatta kibar kızların girdikleri görülürdü.

(Benet) in gece gündüz bu evden dışarı çıkmadığını söylersek bunun ne demek olduğunu anlamak kolaylaşır.

Muhterem okuyucularımın beni affetmelerini rica ederim. Çünkü bu İngiliz casusunun çok iğrenç, çok feci ve tüyler ürpertici, en soğuk kanlı insanın bile isyana sevkedici vahşetlerinden bahsetmeğe kalemim varmıyor.

Mesele haddı zatında iğrenç olduğu kadar yalnız nezahet değil, insanlık hududunun da haricindedir.

(İngilizce dersanesi) nden ve bu dersane bozuntusunun iğrençliklerinden bahsederken bir ciheti söylemeden geçemeyeceğim.

Demiştik ki E... S... beyler ve L... efendi, Benete zevk simsarlığı yaparken gerek nüfuz ve gerekse mevki ve memuriyetlerinin verdiği geniş salahiyetle bir çok mahafil ile temasa geçerler ve genç kızları Taksimdeki batakhaneye sürüklerler. İşte böyle ve bu suretle buraya getirilen kızlar arasında Ferit hükûmeti

ve hürriyeti itilâf fırkası erkânının kızları, kadınları, mensupları da bulunurdu.

Batakhanenin iğrenç eşiğinden içeri girerek burada iffet ve haysiyetlerini bırakan bu kadınların başka bir vazifeleri de vardır: Casusluk..

Evet.. Benet.. bir taşla iki kuş vurmak için bir taraftan vatan hainlerinin kızları, karıları ile eğlenirken diğer taraftan onlara ayda yüz elli lira maaş mukabilinde casusluk ettirirdi.

Bu kadınlar, ikametgâhları muhitinde, mel'un vazifelerini gizleyerek komşuları, tanıdıkları, ahbapları ile temasa gelirler, ağız ararlar ve duyduklarını, işittiklerini yemeden içmeden hemen (Benet) e yetiştirirlerdi.

Babaları, kocaları, âbeyleri bir taraftan hükûmet başında bin türlü ihanetlerle vatana darbalar vururlarken kızları, kızkardaşları, karıları da onlardan aşağı kalmamak için alçaklık yarışına girisirlerdi.

İşte memleketten kovduğumuz yedigârların soylu soplu ihanetlerle işgal esnasında oynadıkları acı rollar...

(Benet) in İngiliz istihbarat teşkilâtına ithal ederek kullandığı ve Türk muhitlerine sokmağa muvaffak olduğu casuslar, sadece yazdığım gibi, hainlerin elebaşılarının karılı kızlı, çoluklu çocuklu soylu soplu efradından ibaret değildi. Hükûmetin başına geçen bu herifler hemen he-

men bütün idare şubelerini de kendileri gibi vatansız ve rezil mahlûklarla doldurmuşlardı.

Göğüsleri sırma ve paşa unvanlı bir sürü erazilin cazibesine kapıldıkları İngiliz lirası pek tabiîdir ki, ikinci, üçüncü derecedeki memurları daha fazla teshir ederdi.

Ceplerinde para, kafalarında akıl ve kalplerinde vatan duygusu olmayan bu açlar ve baldırı çıplaklar sokak sürterken yakalanmış, iktidar mevkiine getirilmişlerdi.

Böyle olunca bütün düşünceleri tabiî kahrolasıca nefislerine münhasırdı.

İşte (Benet) idare şûbelerinde ve bu haleti ruhiyede olan heriflerden çok istifade etti. Bu teşkilât sayesinde de İstanbulda ve resmî dairelerde olan en ufak hadiselerden bile malûmat alıyordu.

Denebilir ki, hükûmet muamelâtı bu Benet herifinin avucu içinde idi. Hariciyede (H...) bey, Dahiliye kalemi mahsusunda (M...) bey, Sadaret dairesinde (E...) ve postada (A...) beyler bilhassa mühim ihanet ve casusluklarda bulunmuşlardır. Bunların da ayrıca kendi maiyetlerinde ve ğene İngiliz Benet hisabına işleyen serseriler de mevcuttu.

İsimlerinin yalnız ilk harflerini kaydettiğim bu vatansızlardan yalnız birinin (Benet) den ayda yedi yüz Türk lirası ihanet ücreti aldığını işitmiştim. Bu adamın akıbeti ne oldu

tahmin edersiniz? Hainane harekâtının cezasını tecennün etmek suretiyle buldu ve bir çok azaplardan sonra şuursuz bir halde ölüp gitti.

İngiliz (Benet) in askerlik, sefahet ve casusluk hayatının iğrenç şafahatını yazdıktan sonra şimdi de bu herifin hırsızlığına geçiyorum.

24

Benet... Hırsız!

Benet... hırsız.. evet hem de yaman bir hırsızdı.

Sefih hayatını idame için istihbarat işlerinden aldığı para yetişmiyor, Türk zenginlerini Kroker, Arapyan, Boştancı zındanlarında işgence ederek soyduğu kâfi gelmiyor, mütemadiyen zekâsını işleterek vurğun vuracak yer arayordu. Nehayet bunu da buldu. (Benet) in hırsızlık iptilâsı o kadar şiddetli idi ki bu sefer vurğun vurmak için gözüne kestirdiği şey bunu pek güzel ispat eder.

İngiliz casusu İngiltereyi kafese koyacak, Benet İngiliz hükûmetinin kasasını bir dalavere ile soyacaktı.

Bakınız nasıl...?

Türk harbiyesinde okumuş genç bir arnavut: Tahsin!. İhtiras. amma nasıl, her türlüsü peşinde koşan serseri ruhlu ve haysiyetsiz, şerefsiz bir genç olan bu arnavut Tahsin istihbarat teşkilâtında kendine bir mel'anet yuvası bulmuştu.

Aydan aya aldığı aylıkla bin bir fesat çeviren bu herif, az zaman içinde Benet'in nazarı dikkatını celbetti.

İngiliz casusu, arnavut Tahsinde tam istediği gibi kendi hüviyetine yakın bir kafa dengi bulmuştu.

Tahsin ise (Benet) in hususî ve sefil işlerine vasıta olarak kendini gösterirken, bu suretle ihtiras ateşini söndürecek, tatmin edecek bir kapıya baş vurduguna memnundu.

İki kafadar, baş başa verdiler ve göreceğimiz veçhile biri İstanbulda Polis mudürü oldu, diğeri de kendi mensup olduğu milleti, İngiliz kükûmetini kafese koydu...

Bir akşam Tahsin, her zamanki gibi uydurma bir raporla bir Türk canı yakmak, bir Türk ocağı söndürmek için İngiliz istihbarat dairesine girdi.

Melanet vazifesini görecek, sonra da kim bilir hangi rezil muhitlerde gayrı tabiî iptilasını teskin edici vasıtalar peşinde koşacaktı.

— Seni kapiten (Benet) görmek istiyor.... dediler.

Korktu. Yoksa yolmu vereceklerdi?

Bin bir ümitle kapılandığı bu fesat yuvasından kovulacak mı idi?

(Benet) in yanına bu korkular içinde çıktı.

İngiliz istihbarat şefi, pek güzel tanıdığı muhatabını ihtiras dolu kurnaz bir bakışla süzdükten sonra:

— Tahsin... dedi. Bu akşam seninle beraber mühim bir mesele müzakere edeceğiz.... Saat dokuzda buraya gel.. Beraber çıkarız.

Tahsin geniş bir nefes aldı. Aynı zamanda da sevinçten ağzı kulaklarına varıyordu. Nasıl varmasın... Benet gibi istihbaratın en kuvetli... En mühim bir rüknü kendisini çok mühim bir meselede mahremi yapıyordu...

Saat dokuzda Benet ve Tahsin buluştular. Doğruca Taksimdeki mahut batakhaneye gittiler. Burada, saatlarca konuştular... Müzakere ettiler, Ne konuştular? Ne görüştüler.. Bunu bize bilahareki hadisat gösterdi.

Bu müzakerenin ertesi günü Kalkandelenli arnavut Tahsin İstanbul polis müdürü olmuş ve (Benet) de İngiliz hükûmetini tam elli bin lira kafese koymuştu, bakınız nasıl?..

Tahsin istihbarat teşkilâtına nasil çattı.... Evelâ kısaca bunu söyleyelim. Çünkü işin iç yüzü ile alâkadardır.

İstihbarat teşkilâtında yalnız Rumlar, Ermeniler yoktu. Bir çok da Arnavutlar da çalışıyordu.

(İngiliz polis muavini) ismini taşıyan bu arnavutlar hep Tahsin tarafından, kendi gibi karanlık ruhlu habisler meyanından seçilmişti. İşte Tahsinin ilk ihanet vazifesi buradan başlar. İngilizler bu herifi İstanbuldaki arnavutlar üzerinde nüfuz sahibi zannetmekte idiler. Çünkü Tahsin büyük bir kurnazlıkla kendini böyle tanitmıştı.

O sırada İngilterenin Arnavutluk üzerinde bazı ihtirasları vardı. Arnavutluk tacı adeta devletler arasında münazaalı bir askıya konulmuştu. Buraya Fransızlar, İtalyanlar, İngilizler ayrı ayrı ve kendilerine mensup bir kıral... bir Prens tayin etmek isteyorlardı.

İngilizler evelâ İngiltere kıralı hanedanından bir Prens namizet göstermek için çalıştılar. Fakat ileri gidemediler, İtalyanların muhalefeti ile karşılaştılar. Bundan ümitlerini kesince başka bir kurnazlık düşündüler. Müslüman arnavutların taassubundan Aptülhamide olan merbutiyetlerinden istifade edeceklerdi. Nasıl mı?

Hamidin oğlu (Burhanettin) i arnavutluk tahtına namizet göştermek ve bunun için çalışmak suretiyle! İşi Benet üzerine aldı. İstaubul arnavutlarından Burhanettin lehine rey toplayacaklardı.

(Benet) e bu husus için elli bin lira verilmişti. İşte kurnaz İngiliz casusu Tahsinle bu meseleyi müzakere etti. Aralarında pek çabuk anlaştılar. Tahsin, İstanbuldaki arnavutları tahrik edip Burhanettin lehinde nümayişe sevkedecek ve masraf diye verilen elli bin lira da (Benet) e kalacaktı. Hatta icap ederse sahte mühürlerle uydurma mazbatalar bile yapılacaktı.

(Benet) elli bin lirayı alacak... Fakat Tahsinin hissesine de istediği gibi haraket etmek şartı ile İstanbul polis müdürlüğü düşecekti.

Bu karar verildi ve hemen ertesi gün de tatbik edildi.

Tahsinin polis müdürlüğü zamanında yapmış olduğu misli görülmemiş rezaletleri sırası gelince bütün tafsilâtı ile yazacağım... İngiliz (Benet) in hüviyetini tetkikederken bu vak'a bu melun herifle alâkadar olduğu için buracıkta kaydettim.

25

Kara Liste

İngiliz istihbarat idaresinin bir kara listesi vardı. Vatanseven, fakat İngiliz aleyhdarı bir çok Türk ileri gelenleri bu listeye dahildi. Bu listenin tertip tarzı da pek garip safhalar arzeder. İngiltere sefareti baş tercemanı mister Rayan bir gün Hürriyeti itilâf fırkasına müracaat etti.

— Bize İngiliz aleyhdarı olarak tanıdıklarınızla ittihatçıların ileri gelenlerinin bir listesini yapıp veriniz.

Dedi. Hüriyeti itilâfçılar sevindiler. Demek İngilizler ittihatçılar hakkında bir şeyler düşünüyorlardı. İstedikleri listede İngiliz aleyhdarlarının da isimleri mevcut olması ittihatcılar hakkında her halde hayırlı bir şey olmayağını gösteriyordu. İhanet şebekesi için bundan âlâ fırsat mı olurdu?

Hemen toplandılar ve uzun bir liste meydana getirdiler. Bu listede ne isimler yoktu. Vatansevenlerden, itilâfcıların muarızlarından tutun da itilâf fırkası erkânının şahsî düşmanla-

rına borçlu oldukları mahalle bakkallarına kadar isimleri yazılmıştı.

İşte meşhur kara liste bu suretle tanzim edildi.

Fakat İngilizler Hüriyeti itilâfçılara itimat edemiyorlardı. Onların kin ve ihtiras içinde haraket ettiklerini İngilizler de biliyorlardı. Bu itibarla listeyi alır almaz kendi istihbarat teşkilâtları vasıtasıyla tekrar tahkikat yaptırdılar. Liste yarı yarıya tenezzül etti.

Kalan isimler esas ittihaz edildi. Beyoğlunda (....) fotoğrafhanesinde bu vatanseven zevattan bir kısmının fotoğrafları mevcuttu. Bunları aldılar, diğerlerinin resimleri de birer suretle ele geçirildi. Bu resimler çoğaltıldı ve defterler halinde İngiliz zabıta merkezlerine dağıtıldı.

Listede isimleri yazılı olanlar İngiliz hafiyeleri tarafından mütemadiyen takip ve tarassut ediliyordu.

Zabıta merkezlerine her hangi bir iş için müracaat edenlerin isim ve resimleri evelâ bu defterde aranırdı. Eğer kara listeye dahil değilse müşkülât çıkarılmaz... ve tahkirler yapılmazdı.

İngilizler İstanbulda en ziyade Fransızlardan korkuyorlardı.

Ferit hükûmetinin kendilerinden gizli olarak Fransızlarla anlaşmasından endişe ediyorlardı.

İngilizlerin bu endişeleri ilk nazarda manasız gibi görünür. Fransızlar müttefikleri değil mi? Ondan niçin çekinsinler..? İngilizler Fransızların Fransasından değil... Fakat şarktaki siyasetlerinden korkuyorlardı.. Bütün şarkı avucu içine almak isteyen ingiltere bu siyasete hiç bir rakibin mevcudiyetine tahammül etmeyecek kadar kıskançtı.

Vakıa Ferit ve avenesi, Benet hempalarının sayesinde temamen İngiliz esareti, İngiliz emri altında sayılabilirdi. Fakat memleketin münevverleri o sırada Fransızları (ehveni şer) addederek İngilizlere tercih ediyorlardı. Çünkü miralay Muje meşhur Fransız casusu rahip Fro bu uğurda pek çok çalışmakta idiler.

Bunların mesaisini (Fransız istihbarat teşkilâtını) tafsil ettiğim zaman sırası ile yazacağım. Fransız siyaseti lehine uğraşma proğramında Fransa sefareti baş tercemanı mösyö (Ledo) ve İzmitte salibi ahmer teşkilâtı maskesi altında çalışan Fransız casusu yüzbaşı (Delor) ın da yardımı olmuştu.

İsimlerini yazmak iştemediğin o zamanki ricalden bazı zevat ta Fransızların bu caalî himayekârlığını ciddî telâkki ediyorlardı.

Piyer Loti nin evela ektiği tohumlardan Fransızlar şimdi istifade ettiler.

İşte İngilizlerin Fransızlardan korkmalarının sebebi...

Babıâli Fransızlarla her hangi bir suretle uyuşmasın..:

Bunun için hükûmetin bütün muamelâtını casuslar vasıtası ile çok sıkı bir kontrol altında tutuyorlardı.

Bu İngiliz - Fransız rekabeti siyasiyesinin memlekete çok iyi bir faidesi oldu.

Bugün millî bir müessesemiz olan şirketi Hayriye o zaman az daha elimizden gidiyordu., Hatta gitmişti bile...

Onun tekrar elimizde kalması sırf İngiliz - Fransız şark siyaseti rekabeti etrafında dönen entrika ve fırıldaklar yüzünden mümkün olabilmiştir.

26

İngiliz - Fransız Şark rekabeti

Ehemmiyeti itibari ile bu vak'a nın nasıl mündefi olduğu anlatmağa değer..

İstanbul işgal kuvvetlerinin entrikacı casus alayları içinde bir çok ta sermayedarlar gelmişti. Çıplak baldırlı ingilizler, elleri kırbaçlı mecusiler, kocaman sarıkları ile dolaşan hintliler, sim siyah Senegal vahşileri arasında kolalı göm-

lekli, medeniyet maskesi suratında memleketimizi fi'len olduğu kadar, iktisaden de ezmek için saldırmış bir çok şirketler de.. bir çok ticaret ve iktisat dalaveracıları de vardı.

Nerede belli başlı bir türk sermayesi, az çok iş yapan bir türk müessesesi görseler, bulsalar derhal sülük gibi yapışırlar, (ıslah etmek...) nikabı altında işleyen sermayeyi az zaman içinde benimserlerdi. Nakadar türk müessesi böyle entrikalı plânlarla sönmüş, söndürülmüş... millî ellerden yabancı tuzaklara kurban gitmişti.

O sırada türk müessiseleri, türk şirketleri arasında en fazla faaliyette olan şirketi hayriye idi. Fransız sermayedarları burayı gözlerine kestirdiler. Ne yapıp yapacaklar, şirketi hayriyeyi türklerin elinden alacaklardı.

Derhâl propaganda vasıtasına müracaat ettiler. Fakat İngilizlerin kuşkulanmaması ve İngiliz sermayedarlarının daha evvel davranmamaları için, işi mümkün olduğu kadar gizli tutuyorlar ve ancak kendilerine taraftar olan (muhip) lerine açıyorlardı.

İsimlerini daha evvelce yazdığım bazı Fransız taraftarı kimseler ve bunlar vasıtası ile elde edilen bir takım rical el altından uğraşarak Ferit hükûmetini bu işe sevketmeye karar verdiler.

Şirketi hayriyenin hisse senedatı (Hamiline) ait değildi, (isme) muharrerdi. Yâni bu hisse

senetlerini her toplayan şirkete sahip olmaz. Bundan başka şirketin nızamnamesinde çok mühim bir madde de vardır.

Nizamnamesinin bu maddesi mucibince Şirketi hayriyenin hisse senetlerini müslümanlardan başka kimse satın alamaz. Daha o zaman yeni şirketin teessüsü tarihinde bile bu millî müessisenin yabancı ellere geçmemesi düşünülmüş ve bu madde nizamnameye konulmuştu.

Fransız sermayedarları göz dikdikleri bu müesseseye çullanmak istedikleri zaman işte bu mania ile karşılaştılar.

Bir kolayını bulup şirketin nizamnamesini kendi işlerine gelecek şekilde değiştirmekten başka çare yoktu.

— Şirketi hayriyeyi şöyle islâh edeceğiz.. böyle para kazanacağız...

Diye propaganda yaparak el altından bir çok taraftar buldular. Nihayet Ferit hükûmetini de kandırdılar. Bir kararname tanzimi esas itibarile kabul olundu.

Şirketi hayriyenin ananevî esasları bozuluyordu.

Teklif sureta pek cazipti. Şirketin sermayesi bir kaç misli arttırılacak, yeni bir çok vapurlar alınacak, yeni iskeleler vücuda getirilecek. Buralarda gazinolar, eğlence mahalleri yapılacaktı. Sermayeyi artırmak için de (hisse senet) leri çıkarılacaktı..

İşte asıl mesele, asıl mühim nokta bu hisse senedi ihracı meselesi idi.

Parlak görünen bu teklifin altında sırıtan bu ihtiras hakikatı vardı.

Bu hisse senetleri eskisi gibi nama muharrer değil, hamiline ait olacaktı. Böylece çıkarılacak senetleri fransız sermayedarları piyasadan toplayacaklar ellerinde fazla miktarda hisse bulunması dolayısı ile şirketin meclisi idaresini kendileri ele alacak, neticede çok geçmeden bu türk müessesesi bir fransız şirketi halini alacaktı.

Plân, görüyorsunuz ya, çok mükemmel... çok mahirane kurulmuştu.

27

Şirketi Hayriye Fransızların eline geçmekten nasıl kurtuldu?

Evet... plân, şirketi hayriyeyi Türklerin elinden almak ve bir fransız şirketi haline sokmak için kurulan tuzak çok mahirane idi. Bu uğurda çalışan bir çok türkler işin bu çirkin içyüzünü bilmiyorlardı. Bilenlerin ve va şüphe

edenlerin de ağızlarına bir parmak bal çalınmıştı.

Bu işe Ferit de esas itibarile muvafakat etmiş, kabine azasının ekserisi de taraftar olmuştu.

Çünkü Unyon Fransezde verilen karar mucibince yeniden çıkarılacak yüz bin adet hisse senedinin dörtte biri bu işin husulünde hizmeti görülenlere vadedilmişti: Yani açıkcası Fransızlar Şirketi hayriyeyi ele geçirmek için Ferit ve avenesine iki yüz elli bin liralık bir rüşvet vereceklerdi.

Artık iş olup bitmiş sayılırdı. Meclisi vükelâ 250,000 liranın cazibesi karşısında karar vermek üzere olduktan sonra ne kalmıştı?

Fransız sermayedarları muvafakiyetleri karşısında memnun, Ünyon Fransezde birbirlerine ziyafet çekerlerken Babıalide, Feridin odasında iki adam arasınd garip bir münazaa oluyordu.

Bu adamdan biri Feritti, öbiri de o zaman sadaret müteşarı olan Cemaldi.

Cemal, Fransızların çevirmek istediği plânı anlamış, bu projeye itiraz ederek Feride çatmıştı.

Niçin? İhtimal müessesenin ecnebî eline geçmesini istemiyordu ve yahutta hisse senetleri taksimatında ona bir şey verilmemişti.

Bu iki nokta da tetkikatımda karanlıktır.

Muhakkak olan cihet Cemalin bu işe muarız olduğudur.

Sadaret odasında Feritle çekişmesi de bu mesele içindi. Fakat Ferit müsteşarının bütün itirazlrını ret etti. Bir kerre karar vermişti. Bu iş mutlaka olacaktı.

Cemal, Feridin yanından asabiyetle çıktı. İngiltere sefaretanesi baş tercemanı mister Rayanı (mühim bir mesele) hakkında görüşmek üzre âcilen evine davet ettikten sonra Babıaliden çıktı. Saraçane başındaki evine gitti. Cemalin evi beş altı odalı, mütevazı bir evdi. Bir saat sonra bu evin kapısı önünde duran ve ucunda İngiliz bayrağı sallanan bir otomobil durdu.

Mister Rayan gelmişti.

Cemal ve Rayan iki sast kadar baş başa kaldılar.

Ne konuştular.? Ne görüştüler?

Burası meçul.. yalnız, Rayan Cemalin evinden adeta çılğın bir halde çıktı.

O gün akşamı İngiliz mahafili siyasiyesinde hummalı bir faaliyet görüldü. İçtimalar aktedildi.

—Fransızlar gözümüzün önünde bize külah giydiriyorlar da sizin haberiniz olmayor.

diye İngiliz istihbarat idarelerine tevbihler yazdı. Bu işe istihbarat teşkilâtı da şaşmıştı.

Evet... Nasıl olmuştu da bu mühim meseleden haberdar olamamışlardı? Hükûmet dai-

relerinde elde ettikleri vatansız casusları sıkıştırdılar. Onlar da bir şey bilmiyorlardı. Nasıl bile bilirlerdi? İş çok gizli tutulmuş, meclisi vükelâda değil, bazı nazırlardan mürekkep bir (Encümen) de karargir olmuştu.

Ertesi günü İngiliz mümessili siyasisi Babıaliye acı bir (Nota) verdi. Notada deniliyordu ki:

«Sulhun aktinden evvel Babıalinin düveli itilâfiye tab'asıyla aktedeceği resmî ve şumullü mahiyettiki mukavelat hususunda İngiltere hükûmeti kuyudu ihtiraziye dermeyan eylediğini beyan eder... »

Bu nota verilirken esbabı mucibesi de (Not verbal) tarzında izah edildi ve bunun (Şirketi hayriye) meselesinden tevellüt ettiği ihsas olundu.

Netice: Ferit İngilizlerin tehdidi karşısında bu teşebbüsten vaz geçti ve böylece Şirketi hayriye de Fransız dalaveresine kurban gitmekten kurtuldu, bir Türk müessesei millîyesi olarak kaldı.

İngiliz istihbarat teşkilâtının bir çok ve saymakla tükenmez iğrençlikleri, çirkinlikleri vardır. Bu hadiselerle alâkadar olanların ekserisi bugün berhayattırlar ve (vatandaş) ismi altında aramızda yaşıyorlar. Bu itibarla onlardan bahsetmeği muvafık bulmuyorum. İçlerinde, yaptıkları fenalıklar, vatana karsı irtikâp ettikleri kast

ve nankörlükler ehemmiyetli bir yer işgal edenler de mevcuttur.

Bu gibilerin hayat ve ihanetlerini yarınki tarihin sahipleri kaydedecektir. Vatana yapılan fenalığı biz affetsek bile bizzat vatan ve tarih affetmez.

28

Fransız İstihbarat Teşkilatı

İngiliz istihbarat teşkilâtı ile bu teşkilâtın ele başlarını yazdıktan sonra Fransız istihbarat teşkilâtının kirli çamaşırlarını deşiyorum.

Memleketin başına musallat olan müstevli kuvvetlerin neler yaptığını anlamak için onların kullandıkları zulüm ve tethiş usullerini, vasıtalarını bilmek zaruridir.

Fransız istihbarat idaresi de İngilizlerin ki kadar, hatta daha iğrenç, daha kepazecesine bir teşkilâttı.

Bursa sokağında bir apartman, Beyoğlunda, tünel üstündeki Metro hanı, ma'hut ve mel'un yüzbaşı (Halit) in fesat yuvası olan Galata tünel hanı, Unyon Fransez, bir terceme yazıhanesi, gedikpaşada ve Eyupta birer müslüma-

nın sahip oldukları ev. Bunlar hep Fransız istihbarat teşkilâtının merkez ve şubeleri idi.

Bu idarenin başlıca erkânını üç yüzbaşı, üç fesat başı teşkil ediyordu:

(Halit).., (Delor).., (Sari).

Bunların maiyetlerinde tıpkı ingilizlerde olduğu gibi bir sürü haşarat, Rum, Ermeni, Yahudi olmak üzere sefil ve serseri alaylarından casuslar ve hafiyeler çalışıyordu.

Yene tıpkı İngilizlerde olduğu gibi bu palikarya ve baldırı çiplaklar sürüsünün bir amiri vardı: Hallaçyan...

Fransızlar da, İngilizler gibi bu bin bir çeşit vatansız nankörlerle doğrudan doğruya temasa gelmek istemiyorlar.. onların idaresini içlerinde en fazla emniyet ettikleri eski bir gazeteci olan Hallaçyana bırakıyorlardı.

Hallaçyanın sevk ve idare ettiği haşarat her sabah it sürüsü halinde İstanbulun dört köşesine saldırılır, ve akşam oldu mu bunların getirdikleri haberler uzun bir rapor halinde teşkilâtın üç başlı melânet merkezine verilirdi.

Fransızlar İstanbul halkının ekserisinin kendilerine taraftar ve ingilizlere aleyhtar olduklarını bildikleri için halktan o kadar korkmuyorlar.. endişe etmiyorlardı. Onların en büyük korkusu ingilizler[illegible]

Kendileri aleyhinde mütemadiyen çalışan, uğraşan ingiliz entrikacılarının faaliyetleri Fran-

sızları haklı olarak korkutuyordu. Her tarafa saldırdıkları casuslar işte bu entrikaların mahiyetini, derece ve şümulünü anlamak vazifesi ile mükellef tutuluyordu.

Vatana baykuş gibi çöken bu heriflerin haleti ruhiye ve ahlâklarının derecesine bakın ki yan yana harbettikleri halde bir birlerinin ayaklarına karpuz kabuğu koymak hırsı içinde iki taraf da kaynaşıyordu.

Fransız istihbarat erkânının hüviyetlerinin tetkikine geçiyorum. Bu üç başlı kepazelik saç ayağının en mühimi yüzbaşı Halit... dir. (Benet) ingiliz istihbaratında ne rol oynamış ise Halit te aynı melaneti yapmıştır. Hatta daha fazla.. daha kepazecesine demiş olsak yanılmış olmayız.

Şimdi bu herifin rezaletleri ve sefil hayatını anlatayım da Türk mektebi harbiyesinde okumuş bu vatan haini hakkında hükmünüzü verin.

Fransız yüzbaşışı (Halit)i okuyucularım pek güzel tanırlar. Onu ilk defa, Fransız torpitolarının İstanbula ilk geldiklerinde Türkçe hitap ederken görmüştük.

İstanbulda Harbiye mektebinde tahsil görmüş, akraba ve teallükatı burada bulunan bu herifin memleket hakkındaki malûmatından istifade etmek isteyen Fransızlar, (Halit)e karşı nehayetsiz bir emniyet gösterilerdi.

Bunun için dir ki Halit Fransız istihbaratının en mühim erkânından birini teşkil eder....

(Halit)in kardaşı (Kürt Hamdi paşa) denmekle ma'ruf bir adamdır. Bir aralık erkânı harbiyei umûmiye riyasetinde ve sonra da Ferit kabinelerinden birinde Bahriye nazırlığında bulunmuştu.

Halit yüzsüz, rezil, hakarete çok mütahammil fakat o nisbette de dessas bir herifti.

Zavahiri haline ınanan bazı safdiller onu türklüğe muhip, vatan ile alâkadar zannederlerdi. Halit casusluğunda ve ihanet programında muvaffak olmak için işte bu yanlış haleti ruhiyenin safiyane açılışlarında çok istifade temin etmişti.

Daha fazla nüfuz etmek, halka kendisini sevdirmek için neler yapmaz... ne iblisane usullere müracaat etmezdi..

Üzerindeki fransız zabiti elbisesinden cür'et alarak rum ve ermenilerin başlarındaki şapkaları elindeki kırbaç ile vurarak yere düşürür e üzerine basar geçerdi. Bunu gören bazı kimseler (Halit)in bu haraketini müslümanlığa ve türklüğe karşı olan muhabbetine atfederlerdi. Halbuki bu herifin kaç müslüman ve türk kanına girdiğini ve türklerin düşmanı olan bir devletin asker safları arasında bizimle harbettiğini düşünmezlerdi.

(Halit) in en birinci emeli para kazanmak ve türk kadınları arkasında koşmaktı.

Bu iki maksat uğurunda Halit her şeyi irtikâp ederdi.

Beyoğlundaki, Kadıköyündeki sefahet alemleri hep bu arzuların asârı fi'liyesi idi.

(Halit) i her gün çarşıda, elinde bir antika, kıymetli bir mal ile görürdünüz..

Ya alıyor... Ya satıyordur, alıyorsa mutlaka büyük rütbedeki Fransız kumandanların, ricalinin kendisine bir siparişi idi. Ve bundan mutlaka kendinin külliyetli bir menfaati vardı.

Satıyorsa mutlaka harbi umûmide gezdiği bazı mahallerde birer suretle ele geçirdiği, gaspettiği kıymetli eşya... idi.

(Halit) in çarşıya geldiği antikacılar arasında hemen şayi olunca esnaf kıymetli eşyalarını derhal ortadan kaldırıp saklarlardı. Çünkü Fransız üniforması altında türk hüviyeti taşıyan bu iki yüzlü serserinin mahiyeti çok çabuk anlaşılmıştı.

Beğendiği her hangi bir şeyi gayet çömertcesine pazarlık eder, parasını vermek üzere tünel hanındaki dairesine getirilmesini söylerdi.

Esnaf.. para alacağını ümit ederek tünel hanına koşar ve orada para yerine bir sürü sopa yiyerek malı elinden zorla alınırdı.

Eğer bir az daha insafsız haraket etmek

isterse mal sahibini doğruca (Metro) hanındaki (tevkıf) dairesine sevkederdi.

Bu.. anlaşılıncaya kadar ne canlar yanmadı.

Nehayet... söylediğimiz gibi (Halit) in çarşıya gelmesi bir baskına uğranmış gibi esnafın gözünü yıldırırdı. Kapılara hususî gözcüler konuldu.

— Halit geliyor...

Haberi verilir verilmez mallarını saklayanlardan başka dükkânların kepenklerini endirenler de eksik olmazdı.

29

Mazlum maskesi altında zalim rolü..

(Halit) ın Türk mektebi harbiyesinden tanıdığı b çok zabitler vardı. Bunlar evvelâ (Halit) vatan seven bir adam sanmışlar, onunla sık sık düşüp kalkmağa başlamışlardı.. Bu dessas herif kendisine mazlum süsü verir:

— Aptülhamidin zulmünden Fransızlara iltica ettim...

Diye her kesi aldatırdı. Fakat çarşıda olduğu gibi İstanbulun cemiyet hayatında da onun karanlık hüviyeti pek çabuk anlaşıldı.

Bir an geldi ki kimse elini sıkmaz, hatta yüzüne bakıp selâm vermez oldu.

Halit yalnız Türklere değil, Fransızlara da hile etmekten zevk alırdı. Menfaatı mevzu bahs oldu mu, babasını bile dinlemez... Gözünü bürüyen ihtiras perdesi onu en iğrenç, en küstah rezaletlere atardı.

İşgal esnasında bu herifin bir macerasını işitmiştik, ehemmiyeti itibarile yazıyorum..

Millî ordu İstanbuldaki haşerat sürüsü ile vatansızlar için tehlikeli bir vaziyet aldığı ve hainler telâş içinde kaldıkları bir sırada, İstanbul işgal orduları Fransız kumandanı, (Halit)i çağırdı:

- Sana çok mühim bir vazife vereceğiz. Bunu behemehal başarmalısın...

Dedi. Halit, bermutat deruhte ettiği bütün işlerde kendi hasis emeli için menfaat te'min ettiğinden bu yeni vazife için de yene kârlı bir iş kokusu sezdi. Fakat Fransız kumandanı görülecek vazifeyi, yapılacak işi söyler söylemez rengi attı.

Çünkü kendisine verilen vazife Gebzeden İzmite kadar olan sahilin denizden fotografisini almak vazifesi idi.

Millî ordu İzmitte idi. O civarda kuş bile uçurtmuyordu. Halit ise dessas ve hain olduğu nisbette korkaktı. Bu işi nasıl başaracaktı? Yapamam da diyemiyordu.

Fransızları bu teşebbüsten vazgeçirmek için bir çok sebepler ileri sürdü:

— Tehlikelidir.. Çok para sarfı lâzımdır. Bir faidesi olmaz gibi bahaneler serdetti. Bütün bunların saiki hep korku idi.

Fransız kumandanı vahi bulduğu bu itirazları dinlemedi.

Nakadar para giderse gitsin bu iş mutlaka olacak!..

Paranın böyle bol keseden verilmesi imkânı (Halit) e bir az cesaret verdi.

Aradan günler geçiyor ve Halit mütemadiyen düşünüyordu. Nasıl yapaçaktı?

İstihbarat idaresi sıkıştırmağa başladı ve sıkıştırdıkça da (Halit) in korkusu artıyordu. Elinde bu iş için binlerce lira para vardı. Fakat tehlike de o nispette çoktu. Ya millî ordunun eline düşerse?,. O zaman sağ kurtulmayacağı ve bü[illegible]ı habasetlerinin cezasını çekeceği muhakk[illegible]tı.

Adaya gi[illegible].. Fotografisini almağa memur edildiği sahayı uzaktan günlerce seyretti. Düşündü.. taşındı. Hayır.. hayır...

Bu işi yapamayacaktı. (Halit) in forografisini çekeceği sahil boyunu takip eden.. İzmite sefer eden yalnız vatansevenlerin motörleri idi.

Bu motörler millî orduya cephane, silâh taşıyorlar ve kahraman Türk evlatları tarafından idare ediliyorlardı.

Millî ordunun eline düşmese bile Halitin bu motörler tarafından görüleceği muhakkaktı.

Bir gün şiddetli, kat'î ve son bir emir aldı:

— Üç gün zarfında mutlaka istenilen resimler te'min edilecek.

(Halit) in etekleri tutuştu.

Kuyruğu bu defa adam akıllı sıkıştırılmıştı. Baktı ki olacak gibi değil, çaresizlik içinde kurnaz bir plân buldu. Üç gün sonra Fransızlara istedikleri fotografları verecek... paraları tehlikesizce cebine indirecekti. Bulduğu plân basitti. Sahiller hemen hemen birbirine benzerdi.. Bostancıdan (hattı fasıl) ın yakınına.. yâni Tuzlaya kadar olan kısmın fotografını alacak bunu Fransızlara (İzmit) sahili diye yutturacaktı. Ancak elinde bu hileyi meydana çıkarmayacak emin bir motör lazımdı. Bunu da buldu. Kardaşı bahriye nazırı kürt Hamdi paşanın rüzgârı ile akrabalarından (S...) beye hükûmete ait bir motör verilmişti. Bu motörle emniyet içinde işini görebilirdi.

Plânını tatbik etti. Üç gün sonra Bostancıdan Tuzlaya kadar olan kısmın resimlerini İzmit sahili diye Fransız kumandanına veriyordu. Ayrıca binbir mubalağa ile atlattığı muhayel tehlikelerden de bahsetti. Bir çok ikramiyeler de aldı.

Görülüyor ki kendi vatanına *milliyetine* ihanet eden bu adam arkasında taşıdığı üniforma-

nın sahibi olan bir hükûmete de külah geçirecek kadar ahlâk düşkünü idi.

30

Tokatlıda... Tokat

Halit bir gün beyoğlunda, (Tokatlı) da oturmuş, kör kütük oluncaya kadar içiyordu. Yanında akrabasından olan (S...) bey ile iki de kadın vardı. O sırada merkez kumandanlığı yaverliğinde bulunan yüzbaşı (R...) bey namında bir zat ta gelmiş ve tesadüfen karşılarındaki masaya oturmuştu. Yüzbaşı (R...) bey (Halit)i tanıyordu. Harbiye mektebinden arkadaşı idi. Fakat onun sefih serhoş vaziyeti karşısında hiç bir a[illegible]ık göstermedi. Halit, ise bermutat (R...) beyi selamladı. Bu selam mukabelesiz kalınca bir daha tekrarladı. Gene mukabelesiz kaldı. Bunun üzerine Halit, hem ahlaksızlığının hem de içkinin te'siri altında saçmalamaya, ileri geri söylenmeye başladı.

Merkez kumandanlığı yaveri olan (R...) bey hem asabi hem de vatanseven bir zattı.

(Halit) in küstahlığı karşısında hiddetten kıp kırmızı kesildi, kısa ve amirane bir ses yükseldi:

— Sus!...

Halit susmadı. İşgal esnasında bir fransız yüzbaşısı böyle her kesin önünde bir türk zabitinden acı bir ihtar alır da susarmı? Cür'et ve küstahlığını daha ziyade artırdı.

R... bey ayağa kalktı. Her kes gidecek zannetmişti. Fakat o gitmedi. (Halit) in kadınlarla beraber oturduğu masaya doğru yürüdü. Masanın önüde durdu. Korkunç bir sessizlik etrafı sarmıştı.

Ne olacaktı?

Her kes endişeli nazarlarla birbirinin yüzüne bakarken R... beyin sağ elini havaya kaldırdığı görüldü.

Tokatlı salonunun içinde şiddetli bir tokat şaklaması aksetti. R... beyin kuvvetli eli.. Fransız yüzbaşısının suratına yrpışmıştı.

Halit şarşırdı. Bu hareket karşısında ve kadınların yanında küçük düşmemek için ayağa kalktı, ve kalkar kalkmazda masanın dibine yuvarlandı.

Tokadı yumrak ve yumruğu da tekme takip etmişti.

Fransa ordusunun üniformasını arkasında taşıyan Halit şimdi Türk zabitinin ayakları altında sürünüyordu. Üzerindeki elbisesi yırtılmış, apoletleri kopmuş., şapkası ezilmişti.

Tokatlının içi karıştı. Herkes kaçıyordu. İşgal ordularına mensup bir zabite bu şekilde

hakaret hiç gürülmüş şey değildi. Vaziyet çok vahimdi.

Bir kaç rum palikaryası hemen dışarı fırladılar ve hadiseyi haber vermeğe koştular. Nerde ise İngiliz ve Frasız polisleri yetişecek ve hiç şüphesiz Türk yüzbaşısı R... beyi tevkif edeceklerdi. Bu vehameti orada tesadüfen bulunan üç Türk genci takdir ettiler. Lokantanın kapısını kesmek isteyen ermeni garsonları bir kaç yumrukla yere serdikten sonra (R...) beyi evela (Yeşil) sokağına, oradanda (Bayram) sokağında bir apartmana kacırdılar. Çünkü bu Türk gençlerinden biri bu apartımanda oturuyordu.

Beyoğlunda, her kesin gözü önünde bir Fransız zabiti dövülsün!.. Bu hiç bir vakıt... hiç bir suretle affedilmez, hazmedilmez bir haraketti.

Göz yumulduğu taktirde bugün bir Fransız yüzbaşının ma'ruz kaldığı harakete yarın bir İngiliz miralayı da hedefobilirdi.

Dayak hadisesinden ve R... beyin kaçırılmasından sonra Tokatlıyı Fransız polisleri bastılar. Ne kadar Türk müşteri varsa hepsini aldılar. Sürükleyerek (Mektep) sokağındaki inzibat dairesine götürdüler. Zavallılara yapmadıkları işkence kalmadı.

Vak'ayı mürettep.. yâni evelden düşünül-

müş, taşınılmış ta öyle tatbik edilmiş telâkki ediyorlardı.

R... beyin arkasında resmî elbise olması meseleye daha başka bir şekil vermişti. Ertesi günü Babıaliyi sıkıştırdılar..

R.,. beyin hüviyeti malûm olmadığından hükûmet te müşkil bir yaziyette kaldı.

Bu vatanseven zatı Fransızlara teslim etmek icap ediyordu. Fakat (R...) beyin zabit arkadaşları onu muhafaza ettiler. Sakladılar... İki ay kadar meydana çıkarmadılar... Diğer taraftan da (Halit) i sıkıştırdılar. Tehdit ettiler. Fazla ısrar ederse tenha bir yerde kıstırılıp öldürüleceğini birdirdiler. Hadise unutuldu ve kapandı.

Fakat Halit, ölüm tehditi üzerine artık İstanbul tarafına geçemez oldu. Hatta gece geç vakit Beyoğlunnn arka ve tenha sokaklarına bile giremiyordu.

(Halit) in maceraları pek çoktur. Saymak ve yazmakla bitmez ve tükenmez. Bu herifin yaşadığı sefahat âlemleri ise bilhassa kayda şayandır.

Onu müslüman olarak tanıyan bazı safdiller Fransız makamatındaki işlerinin tesviyesi, şirket ve müesseselerde kendilerine bir iş tedariki için bu herife müracaat ederlerdi. (Halit) in Galatada Tünel hanındaki dairesi adeta bir (merci) halini almıştı.

Kadın erkek bir çok saf halk (Halit) in odasına kabul edilmek için dar koridorda sabahtan akşama kadar nöbet beklerdi.

İş için müracaat eden erkeklere daha koridorda iken hususî adamları sokulurlar:

— Kendin geleceğine akraba ve ya tanıdıklarımdan bir kadın göndersen daha iyi edersin, derlerdi. Tabî bu sözler (Halit) in emri icabı idi.

Halit tünel hanının üst katını kendisine hem çalışma dairesi hem de ikametgâh yapmıştı.

Dar, karanlık ve uzun bir koridor! Nehayette üç oda.. Biri kabul salonu, biri yazıhane, üçüncüsü ise yatak odası.

Koridorun başında da bir Fransız neferi geceli gündüzlü nöbet beklerdi.

Kabul salonu temamen arap tefrişat ve tezyinati ile süslenmişti.

Bütün bu eşya çarşı soyğunculuğunun mahsulü idi.

Burada, bu dairede ne rezaletler olmamış, ne kepazelikler yapılmamıştır.

İşleri görülmek veya nikâhla alınmak gibi bahanelerle kaç Türk kadını, kızı bu sefil herifin rezil ininde iffet ve ismetlerini kurban vermişti.

Bu herifin yüzünden ne çok aile faciaları olmuş, ne kadar aile sönmüştü.

Böyle olduğu halde onun bu melun ruhunu bilmeyen ve bugün bile:

— İyi, kibar, centilmen bir adamdı...

Diyen kimselere tesadüf ediyorum.

Halit Seyrisefainin işlerine de burnunu soknuştu.

Fransız müteahhitlerinin yüzde sekseni topaktan ibaret olan kömürlerini zorla, tehtit ile dareye satın aldırırdı. Senelerce devam eden bu habaset (Halit) i hiç bir zaman hatır ve hayalinden geçmeyecek derecede servet sahibi etmişti.

İstanbulun millî idareye intikali esnasında bu herif birden bire ortadan sır oldu. Nereye gitti? Kimse bilmiyordu. Halbuki Halit, hemen o günü Marsilyaya haraket aden bir vapurla memurlerinden evel kaçmış, soluğu Fransa da almıştı. Çünkü Türk zabit ve vatansevenlerin intikamından korkuyordu.

Hele Ali kemalin akıbeti onu büsbütün ezmişti.

Esasen hilkaten korkak bir adamdı. Her gittiği yerde kendisini iki sivil memura ta'kîp ettirmedikçe rahat edemezdi.

İşte mütareke ve işgal rezaletleri tarihinde ırıtan simanlardan (Halit) in hüviyeti ve şahsiyeti böyle idi.

Şimdi size yene (Halit) gibi kibar ve nazik sözüken, her muhite girerek (Türk muhipliğin-

den) dem vuran ve hakikatta ise yaman bir Fransız istihbarat teşkilâtının üç fesat başısından biri olan yüzbası (Delor) dan bahsedeceğim.

(Delor) çok yaman, çok dessas bir casustu.

(Türk muhibbi) kılişesi altında her yere sokulur, her yerde hürmet ve ikram görür, bu suretle melun vazifesini kolaylaştırırdı.

Bu herif Fransız salibi ahmer heyetine de girdi. İzmite gönderilen Fransız muavenet heyetinde o da vardı. İzmitte aylarca oturdu.

Ne yaptı bilmiyoruz. Fakat her halde orada da (hoş görünmek) poltikası altında yaman dolaplar çevirmiştir.

İstanbulda bulunduğu zaman (Londra) otelinde ikamet eder ve bütün fırıldaklarını burada çevirirdi.

31

İtalyan İstihbaratı

İtalyan istihbarat dairesinin, yâni İtalyanların İstanbuldaki hafiye teşkilâtının Fransız ve İngiliz teşkilâtı gibi rezilâne maceraları hemen hemen yoktur denilse caizdir.

İtalyanların İstanbulda en büyük dertleri (Şeyh Sunusî) heyûlâsı idi. Bunların tevehhü-

müne nazaran, İstanbulda Tırablusgarplardan mürekkep bir cemiyet varmış. Bu cemiyet Şeyh Sunusî nin İtalyanlara karşı açtığı cidali tevsi ve tanzim için İstanbuldan Tırablusa Türk zabitleri tedarik ve izam ediyormuş. Cemiyetin merkezi ve faal heyeti de İstanbulda imiş!..

İşte İtalyan istihbarat idare ve teşkilâtının hemen hemen meşgul olduğu yegâne mesele bu idi.

İtalyan hafiyeleri (Yusuf Şetvan) bey, (Mansur) bey, Adliye memurlarından (Ahmet) bey ve daha böyle şüphe ettikleri beş on zatın peşinden hiç ayrılmazlardı.

İtalyanların kuşkulandıkları (Cemiyet) Beşiktaşta, merhum şeyh Zafirin konağında toplanıyormuş.

Onun için dir ki, Beşiktaş Türk muhiti hemen her gün bir çok resmî ve sivil İtalyan polislerine cevelengâh olurdu.

İngilizlerin (Benet) i, Fransızların (Halit) i gibi İtalyanların da Osman Fahrettinleri vardı.

Daha doğrusu İngiliz ve Fransız istihbaratı gibi İtalyan istihbaratını da bir kafese koyan mevcuttu.

Osman Fahrettin an'asıl Tırablusgarplı idi. İstihbarat idaresine baş yurmuş, bu idarenin en göze giren hafiyelerinden biri olmuştu.

Kurnazdı. Hizmet ettiği idarenin onden kuşkulandığını bilir, kendisine

— Boş duruyor. Bir şey yaptığı, bir işe yaradığı yok, dedirtmemek için bin bir yalan uydurarak hayalî zeminler üzerinde saçma raporlar tanzim ederdi.

Para İtalyan istihbaratında da boldu.

Ve bu bol para esasen hem sefih, hem deserseri yaradılışlı olan Osman Fahrettini büsbütün şımarttı ve Beyoğlunda kendi başına bin bir macera'nın müleves kahramanı olarak yaşadı.

* * *

Eserimizin bu birinci cildinde mütarekeden itibaren işgale kadar geçen hadiseleri ve bu meyanda da İngiliz, Fransız, İtalyan istihbarat teşkilatının iç yüzlerini, bunları idare eden mel'un ruhlu casusları yazdık. İşgal facialarının asıl zulüm, işkence, tethiş vasıtası istihbarat deyil *zabıta teşkilatıdır.*

İstanbulda *İşgal faciası* demek itilaf devletleri zabıta teşkilatı demektir. İstihbarat mel'un bir dimağdır. Arar, araştırır, bulur, bulamazsa icat eder. Zabıta teşkilatı ise bu mel'un dimağın eli kırbaçlı ve hükmü zındanlı bir tatbikat vasıtasıdır.

Bir çokları *(mütareke)* ile *(işgal)*i karıştırdıkları gibi *(İstihbarat)* ile *(zabıta)* teşkilatını da bir zan ederler. Halbuki bunların ikisi de ayrı ayrı habaset yuvalarıdır. İşte eserimin ikinci cildinde kurtuluş gününe kadar İstanbulun bu teşkilat elinde neler çektiği mufassalan yazılacaktır.

Ziyad Ebüzziya Koleksiyonu